137.526

OSZK

OSZK

137526

43

AZ ELCSATOLT FELVIDÉK KIVÁNDORLÁSI MOZGALMAI

EMIGRATION DE LA SLOVAQUIE ET DE LA RUSSIE SUBCARPATHIQUE TRANSFÉRÉES DE LA HONGRIE

ÍRTA

DR THIRRING GUSZTÁV

KÜLÖNLENYOMAT
A „MAGYAR STATISZTIKAI SZEMLE“
1927. ÉVFOLYAMÁNAK 5. ÉS 6. SZÁMÁBÓL.

BUDAPEST, 1927.
HORNYÁNSZKY VIKTOR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, MAGYAR KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

R 2

137526

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1943. év 10010 sz.

R 1965

Az elcsatolt Felvidék kivándorlási mozgalmai.

Emigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique transférées de la Hongrie.

Résumé. *Bien que l'émigration de la République Tchéco-Slovaque ne soit pas trop grande, elle est toutefois significative, parce qu'elle met en lumière les maux de la situation intérieure du nouvel Etat. Les territoires y transférés de la Hongrie par le traité de paix, la Slovaquie et la Russie Subcarpathique, ont un rôle extrêmement grand dans le mouvement de l'émigration. Des tableaux détaillés et des graphiques ci-après, il ressort que, depuis le régime tchéco-slovaque, l'émigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique, loin de cesser, a pris des proportions dépassant celle des autres parties du pays. Il est caractéristique pour les proportions de l'émigration de ces deux territoires, qu'elle formait plus de la moitié de l'émigration totale de la Tchéco-Slovaquie, et qu'après avoir augmenté d'une façon inquiétante en 1924, elle n'a pas diminué autant que dans les autres parties de la République. L'intensité de l'émigration est encore plus caractéristique pour les proportions de l'émigration de ces deux territoires; notamment, tandis que, pour 100.000 habitants et pour la moyenne de 1922—1926,[1]) il y a eu 201 émigrés en Russie Subcarpathique et rien moins de 597 en Slovaquie (et même 1174 en 1924), les nombres proportionnels correspondants n'étaient que de 135 à 174 en Bohême, en Moravie et en Silésie.*

C'est avant la limitation rigoureuse du nombre des immigrés par les États-Unis, et surtout au début de 1924, que l'émigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique a été le plus grande; mais, par suite de cette limitation, elle a fort diminué dans les années suivantes, et un écart essentiel s'est produit dans les proportions même de l'émigration. Tandis qu'au commencement de 1924, le nombre des Slovaques et des Ruthènes émigrés aux États-Unis était extrêmement élevé, depuis l'émigration s'est dirigée, quant aux pays d'outre-mer, vers l'Argentine et surtout le Canada, augmentant fort en 1926. Enfin, un fait complètement nouveau est l'émigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique dans les pays d'Europe, particulièrement en France, en Hongrie et même dans la Russie des Soviets.

En Slovaquie, 10·1 à 22·7% du mouvement de l'émigration a un caractère constant; dans la Russie Subcarpathique, 14·2 à 35·2%. Cependant, d'après la statistique des États-Unis, cette émigration de caractère constant avait une proportion essentiellement plus grande: quant aux Slovaques et aux Ruthènes, on y voit un excédent d'immigration bien plus élevé, d'où l'on peut conclure qu'une partie du mouvement de migration, relevée comme de caractère temporaire, a été en réalité définitive. Outre les États-Unis, la proportion de l'émigration de caractère constant était assez grande dans la migration vers la Hongrie; c'est également vers la Hongrie — et la France — que l'émigration saisonnière de Slovaquie et de Russie Subcarpathique était la plus vive. Parmi les causes de l'émigration, c'est le manque de travail qui était le plus fréquent. Des émigrés, 79 à 90% ont émigré la première fois.

Les chiffres ci-dessous sont bien caractéristiques pour la structure démographique du mouvement de l'émigration de Slovaquie et de Russie Subcarpathique. Pendant la période en question, la proportion des personnes ayant accompagné les émigrants variait entre 8·9 et 15·1% pour la Slovaquie et entre 9·2 et 30 0% pour la Russie Subcarpathique. Parmi les personnes possédant un passeport, la proportion des femmes était singulièrement haute, — 24·4% en Slovaquie, 41·4% dans la Russie Subcarpathique, — ce qui permet de conclure que, dans ces cas, l'émigration était définitive. Pour la proportion des sexes, entre les deux territoires envisagés, il y a une différence assez grande: parmi les émigrés, la proportion des femmes était 26·9% en Slovaquie (elle n'était 24·5% que parmi les émigrés de plus de 15 ans), et 41·1% (respectivement 38·6) dans la Russie Subcarpathique. Au point de vue de l'état de famille, la répartition des émigrés est également intéressante: on y trouve aussi des veuves et — chose très grave — la proportion des personnes mariées est trop haute. Pour 1000 émigrés au-dessus de

[1]) *Les chiffres de l'émigration de la Tchéco-Slovaquie n'étant pas encore disponibles pour le dernier trimestre de 1926, nous avons calculé, pour cette époque, les données probables sur la base des trimestres correspondants des années précédentes.*

15 ans, 599 étaient mariés en Slovaquie et 569 dans la Russie Subcarpathique; pour les hommes mariés, cette proportion était de 651, respectivement de 621; pour les femmes mariées, de 440, respectivement de 469.

Il ressort des données d'âge, que l'émigration touche beaucoup la production des territoires mentionnés, diminuant fort le nombre des gens capables de travailler. Notamment, parmi les émigrés, la proportion de ceux de 15 à 39 ans était de 79·4% en Slovaquie et de 71·4% dans la Russie Subcarpathique, et celle des enfants au-dessous de 14 ans de 9·8%, respectivement de 19·1%. Entre les émigrées, la proportion des jeunes femmes était très forte (tandis que, dans la période envisagée, 61·0% en avaient moins de 24 ans, cette proportion n'atteignait que 36·4% pour les hommes). Des émigrés au-dessous de 14 ans, il y avait 49·1% de filles en Slovaquie et 52·1% dans la Russie Subcarpathique, tandis que, par exemple, dans le groupe d'âge des personnes de 25 à 29 ans, ces nombres proportionnels n'atteignaient que 17·5%, respectivement 25·3.

Pour l'intensité de l'émigration, on obtient des données caractéristiques, si l'on compare le nombre des émigrés des différents groupes d'âge au nombre total d'âmes des groupes respectifs. Pendant qu'aux années 1922—1926, sur la population totale, 2·93% ont émigré de la Slovaquie et 0·98% de la Russie Subcarpathique, dans la catégorie des personnes de 25 à 29 ans, la proportion des émigrés s'est élevée en Slovaquie à 10·13%. Le tableau est encore plus défavorable si l'on ne considère que les émigrés du sexe masculin: on voit alors qu'en 1922—1926, la Slovaquie a perdu, par l'émigration, le sixième (17·17%) de sa population mâle de 25 à 29 ans.

1. A cseh-szlovák kivándorlási statisztika.

A Felvidék kivándorlása évtizedek óta egyik fájó sebe volt népesedésünknek és közgazdaságunknak egyaránt. Ez a folyamat, mely a mult század hetvenes éveinek elején Sáros vármegyében indult meg, lassanként kiterjedt Felvidékünk egész területére s századunk első évtizedében, különösen az 1905—1907. években, érte el tetőpontját. Az ezt követő években lényeges enyhűlés állt be, a világháború idejében pedig szükségképen teljesen meg kellett szűnnie a külföldre való kivándorlásnak.

A trianoni béke a Felvidéket Cseh-Szlovákiához csatolta; az azóta eltelt esztendők adatai már kellő támpontot nyujtanak annak megítélésére, hogy az új államalakulat minő egzisztenciát biztosított a Felvidék népének. Különösen jellemzőek e tekintetben a kivándorlási statisztika adatai.

A cseh-szlovák köztársaság statisztikai hivatala a belügyminisztériumnak 1922. január 27-én kelt 2324. számú rendelete alapján rendszeres statisztikát vezet az állam területéről kivándorló egyénekről. Ez a rendelet mindenkit, aki külföldi útlevelet kér, számlálólap kitöltésére kötelez az útlevelet kiállító hatóság révén, s mivel a rendelet január 1-ig visszaterjedő hatállyal bocsáttatott ki, immár öt teljes év bő statisztikai anyaga áll rendelkezésre a cseh-szlovák kivándorlásról, melyet a hivatal a *Mitteilungen des Statistischen Landesamtes* (cseh kiadásban: *Zprávy státního úradu statistického republiky Československé*) című kiadványsorozatában időről időre közzébocsát.[1]) Ezek a közlemények igen bő statisztikai anyagot hoznak nyilvánosságra, amelyben a kivándorlás havi megoszlásán kívül szerepel a kivándorlók neme, kora, családi állapota, foglalkozása, a kivándorlás célja és jellege, szándékolt tartama és hányszorossága, a rendeltetési állam és a kivándorlás topografiai eloszlása járások és nagyobb kerületek szerint. Számos táblázat az egyes szempontok kombinációját is adja, legtöbbje pedig megkülönbözteti az állam alkotó részeit (Csehország, Morvaország, Szilézia, Szlovákia és Kárpátorusszia) is, úgyhogy az újabb felvidéki kivándorlás tanulmányozásának bő lehetősége nyílik. Zavarólag hat azon-

[1]) Az erre vonatkozó kimutatások megjelentek az 1922. év négy negyedéről a III. évfolyam 57. és 65. és a IV. évfolyam 21. és 39. számában, az egész 1922. évről u. a. évfolyam 96. számában; az 1923. év négy negyedéről a IV. évf. 75. és 87. és az V. évf. 2. és 14. számában, az egész 1923. évről u. a. évf. 25—26. számában; az 1924. év négy negyedéről az V. évf. 79—80., 89—90. és 106. s a VI. évf. 36. számában, az egész 1924. évről a VI. évf. 50—51. számában; az 1925. év négy negyedéről a VI. évf. 74., 111. és 137. és a VII. évf. 8. számában, az egész 1925. évre vonatkozólag a VII. évf. 32—33. számaiban; az 1926. év I—III. negyedéről a VII. évf. 67., 75. és 101. számaiban (a IV. negyed kimutatása e sorok írásáig még nem jelent meg).

ban az a körülmény, hogy a közölt táblázatok szerkezete nem állandó, hanem gyakran módosul, a kivándorlási esetek utólagos bejelentése folytán az elsőízben közölt számok többszörösen változnak, sőt egyes táblák időközben teljesen elejtetnek vagy takarékossági szempontból csak az egész államról közöltetnek az állam alkotórészeinek megkülönböztetése nélkül, miáltal az egyes szempontoknak az egész időszakon keresztül való egységes megfigyelése akadályokba ütközik. Mindamellett oly gazdag anyag bocsáttatik közzé, melynek magyar vonatkozásaiban való megvizsgálása és tüzetes feldolgozása felette kívánatos, mert lehetővé teszi azon tanulmányoknak továbbvezetését, melyek e sorok írójának[1]) és *Laky Dezső*nek munkáiban [2]) régebben napvilágot láttak. Kívánatosnak látszik azért is, mert a Magyarországtól elcsatolt területek sorsa továbbra is kell, hogy érdeklődést váltson ki a magyar nemzetben.

2. A cseh-szlovák köztársaság kivándorlása.

A cseh-szlovák köztársaságból folyó kivándorlás, ha méreteiben nem is túlnagy, jelentőségében mégis figyelemreméltó gazdasági jelenség, mely élénk világot vet az új állam belső helyzetének súlyos bajaira.

Csehország kivándorlásának régibb alakulásáról — azon időről, melyben Csehország még az osztrák birodalom keretébe tartozott — nincsenek közvetlen adataink [3]); csak az Egyesült Államok bevándorlási statisztikájának nemzetiségi adatai vetnek némi fényt a kérdésre, amennyiben feltehető, hogy az Unióba bevándorolt csehek és morvák túlnyomó részt — talán majdnem kizárólag — a mai cseh-szlovák állam területéről kerültek ki, amivel szemben azonban a két tartomány (Cseh- és Morvaország) németajkú kivándorlóinak számát a bevándorolt németek nagy tömegéből kiválasztani nem bírjuk. Az Egyesült Államok bevándorlási statisztikájának — a mi szempontunkból eszerint hiányos — adatai[1]) azt igazolják, hogy az ott partra szállt cseh és morva kivándorlók száma volt:

1900—1909-ig . .	89.201
1910—1914-ig . .	47.143
1915—1919-ig . .	2.799
együtt . .	139.143

úgyhogy — figyelmen kívül hagyva a háborús éveknek természetszerűleg igen alacsony bevándorlási kvótáját, 15 évi átlagban évi 9000 cseh-morva kivándorló hagyta el régi hazáját, ami évente másfélezreléknyi népveszteséget jelentett. Ez az arány lényegesen kisebb volt a Magyarbirodalom kivándorlási kvótájánál, mely az 1899—1913. évek (tehát ugyancsak 15 év) átlagában ezer lakóra 4·6 volt. Csehország fejlett ipara s kereskedelme s ebből folyólag népének általános jóléte érthetővé teszi kivándorlásának alacsony voltát. Ha ez az arány az új állam megalakulását követő öt évben (1922—1926) ezer lakó után 1·46-ra emelkedett, ez a belviszonyoknak újabb rosszabbodására utal, amely annyival súlyosabban esik a latba, mivel a cseh-szlovák kormány tudvalevőleg mindent elkövet a cseh anyaország, helyesebben a cseh lakosság helyzetének javítására, gyakran az egyéb területek lakosságának rovására is.

Ezeknek a viszonyoknak mérlegelése teszi érthetővé, hogy a Felvidék népének kivándorlása a cseh-szlovák uralom alatt — az igért „felszabadítás" és jólét dacára — sem szünt meg, hanem ellenkezőleg oly arányokat öltött, melyek messze túlhaladják a cseh-szlovák köztársaság többi alkotórészeiben fennálló kivándorlás méreteit. Az új állam alkotó részei közül Szlovákia [2]) az a tartomány, melyből ma állandóan a legerősebb kivándorlás folyik. Az innen kivándorlásra kényszerülő tömegek nemcsak a népesség számához viszonyítva nagyobbak mint a köztársaság bármely más

[1]) *Thirring Gusztáv dr.*: A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság. Budapest, 1904. (8-r. X és 366 lap).

[2]) *Laky Dezső dr.*: A magyar szent korona országainak kivándorlása és visszavándorlása 1899—1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 67. kötet.) Budapest, 1918 (n 8-r. IX., 136* és 120 lap).

[3]) A régi osztrák statisztikában a kivándorlóknak tartományok szerinti részletezése hiányzik.

[1]) V. ö. Statistical Abstract of the United States 1923. Washington 1924. (Department of Commerce, Bureau of foreign and domestic Commerce), a 79. lapon, valamint: Reports of the Commissioner General of Immigration, Department of Labor.

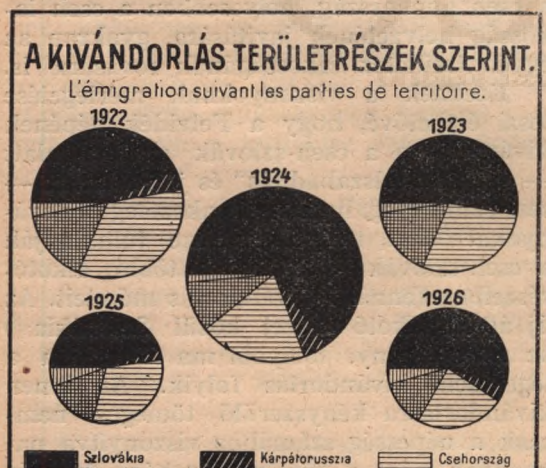
[2]) Rövid megjelölés hiányában a cikkben, a táblázatokban és grafikonokban a helyesebb „elcsatolt nyugati felföld" helyett Szlovákia, az „elcsatolt keleti felföld" helyett „Kárpátorusszia" elnevezést is használjuk.

részében, de abszolut számuk is *lényegesen* meghaladja a sokkal nagyobb és népesebb cseh anyaország kivándorlóinak számát. Fokozza még a mozgalom komolyságát az a tapasztalat, hogy míg a kivándorlás Csehországban, Morvaországban és Sziléziában szembetűnően csökken, Szlovákiában és Kárpátorussziában az 1924-ben beállott aggasztó mérvű növekvés után sem mutatkozik olyan csökkenés, mely — a többi országrészekhez viszonyítva — lényeges javulás bekövetkezésére engedne következtetni.

A cseh-szlovák hivatalos statisztikának adatai szerint a kivándorlók száma volt (az útlevelek szerint):

	1922	1923	1924	1925	1926[1])	Együtt
Csehországból .	13.469	9.278	10.673	6.081	5.700	45.201
Morvaországból .	6.282	5 387	5.218	3.052	3.200	23.139
Sziléziából . . .	1.138	767	787	1.027	1.000	4.719
Szlovákiából . .	16.737	16 596	35.202	8.715	12 300	89.550
Kárpátorussziából	1.803	313	2.493	475	1.000	6.084
Összesen:	39.429	32 341	54 373	19.350	23.200	168.693

Az első ábra szemléltetően érzékelteti az állam kivándorlóinak egyes tartományok szerint való megoszlását. Látható, hogy a

[1]) Minthogy az 1926. év utolsó negyedére vonatkozó kivándorlási statisztika még nincs közzétéve ez évnegyedre vonatkozólag az előző évek megfelelő negyedének adatai alapján állítottuk be a valószínű számokat. Az 1926. év első három negyedének fix adatai a következők: Csehország 4.712, Morvaország 2.463, Szilézia 830, Szlovákia 10.801, Kárpátorusszia 823, összesen 19.629.

tót Felföld kivándorlása, mely 1922-ben csak kevéssel haladta meg az összkivándorlás kétötödét, 1924-ig közel kétharmadára (64·8%) erősödött s bár a viszonyok a rákövetkező évben lényegesen enyhültek, 1926-ban Szlovákia újból a kivádorlók nagyobb felét szolgáltatta. Ezzel szemben Cseh- és Morvaország kivándorlási kvótája lényeges apadást mutat s az 1925. évi fellobbanás után is jóval kisebb, mint volt 1922-ben. A Cseh-Szlovák köztársaság kivándorlóiból jutott ugyanis, százalékokban kifejezve:

	1922	*1923*	*1924*	*1925*	*1926*	Az öt év átlagában
Csehországra .	34·2	28·7	19·6	31·4	24·0	26·8
Morvaországra .	15·8	16·6	9·6	15·8	12·6	13·7
Sziléziára . .	2·9	2·4	1·4	5·3	4·2	2·8
Szlovákiára . .	42·5	51·3	64·8	45·0	55·0	53·1
Kárpátorussziára	4·6	1·0	4·6	2·5	4·2	3·6

amiből látható, hogy az elmult öt esztendő alatt a keleti és nyugati Felföldről jóval több ember nyúlt a vándorbothoz, mint a cseh-szlovák köztársaságnak háromszorta népesebb osztrák tartományaiból együttvéve.

A kivándorlás intenzitása az elmondottak szerint a cseh-szlovák köztársaság egyes tartományaiban nagyon különböző. A tulajdonképeni Csehország százezer lakójára számítva, ez az intenzitás 202-ről 85-re szállt alá, a csökkenés itt állandó és rohamos; hasonlók a viszonyok, bár kissé magasabb arányszámokkal (236—120) Morvaországban is. Szilézia kivándorlási viszonyszáma mérsekeltebb, de az évtöd folyamán lényeges változást nem mutat (169—149). Ezekkel szemben a Magyarországtól elszakított területek, népességükhez viszonyítva, sokkal nagyobb arányban adóznak a kivándorlás járványának. A gyér lakosságú ruthén-Felföld, bár kivándorlásának abszolút számai nem nagyok, az évről évre mutatkozó nagy ingadozások mellett is, végeredményben a három osztrák tartományt meghaladó jutalékkal vesz részt a kivándorlásban. De valamennyinél nagyobb arányú a kivándorlási mozgalom a tót Felföld területén; a megfigyelési időszaknak két első évében 100.000 lakóra itt 500-nál több kivándorló jutott; ez a szám 1924-ben több mint kétszeresére (1.174) szökött fel, s bár azóta — a többi tartományokhoz hasonlóan — lényegesen csökkent, mégis minden esztendőben náluk közel háromszor akkora, sőt ennél nagyobb is volt. A mozgalom alakulása és arányai a következő viszonyszámokból ismerhetők fel.

Az egyes tartományok százezer lakójára esett kivándorló:

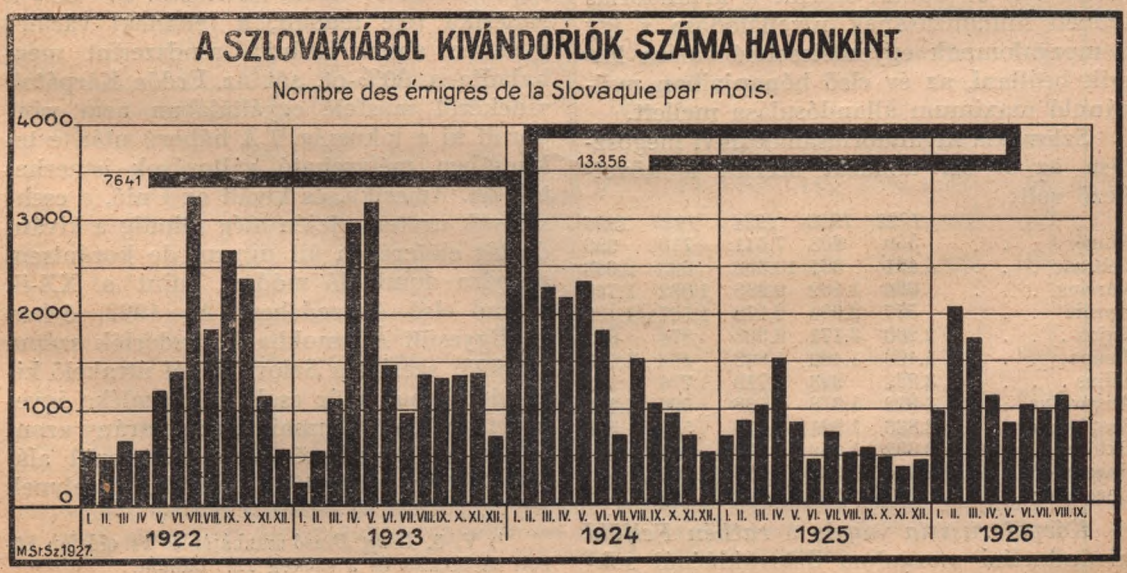
	1922	*1923*	*1924*	*1925*	*1926*	Az öt év átlagában
Csehországban .	202	138	160	92	85	135
Morvaországban .	236	202	196	115	120	174
Sziléziában . .	169	114	117	152	149	140
Szlovákiában . .	558	553	1.174	291	410	597
Kárpátoroszsziában	298	51	412	78	165	201
Átlag . .	*290*	*238*	*399*	*142*	*170*	*248*

Az elszakított Felvidék, különösen pedig a tót Felföld sanyarú helyzetét élesebben nem világíthatja meg semmi más, mint a fenti felsorolás, melynek tanusága szerint az elmult évtöd átlagában minden ezer lakó közül 6 kényszerült kivándorolni, míg a cseh anyaországban és osztrák társtartományaiban ez az arány 1·3—1·7-nél magasabb nem volt.

3. A kivándorlás időbeli alakulása.

A cseh-szlovák kivándorlási statisztika szerint a *tót Felvidék* kivándorlása az 1922. év elején még mérsékelt határok között mozgott; a havonta 5—600 főnyi mozgalom azonban a nyári hónapok felé rohamosan fokozódott s a nyár derekán érte el tetőpontját. Júliusban nem kevesebb mint 3223 egyén kért útlevelet s ez az élénkség, mely havonta kétezernél több embert indított hazájának elhagyására, egészen októberig alig engedett erejéből. A téli hónapokban elcsendesült a mozgalom, de csak azért, hogy az 1923. év tavaszi hónapjaiban megujult erővel támadjon fel. Már április közeljárt a 3000 kivándorlóhoz s a május hónap — 3171 kiadott útlevéllel — egészen nyomába haladt az előző év maximumának. Ezúttal azonban már júniusban beállt a csökkenés s a nyári és őszi hónapok szinte meglepő szabályszerűséggel ugyanegy magasságban (1300 kivándorló) tartották magukat. Végeredményben ez esztendőben Szlovákiából ugyanannyi ember vándorolt ki, mint 1922-ben, de a kivándorlás időrendi megoszlása lassankint kezdte magára ölteni a későbbi tipikus, a tavaszi maximum által jellemzett képét.

Az 1924. év a kivándorlási mozgalomnak váratlan, szinte ijesztő méreteket öltő fellobbanására vezetett. Az Egyesült Államok a bevándorlás szigorú korlátozásával az egyes államokból bebocsátható kivándorlók számát fix összegben állapították meg s ez a kvóta Cseh-Szlovákiára nézve 14.282 fő volt. A kivándorlók számának kontingentálása a köztársaság egész területén, de különösen a leginkább érdekelt tót Felföldön nagy ijedelmet idézett elő. A korlátozás hírének elterjedtével a kivándorolni szándékozók egyszerre sietve, óriási számban kérték útleveleiket, hogy az Egyesült Államokba való bejuthatásukat biztosítsák. Így már január hóban 7641 egyén vándorolt ki, februárban pedig majdnem ennek kétszeresére (13.356-ra) szökött fel az útrakészülők száma. Soha még ily mértékben nem nyilvánult meg a kivándorlás szándéka; két hónap alatt több ember szánta magát rá hazájának elhagyására, mint az előző két év bármelyikének egész lefolyása alatt. Az óriási tülekedés persze

hamar hagyott abba, de még március, április és május hóban is 2—2000 embernél több jelentkezett kivándorlásra s a mozgalom csak az őszi hónapok felé nyerte vissza megszokott, mondhatnók normális képét. A téli hónapok viszonylagos csöndje után az 1925. év, bár némi emelkedést hozott, feltűnően alatta maradt az előző év excessiv magassága alatt. Az Egyesült Államokba való korlátlan beözönlésnek a megállapított kvóta gátat emelt; az elégedetlen lakosság — bár kisebb mértékben — Kanada felé fordult, sőt Franciaország felé is indultak kivándorlók; de az amerikai kivándorlás lehetőségének lecsökkenése a kivándorlási hajlamot erösen lehűtötte s ez év 8.715 kivándorlójával az előzőnek egynegyedét sem érte el s az 1922. és 1923. év kivándorlásánál is felével volt kisebb. Az 1926. év elején azonban újra lángra lobbant a kivándorlás láza. Már az első hónap, közel ezer kivándorlóval, jelezte a meginduló mozgalmat; februárban a kivándorlók száma már meghaladta a kétezret (2063), vagyis oly magasságot ért el, minő (a rendkívüli 1924. évtől eltekintve) e hónapban még soha sem volt észlelhető. Hasonló volt a március képe is, a reá következő hónapokban pedig állandóan ezer körül mozgott az útrakelők száma, mely előreláthatólag az év három utolsó hónapjában is — amelynek kivándorlási statisztikája még ismeretlen — magasabb lesz az előző év megfelelő hónapjainak kivándorlói számánál. Bár végleges ítéletet még nem mondhatunk, mégis az utolsó két év adatai szerint a kivándorlás időbeli hullámzásának nivellálódása s így a mozgalomnak egyenletesebbé válása látszik beállani, az év első hónapjaiban nyilvánuló maximum állandósulása mellett.

Szlovákia kivándorlásának havi megoszlása az I. sz. táblázat szerint a következő volt:

	1922	*1923*	*1924*	*1925*	*1926*
Január . . .	559	203	7.641	710	998
Február . . .	491	561	13.356	893	2.063
Március . . .	696	1.102	2.289	1.032	1.740
Április . . .	577	2.964	2.172	1.527	1.130
Május	1.200	3.171	2.333	874	862
Június. . . .	1.400	1.482	1.848	464	1.023
Július	3.223	993	719	776	999
Augusztus . .	1 912	1.378	1.538	520	1.130
Szeptember . .	2.836	1.321	1.078	586	856
Október . . .	2.392	1.350	979	495	—
November . .	1.114	1.363	717	376	—
December . .	337	708	532	462	—

Kárpátorusszia vagyis a *ruthén Felföld* kivándorlási mozgalma Szlovákiáénál sokkal csekélyebb, de időbeli lefolyása amazéval lényegében egyező. Itt is az 1922. év nyári hónapjaiban volt a kivándorlás legélénkebb (havonta 277—286 kivándorlóval), a következő esztendőben azonban egészen ellanyhult s csak az amerikai bevándorlás korlátozásának híre szöktette fel az 1924. év első hónapjaiban szokatlanul magasra (januárban 919, februárban 723). Ezen túl mindinkább csökkent s az egész 1925. év folyamán igen csekély volt. 1926-ban itt is élénkült a mozgalom s bár jelentékenyebb magasságot nem ért el (maximuma márciusban 211), a tót Felföld kivándorlását jellemző egyenletesség itt is felismerhető.

A kivándorlóknak havi hullámzása a következő volt:

	1922	*1923*	*1924*	*1925*	*1926*
Január . . .	126	13	919	84	11
Február . . .	58	11	723	52	78
Március . . .	61	68	169	14	211
Április . . .	78	50	106	12	57
Május	134	14	196	15	66
Június. . . .	148	27	71	31	96
Július	285	16	59	35	56
Augusztus . .	277	17	26	43	152
Szeptember . .	286	30	52	26	96
Október . . .	195	32	29	38	—
November . .	121	27	128	105	—
December . .	34	8	15	20	—

4. A kivándorlás irányai.

A tót és ruthén Felföld kivándorlása a magyar uralom alatt majdnem kizárólag Amerika felé irányult. A hivatalos magyar statisztika szerint a Szent István országaiban észlelt kivándorlási mozgalomnak az 1899—1913. években, állandóan 83—88%-a Amerika felé tendált, a felvidéki vármegyékben ennek aránya rendszerint meghaladta a 90%-ot, sőt az Erdős Kárpátok vidékéről másfelé egyáltalában nem vándorolt ki a lakosság.[1]) A háború után e tekintetben mélyreható változások ismerhetők fel. Amerika, és kivált az Unió, a csehszlovák uralom elején még mindig a kivándorlás előterében áll ugyan, de korántsem annyira domináló módon, mint a XX-ik század első évtizedében. Az 1922. évben az Egyesült Államokba kivándorlók száma (13.993) szerint a Szlovákiából útrakelő kivándorlóknak már csak 87 százaléka igyekezett az Unió államaiba, ez az arány azonban a reákövetkező évben hirtelenül alácsesett 22-re. A feltűnő apadás, amelynek

[1]) V. ö. *Laky Dezső* munkájának 14. oldalán közölt táblázatot és a szöveg 22.* oldalát.

I. Cseh-Szlovákia kivándorlása az állam alkotórészei szerint, hónaponkint.

Emigration de la Tchéco-Slovaquie, par mois et suivant les parties de pays.

Év — *Année* Hónap *Mois*	Csehország *Bohême*	Morvaország *Moravie*	Szilézia *Silésie*	Szlovákia *Slovaquie*	Kárpátoroszszia *Russie Subcarpathique*	Összesen *Total*
1922.						
I. . . .	818	404	85	559	126	1.992
II. . . .	877	355	91	491	58	1.872
III. . . .	1.403	501	100	696	61	2.761
IV. . . .	1.249	522	109	577	78	2.535
V. . . .	1.306	628	126	1.200	134	3.394
VI. . . .	1.362	466	107	1.400	148	3.483
VII. . . .	1.388	441	71	3.223	285	5.408
VIII. . .	1.460	538	79	[1]) 1.912	277	4.266
IX. . . .	1.216	763	117	[1]) 2.836	286	5.218
X. . . .	1.075	759	105	2.392	195	4.526
XI. . . .	681	471	37	1.114	121	2.460
XII. . . .	634	434	75	337	34	1.514
Össz. - *Total*	*13.469*	*6.282*	*1.138*	*16.737*	*1.803*	*39.429*
1923.						
I. . . .	817	684	90	203	13	1.807
II. . . .	734	774	146	561	11	2.226
III. . . .	1.240	1.099	148	1.102	68	3.657
IV. . . .	1.037	521	99	2.964	50	4.671
V. . . .	746	310	29	3.171	14	4 270
VI. . . .	765	349	46	1.482	27	2.669
VII. . . .	659	269	35	993	16	1.972
VIII . .	851	331	47	1.378	17	2.624
IX. . . .	707	341	35	1.321	30	2.434
X. . . .	684	297	50	1.350	32	2.413
XI. . . .	523	286	23	1.363	27	2.222
XII. . . .	515	126	19	708	8	1.376
Össz. - *Total*	*9.278*	*5.387*	*767*	*16.596*	*313*	*32.341*
1924.						
I. . . .	2.662	1 854	106	7.641	919	13.182
II. . . .	1.770	913	95	13.356	723	16.857
III. . . .	761	267	72	2.289	169	3.558
IV. . . .	776	228	66	2.172	106	3.348
V. . . .	581	243	61	2.333	196	3.414
VI. . . .	658	246	50	1.848	71	2.873
VII. . . .	612	221	58	719	59	1.669
VIII. . .	535	288	62	1.538	26	2.449
IX. . . .	708	271	75	1.078	52	2.184
X. . . .	670	329	56	979	29	2.063
XI. . . .	447	218	50	717	128	1 560
XII. . . .	493	140	36	532	15	1.216
Össz. - *Total*	*10.673*	*5.218*	*787*	*35.202*	*2.493*	*54.373*
1925.						
I. . . .	475	235	62	710	84	1.566
II. . . .	667	224	82	893	52	1.918
III. . . .	725	337	86	1.032	14	2.194
IV. . . .	629	378	86	1.527	12	2.632
V. . . .	740	230	97	874	15	1.956
VI. . . .	474	135	102	464	31	1.206
VII. . . .	564	273	153	776	35	1.801
VIII. . .	454	255	124	520	43	1.396
IX. . . .	488	346	88	586	26	1.534
X. . . .	354	292	64	495	38	1.243
XI. . . .	292	180	50	376	105	1.003
XII. . . .	219	167	33	462	20	901
Össz. - *Total*	*6.081*	*3.052*	*1.027*	*8.715*	*475*	*19.350*

Év, hónap *Année, mois* Évnegyed *Trimestre*	Csehország *Bohême*	Morvaország *Moravie*	Szilézia *Silésie*	Szlovákia *Slovaquie*	Kárpátoroszszia *Russie Subcarpathique*	Összesen *Total*
1926.						
I. . . .	466	232	57	998	11	1.764
II. . . .	490	279	97	2.063	78	3.007
III. . . .	709	229	90	1.740	211	2.979
IV. . . .	623	315	88	1.130	57	2.213
V. . . .	550	246	79	862	66	1.803
VI . . .	506	245	60	1.023	96	1.930
VII. . . .	330	184	55	999	56	1.624
VIII. . .	548	360	167	1.130	152	2.357
IX. . . .	490	373	137	856	96	1.952

Évnegyedek szerint.

Par trimestre.

1922.						
I. . . .	3.098	1.260	276	1.746	245	6.625
II. . . .	3.917	1.616	342	3.177	360	9.412
III. . . .	4.064	1.742	267	7.971	848	14.892
IV. . . .	2.390	1.664	253	3.843	350	8.500
1923.						
I. . . .	2.791	2.557	384	1.866	92	7.690
II. . . .	2.548	1.180	174	7.617	91	11.610
III. . . .	2.217	941	117	3.692	63	7.030
IV. . . .	1.722	709	92	3.421	67	6.011
1924.						
I. . . .	5.193	3.034	273	23.286	1.811	33.597
II. . . .	2.015	717	177	6.353	373	9.635
III. . . .	1.855	780	195	3.335	137	6.302
IV. . . .	1.610	687	142	2.228	172	4.839
1925.						
I. . . .	1.867	796	230	2.635	150	5.678
II. . . .	1.843	743	285	2.865	58	5.794
III. . . .	1.506	874	365	1.882	104	4.731
IV. . . .	865	639	147	1.333	163	3.147
1926.						
I. . . .	1.665	740	244	4.801	300	7.750
II. . . .	1.679	806	227	3.015	219	5.946
III. . . .	1.368	917	359	2.985	304	5.933

[1]) A havi kimutatások összege és az évi feldolgozás eredményei között mutatkozó 258 főnyi eltérést aránylagosan elosztva augusztus és szeptember hónapok adataihoz számítottuk hozzá. — *Entre le total des relevés mensuels et les résultats du dépouillement annuel, il s'est présenté une différence de 258 âmes, que nous avons ajoutée, divisée proportionnellement, aux données d'août et septembre.*

eredményeként ebben az évben csak 3.677 cseh-szlovák állampolgár kért az Egyesült Államokba szóló útlevelet, kétségkívül az ottani politikai viszonyokban találja magyarázatát. Az Egyesült Államokba való bevándorlás korlátozását célzó intézkedéseknek s nevezetesen a bevándorlási kvóta fix számban való megállapításának híre, mint már fentebb említettük, az 1924. év elején eddig ismeretlen mértékben dagasztotta fel a tengerentúlra igyekvő kivándorlók számát. Mindenki igyekezett, hogy még amerikai földre léphessen, mielőtt a korlátozások előtte bezárják az Ígéret földjének kapuit. Innen van, hogy az 1924. év első havában 6.810, a reá következő februárban pedig 12.075 egyén váltotta ki az Egyesült Államokba szóló útlevelét, oly tömeg tehát, minőhöz hasonló soha azelőtt ily rövid idő alatt egyszerre útnak nem indult. A kivándorlás óriási hullámai azonban csakhamar lecsendesedtek s az év második felében már alig pár száz ember szállt hajóra, hogy korlátozás és kvóta ellenére is igyekezzék az Unió területére bejutni.

Hogyha az Egyesült Államok kormányának a kvóta megállapításával a cseh-szlovák bevándorlás erős korlátozása volt a célja, ezt teljesen el is érte. A kivándorlók, a kvótát erősen meghaladó számuknál fogva, az Egyesült Államok területére nem birtak akkor bejutni, amikor útlevelüket kérték; tényleges kivándorlásuk tehát jóval később történt, mert még az 1924/25. évre is 3.352 oly egyén várakozott a kivándorlási engedélyre, akiknek útlevelük már előbb adatott ki.[1]) Érthető tehát, hogy az Egyesült Államokba igyekvő új kivándorlók száma az 1925. év elejétől kezdve óriásilag megcsökkent. Az 1924. év 22.672 főnyi kontingensével szemben 1925-ben csak 1.345 egyén kért útlevelet az Egyesült Államok területére s az 1926. év első háromnegyedében is csak 1.189 újabb jelentkező akadt. A mozgalom tehát oly szerény keretek közé szorult, minőkre azelőtt gondolni sem lehetett.

Természetes azonban, hogy közigazgatási korlátozásokkal s bevándorlási tilalommal a kivándorlásnak gátat vetni nem lehetett. A tót Felföld népe, melyet az Egyesült Államok rendszabályai saját területükről távoltartottak, másfelé keresett utat és módot kivándorlási szándékának megvalósítására. Már az 1923. év elején mutatkoztak a *Kanadába* való kivándorlás első nyomai; nyár felé, de különösen ősszel nagyobb mérveket öltött ez a mozgalom s élénksége a következő évben sem csökkent. 1923-ban 2.279, 1924-ben 2.711 egyén szerzett kanadai útlevelet. A következő évben némi enyhülés mutatkozott, de 1926 első negyedében oly erősen lendült fel a Kanadába való kivándorlás, hogy már szeptember végéig 6.134 cseh-szlovák állampolgár vette utját Amerikának ezen része felé. Kanada ezzel magához ragadta az elsőséget, magához vonzva a tót Felvidék kivándorlóinak 60 százalékát, míg ezzel szemben az Egyesült Államok felé a kivándorlóknak alig több, mint 10 százaléka vette útját.

Észak-Amerikán kívül az újvilág déli része sem maradt hatás nélkül a cseh-szlovák köztársaság kivándorlóira. Dél-Amerika államai közül *Argentina* volt az első, mely felé a Felvidék népe nagyobb arányokban kezdett fordulni. A mozgalom 1923 tavaszán öltött nagyobb mérveket s a nyári hónapokon át folytatódott, az év végéig 3.721 ember kezébe adva a vándorbotot. De amily hirtelen lobbant lángra a kivándorlásnak ez az új irányzata, éppoly hamar aludt is el. Már a következő évben 345-re zsugorodott össze azoknak száma, kik Argentinában próbáltak szerencsét s ha a rákövetkező két esztendőben kissé meg is erősödött az arra irányuló mozgalom, az évi 7—800 argentinai kivándorló Szlovákia kivándorlási statisztikájában nagyobb szerepet még sem játszik. Ugyanezt mondhatjuk *Braziliáról* is, ahová 1922-ben és 1923-ban 100—150 elkeseredett szlovák honos ment ki, de ott szerzett tapasztalataik kedvezőtlenek lehettek, mert azóta Braziliába alig kívánkozott néhány ember s a tengerentúli egyéb államok is alig gyakoroltak valami vonzást a Felföld népességére (5 év alatt mindössze 363 egyén szerzett más tengerentúli államokba szóló útlevelet.)

Ezek szerint a tót Felföldről a tengerentúlra kivándorolt:

			az összes kivándorlók %-ában
1922. évben	14.188,	vagyis	84·7%
1923. „	9.919	„	59·8 „
1924. „	25.772	„	73·2 „
1925 „	2.885	„	33·1 „
1926. I—III. negyedében .	8.135	„	75·3 „
Az öt évben együtt	60.899	„	69·2%

[1]) V. ö. a cseh állam kivándorlási statisztikáját, Mitteilungen 1924. 79—80. sz., a 641. lapon.

A kivándorlóknak a tengerentúli államokra — vagyis lényegtelen kivételekkel Amerikára — eső hányada eszerint igen nagy, bár az egyes évek egymással szemben jelentékeny eltéréseket mutatnak, aszerint, amint az amerikai bevándorlási korlátozások a kivándorolni készülőknek kisebb vagy nagyobb kontingensét érintik. Az öt esztendő összefoglalása szerint azonban a kivándorlóknak közel 70 százaléka fordul a tengerentúli államok felé, így tehát átlagban elég jelentékeny azon néptömeg is, mely Európában keresi boldogulásának lehetőségeit.

Az *európai államokba* való kivándorlás a tót és ruthén Felföldre nézve teljesen új jelenség. Ameddig ez országrészek a Magyarbirodalomhoz tartoztak, alig volt rá eset, hogy kivándorlásuk a kontinens államainak valamelyike felé irányult volna. [1]) Az országrészeknek átcsatolása után a helyzet lényegesen megváltozott. Az otthon megélni nem képes elemek nagyobb tömegekben fordultak Európának egyes államai felé, még pedig feltűnő módon nemcsak az új állammal szomszédos államok, hanem távolabbi idegen államok felé is. Meglepő, hogy a cseh-szlovák köztársaságot környező öt állam (Ausztria, Németország, Lengyelország, Románia és Magyarország) közül *Magyarország* felé irányult a legnagyobb kivándorlás (5 év alatt 7.157 egyén). Azon politikai ellentétek mellett, melyek Magyarország és Cseh-Szlovákia között fennállanak, csakis az elszakított országrészek és Magyarország között fennálló régi közgazdasági és érzelmi kapcsok magyarázhatják meg, hogy pár év alatt ennyi szlovák állampolgár tért vissza régi magyar hazájába. A Magyarország felé való özönlés 1923-ban volt a legerősebb (3.798 eset), a rákövetkező évben is még számottevő volt, de utóbb tetemesen megcsökkent. A Magyarországba való betelepedés egyenes folytatása egy természetes gazdasági folyamatnak, mely már ősidők óta fennállott, de azelőtt — politikai határ hiányában — nélkülözte a kivándorlás jellegét és így statisztikai megfigyelés alá sem kerülhetett.

A cseh-szlovák köztársaság többi határos államai felé irányuló kivándorlás együttvéve is messze elmarad a régi magyar hazába való visszatérés folyamatának ma is észlelhető méreteitől. A történelmi fejlődés, melyet Felvidékünk vándormozgalma a világháborút megelőzőleg mutatott, *Ausztria* felé irányulna, amelyet azelőtt is tekintélyes tömegekben keresett fel népünk. Az arrafelévaló kihúzódása a trianoni béke után sem szűnt meg, de most inkább csak szórványos tünete a népalakulásnak, mely évente alig másfélszáz embert indít útnak, mert Ausztria — szakszervezeteinek erős ellenállása révén — az idegen munkások beszivárgását erősen korlátozza. Még feltűnőbb a *Németországgal* szemben mutatkozó passzivitás, amelynek okát alighanem a felvidéki kivándorlók foglalkozásának a német gazdasági életbe való nehezebb beilleszkedési lehetőségében találhatjuk meg. *Lengyelországgal* a Felvidék azelőtt sem volt gazdasági vonatkozásban, nem csodálhatjuk tehát, hogy most sem fejlődött ki a két ország közt oly kapcsolat, mely a kivándorlókat ott jobb jövővel kecsegtetné. Végül *Románia* felé is veszi évente egy kis néptöredék útját, de jelentősége az oda való kivándorlásnak (öt év alatt 497 egyén) sincs. Végeredményben Szlovákia népe a szövetséges államokkal szemben nagyon passzív magatartást tanusít.

Új tünet a Felvidék népmozgalmában a *Szovjet-Oroszország* és a *Franciaország* földjére való kivándorlás. Az első mozgalom számszerűleg jelentéktelen, mely az első 3 esztendőben csak szórványosan kiszállingózó egyes egyénekkel növelte Oroszország népességét, 1925 vége felé azonban nagyobb tömegeket (három hó alatt 243 embert) szállított a szovjet hazájába s azóta sem szűnt meg teljesen. Sokkal érdekesebb és jelentősebb az az áramlat, amelynek célpontja *Franciaország*. A világháborút megelőző időben ily vándormozgalom egyáltalában nem állott fenn. A cseh-szlovák állam megalakulása után szórványosan akadtak Franciaországba kivándorló egyének; de ez a jelenség csak az 1922. év vége felé nyert térben s azóta havonta néhány száz egyén váltott Franciaországba szóló útlevelet. Az 1923. év folyamán összesen már 2.216 francia kivándorló jelentkezett; a következő év elején ezeknek száma gyorsan felszökött, a tavaszi hónapok mindegyikében már ezernél több francia útlevelet állítottak ki s mivel az őszi

[1]) Egyedül a Németbirodalom felé mutatkozott némi kiszivárgás, mely az *összes* Dunabalparti és Tiszajobbparti vármegyékben, tehát a Csehországhoz került országrésznél *sokkal nagyobb* területen 15 év alatt (1899—1913) mindössze 4.281 lélekre rúgott. (V. ö. *Laky Dezső* munkájának 92. táblázatát.)

hónapokban is nagy magasságban tartotta magát ez az áramlat, az év végéig már 7.458 Franciaországba kivándorló szlovákról számolhatott be a hivatalos statisztika. A mozgalom ezzel — úgy látszik — elérte tetőpontját, mert 1925 elejétől kezdve méretei kisebbedtek s ha a jelek nem csalnak, további enyhülésre lehet számítani.

Hogyha a Franciaország felé irányuló kivándorlás okait kutatjuk, két tényezőre bukkanunk. Franciaország az elpusztított területek újjáépítésére nagy számmal vette igénybe a külföldi államok munkásrétegeit. Tudjuk, hogy a mai Magyarország területéről is sok munkás jutott Franciaországba, hogy az ottani munkálatoknál keresethez jusson. Így vándoroltak ki Szlovákiából a munkások százai és ezrei; de a helyreállítási munkálatok befejeztével ez a munkaalkalom megszűnt, a munkások lassan visszaszállingóztak. Ekkor történt a korompai híres vasműveknek a cseh ipar által kezdeményezett tervszerű megfojtása, mint egyik esete a Szlovenszko dezinduszt-riálására törő „iparpolitiká"-nak. Háromezer régi munkás vesztette kenyerét s évtizedes munkával szerzett családi házát. A kenyértelenné vált munkásoknak a francia bányákban kínálkozott új élet: így szökött magasra a franciaországi kivándorlás hulláma s ezzel a felsőmagyarországi bányaés kohóipar történetének egyik gyászos fejezete bezáródott.

Mellőzve az egyéb európai államok felé irányuló, egészen szórványos kiszivárgási esetek felsorolását, *Szlovákiának* 1922—1926. évi kivándorlási mozgalmáról az alábbi áttekintést nyujthatjuk.

Kárpátorusszia, vagyis a ruthén Felföld kivándorlásának arányai, mint említettük, a tót Felföldének mintegy csak harmadát érik el, jelentőségük tehát sokkal kisebb.

Szlovákia kivándorlása államok szerint.
Emigration de la Slovaquie suivant les pays.

Kivándorolt — *Ont émigré*	1922	1923	1924	1925	1926 I-III. negyed / *trimestre*	Összesen *Total*
Magyarországba — *En Hongrie*	570	3.798	1.424	961	204	6.957
Ausztriába — *En Autriche*	120	129	172	136	138	695
Németországba — *En Allemagne*	58	15	26	84	43	226
Lengyelországba — *En Pologne*	36	25	60	63	7	191
Romániába — *En Roumanie*	105	145	77	99	71	497
A Sz. H. Sz. államba — *Au Royaume S. C. S.*	96	205	48	49	33	431
Oroszországba — *En Russie*	28	33	36	433	183	713
Franciaországba — *En France*	756	2.216	7.458	3.962	1.936	16.328
Egyéb európai államokba — *Dans d'autres pays europ.*	63	54	37	28	29	211
Európába együtt — En Europe au total	*1.832*	*6.620*	*9.338*	*5.815*	*2.644*	*26.249*
Az Egyesült Államokba — *Aux Etats-Unis*	13.993	3.677	22.672	695	1.189	42.226
Kanadába — *Au Canada*	24	2.279	2.711	1.345	6.134	12.493
Argentinába — *En Argentine*	15	3.721	345	711	744	5.536
Braziliába — *Au Brésil*	109	142	12	6	12	281
Egyéb amerikai államokba — *Dans d'autres pays américains*	44	88	30	128	45	335
Amerikába együtt — En Amérique au total	*14.185*	*9.907*	*25.770*	*2.885*	*8.124*	*60.871*
Más világrészekbe — *Dans d'autres parties du monde*	3	12	2	—	11	28
Nem tudni hová — *On ne sait pas où*	717	57	92	15	22	903
Mindössze — Au total	*16 737*	*16.596*	*35.202*	*8.715*	*10.801*	*88.051*
A kivándorlók százalékos eloszlása.[1]) — *Répartition des émigrés en %.*[1])						
Magyarországba — *En Hongrie*	3·6	23·0	4·1	11·0	1·9	8·0
Franciaországba — *En France*	4·7	13·4	21·2	45·5	18·0	18·7
Más európai államokba — *Dans d'autres pays europ.*	3·2	3·6	1·3	10·3	4·7	3·4
Az Egyesült Államokba — *Aux Etats-Unis*	87·3	22·2	64·6	8·0	11·0	48·5
Más amerikai államokba — *Dans d'autres pays américains*	1·2	37·7	8·8	25·2	64·3	21·4

[1]) A százalékok az ismeretlen esetek levonása után számíttattak ki. — *Les pourcentages ont été calculés après avoir déduit les cas inconnus.*

A kivándorlás Kárpátorussziából országok szerint.
Emigration de la Russie Subcarpathique suivant les pays.

Kivándorolt — *Ont émigré*	1922	1923	1924	1925	1926 I-III. negyed / *trimestre*	Összesen / *Total*
Magyarországba — *En Hongrie*	48	12	—	—	2	62
Ausztriába — *En Autriche*	1	—	—	—	3	4
Németországba — *En Allemagne*	—	—	—	—	3	3
Lengyelországba — *En Pologne*	—	—	—	—	2	2
Romániába — *En Roumanie*	20	9	18	13	1	61
A Sz. H. Sz. államba — *Au Royaume S. C. S.*	15	—	2	—	—	17
Oroszországba — *En Russie*	—	13	5	10	1	29
Franciaországba — *En France*	2	1	148	316	193	660
Egyéb európai államokba — *Dans d'autres pays europ.*	—	—	—	—	14	14
Európába együtt — En Europe au total:	*86*	*35*	*173*	*339*	*219*	*852*
Az Egyesült Államokba — *Aux Etats-Unis*	1.696	263	2.243	72	129	4.403
Kanadába — *Au Canada*	—	9	66	37	466	578
Argentinába — *En Argentine*	—	4	2	8	1	15
Braziliába — *Au Brésil*	4	—	5	6	4	19
Egyéb amerikai államokba — *Dans d'autres pays américains*	11	2	1	13	3	30
Amerikába együtt — En Amérique au total:	*1.711*	*278*	*2.317*	*136*	*603*	*5.045*
Más világrészekbe — *Dans d'autres parties du monde*	1	—	1	—	1	3
Nem tudni hová — *On ne sait pas où*	5	—	2	—	—	7
Mindössze — Au total:	*1.803*	*313*	*2.493*	*475*	*823*	*5.907*
A kivándorlók százalékos eloszlása[1]) — *Répartition des émigrés en %* [1])						
Magyarországba — *En Hongrie*	2·7	3·9	—	—	0·2	1·1
Franciaországba — *En France*	0·1	0·3	5·9	66·5	23·5	11·2
Más európai államokba — *Dans d'autres pays europ.*	2·0	7·0	1·0	4·8	2·9	2·1
Az Egyesült Államokba — *Aux Etats-Unis*	94·3	84·0	90·1	15·2	15·7	74·6
Más amerikai államokba — *Dans d'autres pays américains*	0·8	4·8	3·0	13·5	57·6	10·9

[1]) A százalékok az ismeretlen esetek levonása után számíttattak ki. — *Les pourcentages ont été calculés après avoir déduit les cas inconnus.*

A kivándorlás irányai azonban itt is nagyjából ugyanazok, mint Szlovákiában. A tengerentúli kivándorlás itt is dominál. Itt is az Egyesült Államok voltak kezdetben az ígéret földe s csak jóval később, midőn az oda bejuthatás lehetősége kétessé vált, fordult a kivándorlók érdeklődése Kanada felé. Amerika többi államai itt szerepet nem játszanak. Európa államai közül egyedül Franciaországba irányult — kivált az utolsó három évben — élénkebb folyamat, más országokat a kivándorlás hullámai alig érintettek. Az egész kivándorlási folyamatnak országok szerinti tagozódását a fenti táblázatban tüntethetjük fel.

5. A kivándorlás jellege.

A kivándorlás, mint tömeges népmozgalmi jelenség, foglalata mindazon eseteknek, amelyekben a sorsával meg nem elégedett lakosság a vándorbotot veszi kezébe s hazájának hátat fordítva, idegen országban próbál szerencsét. Ebben a mozgalomban a legkülönbözőbb társadalmi rétegek vesznek részt s az okok, melyek őket otthonuk s hazájuk elhagyására bírják, a legkülönbözőbbek s legsokfélébbek. Attól a kalandortól kezdve, akit az aranybányák csábító ígérete kerget Kaliforniába, egészen a családja exisztenciáját becsületes munkával biztosítani kívánó gondos apáig, egész hosszú skálája van a különböző embertípusoknak, kikből a kivándorlók nagy tömege összetevődik. Munka- és keresetnélküli egyén, tönkrement exisztencia, menekülő sikkasztó, elkeseredett honpolgár, kit a nemzeti kisebbségek üldözése otthonából kikerget, könnyűszerrel gazdagodni kívánó kalandor mellett nagy számmal vannak az élet gondjaitól sujtott reménytelenek, kik elvesztvén hazájukba vetett hitüket, a kivándorlás kockájára teszik fel mindenüket s a boldogulás vagy megsemmisülés lehetőségei közti bizonytalanságban választanak új hazát. Az ok, mely őket a nagy elhatáro-

Szlovákia kivándorlása. — *Emigration de la Slovaquie.*

	Állandó *Définitive*	Időleges *Temporaire*	Szezonmunkás — *Ouvriers saisonniers*	Bizonytalan *Incertaine*	Nem tudni *Pas de donnée*	Összesen *Total*
	jellegű					
a) Évszakok szerint. — *Par trimestre.*						
1922 I. negyed — *trimestre*	407	888	23	90	338	1.746
II. „ „	790	1.570	41	257	519	3.177
III. „ „	1.541	5.137	372	441	480	7.971
IV. „ „	728	2.562	394	51	108	3.843
1923 I. negyed — *trimestre*	237	1.179	302	77	71	1.866
II. „ „	601	5.710	1.125	38	143	7.617
III. „ „	373	2 723	454	33	109	3.692
IV. „ „	422	2.647	187	23	142	3.421
1924 I. negyed — *trimestre*	3 300	18.088	87	1.028	783	23.286
II. „ „	437	4.092	1.356	325	143	6.353
III. „ „	170	2.440	561	110	54	3.335
IV. „ „	176	1 887	30	43	92	2.228
1925 I. negyed — *trimestre*	251	2.174	75	66	69	2.635
II. „ „	210	2.317	37	261	40	2.865
III. „ „	213	1.569	14	51	35	1.882
IV. „ „	216	1.046	17	23	31	1.333
1926 I. negyed — *trimestre*	378	4 110	23	234	56	4.801
II. „ „	298	2.482	77	90	68	3.015
III „ „	415	2.388	13	108	61	2.985
b) Évek szerint. — *Par année.*						
1922	3 466	10.157	830	839	1.445	16.737
1923	1 633	12.259	2.068	171	465	16.596
1924	4.083	26.507	2.034	1.506	1 072	35.202
1925	890	7.106	143	401	175	8.715
1926 I—III. n. — *trimestre*	1.091	8.980	113	432	185	10.801

zásra rábírja, ezerféle, az előttük lebegő cél a legkülönbözőbb, így kivándorlásuk jellege és természete is nagyon eltérő és különböző.

A cseh-szlovák kivándorlási statisztika több szempont megfigyelésével kíván a kivándorlás okainak és jellegének rejtélyeibe belevilágítani. Egyrészt a kivándorló egyének megkérdezésével kívánja megállapítani, hogy állandó, vagy időleges kivándorlásról van-e szó, másrészt annak kiderítésével, hogy mi célból történt a kivándorlás, igyekszik világosságot deríteni azokra az okokra, melyek miatt az egyes emberek magukat hazájuk elhagyására rászánták. Nyomozza a kivándorlók vagyoni helyzetét is és megkérdezi, hogy hányadszor kelnek útra, mert a többszöri kivándorlás elég gyakori jelenség. Ezek a kérdések, ha reájuk a valóságnak megfelelő, megbízható feleletek érkeznének be, mélyen belevilágítanának a kivándorlók lelkiállapotába s rendkívül élesen engednék felismerni azon motívumokat, melyek közrejátszottak a kivándorlás mozgalmának ily nagyra növesztésében. Sajnos azonban, éppen ebben a tekintetben marad a statisztika hiányos, egyrészt mert sokan röstellik a valóságot bevallani, másrészt pedig a kérdésekre gyakran teljesen hiányzik a válasz.

A Felvidékről útnak induló kivándorlók nem ugyanazon szándékkal hagyják el otthonukat; egy részük végkép búcsút akarván mondani hazájának, új hazát keres túl az Oceánon vagy Európa más államaiban, túlnyomó többségük azonban csak időlegesen távozik s ezek zömének visszatérésére számítani lehet. Van azután egy bizonyos töredéke a kivándorlóknak, kik *szezonmunkásokként* szegődnek — többnyire kollektív szerződés alapján — Ausztriába, Németországba vagy a Sz. H. Sz. államba, túlnyomóan mezőgazdasági munkára; ezeknek kivándorlását külön állam-

közi megegyezések szabályozzák s ezek nem esnek útlevélkényszer alá, mert a munkaszerződés egyúttal határátlépési engedélyül is szolgál [1]); a rájuk vonatkozó adatokat a tartományi munkahivatalok szolgáltatják a statisztikai hivatalnak.

A rendelkezésre álló adatok szerint az időleges kivándorlóknak száma igen nagy s arányuk az utolsó években fokozatosan emelkedett, míg ezzel szemben a végleg kivándorlók hányada csökkenő irányzatot mutat. Ez adatok nem fedik teljesen a valóságot, mert a kivándorlók jó részéről nem lehet megállapítani, hogy állandó künnmaradás vagy időleges munkakeresés céljából távoznak-e hazájukból. Általánosságban mondhatjuk, hogy Szlovákia kivándorlóinak soraiban évről évre növekszik azoknak száma, kik kivándorlási szándékukat csak ideiglenesnek jelezték, míg az állandóan kinnmaradni kívánók száma folyton csökken. Kárpátorussziában ezzel szemben sokkal nagyobb a végleg kivándorlók aránya s szezonmunkás ott alig akad.

A kivándorlóknak a kivándorlás jellege szerinti megoszlását két táblánk adatai tüntetik fel.

Százalékokban kifejezve ekként oszlik meg az útlevéllel távozó kivándorlók tömege:

	állandó jellegű	időleges jellegű	szezonmunkás	bizonytalan
	Szlovákia			
1922	22·7	66·4	5·4	5·5
1923	10·1	76·0	12·8	1·1
1924	12·0	77·6	6·0	4·4
1925	10·4	83·2	1·7	4·7
1926	10·3	84·6	1·0	4·1
	Kárpátorusszia			
1922	31·4	66·0	0·9	1·7
1923	35·2	58·5	0·6	5·7
1924	23·2	66·5	0·1	10·2
1925	20·5	77·3	0·2	2·0
1926	14·2	80·5	1·5	3·8

[1]) Az útlevéllel kivándorlók között is vannak szezonmunkások, akik az itt elemzett statisztikai anyagban bennfoglaltatnak.

Kárpátorusszia kivándorlása. — *Émigration de la Russie Subcarpathique.*

	Állandó *Définitive*	Időleges *Temporaire*	Szezonmunkás *Ouvriers saisonniers*	Bizonytalan *Incertaine*	Nem tudni *Pas de donnée*	Összesen *Total*
	jellegű					
a) Évszakok szerint. — *Par trimestre.*						
1922 I. negyed — *trimestre*	71	150	—	1	23	245
II. „ „	99	208	9	8	36	360
III. „ „	240	541	5	19	43	848
IV. „ „	119	214	2	—	15	350
1923 I. negyed — *trimestre*	7	77	2	5	1	92
II. „ „	30	59	—	1	1	91
III. „ „	35	24	—	—	4	63
IV. „ „	34	16	—	11	6	67
1924 I. negyed — *trimestre*	439	1.169	—	182	21	1.811
II. „ „	70	235	—	58	10	373
III. „ „	32	98	—	6	1	137
IV. „ „	25	120	2	3	22	172
1925 I. „ „	10	126	—	7	7	150
II. „ „	24	33	—	1	—	58
III. „ „	27	71	1	1	4	104
IV. „ „	31	117	—	—	15	163
1926 I. negyed — *trimestre*	22	261	1	13	3	300
II. „ „	40	172	1	4	2	219
III. „ „	53	219	10	14	8	304
b) Évek szerint. — *Par année.*						
1922	529	1.113	16	28	117	1.803
1923	106	176	2	17	12	313
1924	566	1 622	2	249	54	2.493
1925	92	347	1	9	26	475
1926 I—III. n. — *trimestre*	115	652	12	31	13	823

II. Kivándorlás Szlovákiából és Kárpátoroszsziából a kivándorlás jellege és irányai (országok) szerint.

Emigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique, suivant le caractère et la direction (pays) de l'émigration.

A kivándorlás éve és jellege *Année et caractère de l'émigration*	A kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ezek közül kivándorolt — *Dont on a émigré*															
		Európába — *en Europe*									Amerikába — *en Amérique*						
		Magyarországba *en Hongrie*	Ausztriába *en Autriche*	Németországba *en Allemagne*	Lengyelországba *en Pologne*	Romániába *en Roumanie*	Sz. H. Sz. államba *au Royaume S.C.S.*	Oroszországba *en Russie*	Franciaországba *en France*	más államokba *en d'autres pays*	Egyes.-Államokba *aux Etats-Unis*	Kanadába *au Canada*	Argentinába *en Argentine*	Brazíliába *au Brésil*	más államokba *en d'autres pays*	más világrészbe *en d'autres parties du monde*	nem tudni hová *On ne sait pas où*
a) **Szlovákiából** — *De la Slovaquie.*																	
1922.																	
Állandó — *Définitive* . . .	3.466	269	26	21	6	45	21	15	1	2	2.864	3	6	64	8	2	113
Időleges — *Temporaire* . .	10.157	188	75	32	25	50	64	10	572	50	8.880	20	8	34	12	1	136
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	830	80	3	—	—	—	6	—	174	4	547	—	—	—	12	—	4
Bizonytalan — *Incertaine* .	839	19	6	2	—	2	2	3	7	3	782	—	—	10	2	—	1
Nem tudni — *Pas de donnée*	1.445	14	10	3	5	8	3	—	2	4	920	1	1	1	10	—	463
Együtt — *Total* . .	*16.737*	*570*	*120*	*58*	*36*	*105*	*96*	*28*	*756*	*63*	*13.993*	*24*	*15*	*109*	*44*	*3*	*717*
1923.																	
Állandó — *Définitive* . . .	1.633	124	18	2	13	38	15	16	35	6	772	224	331	18	15	4	2
Időleges — *Temporaire* . .	12.259	2.845	92	12	9	104	110	13	1.437	38	2.564	1.862	2.943	118	59	6	47
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	2.068	749	10	–	2	1	70	—	699	6	58	140	321	2	6	—	4
Bizonytalan — *Incertaine* .	171	3	7	—	–	—	3	4	5	3	88	4	43	4	4	—	3
Nem tudni — *Pas de donnée*	465	77	2	1	1	2	7	—	40	1	195	49	83	—	4	2	1
Együtt — *Total* . .	*16.596*	*3.798*	*129*	*15*	*25*	*145*	*205*	*33*	*2.216*	*54*	*3.677*	*2.279*	*3.721*	*142*	*88*	*12*	*57*
1924. (I. és II. negyed) (*I et II trimestr.*)																	
Állandó — *Définitive* . . .	3.737	47	2	1	—	2	2	7	17	—	3.531	105	10	6	—	1	6
Időleges — *Temporaire* . .	22.180	421	74	6	4	38	24	9	2.572	17	16.840	2.032	81	—	3	1	58
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	1.443	53	5	—	—	—	—	—	1.379	—	1	2	—	2	—	—	1
Bizonytalan — *Incertaine* .	1 353	31	20	1	—	—	1	1	81	—	1.130	82	2	—	—	—	4
Nem tudni — *Pas de donnée*	926	10	—	1	1	—	—	1	68	1	785	51	—	—	—	—	8
Együtt — *Total* . .	*29.639*	*562*	*101*	*9*	*5*	*40*	*27*	*18*	*4.117*	*18*	*22.287*	*2.272*	*93*	*8*	*3*	*2*	*77*
b) **Kárpátoroszsziából** — *De la Russie Subcarpathique.*																	
1922.																	
Állandó — *Définitive* . . .	529	14	—	—	—	13	14	—	—	—	475	—	—	3	8	—	2
Időleges — *Temporaire* . .	1.113	19	—	—	—	—	1	—	—	—	1.087	—	—	1	3	1	1
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	16	—	—	—	—	6	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—
Bizonytalan — *Incertaine* .	28	1	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	—	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	117	14	1	—	—	1	—	—	2	—	97	—	—	—	—	—	2
Együtt — *Total* . .	*1 803*	*48*	*1*	—	—	*20*	*15*	—	*2*	—	*1.696*	—	—	*4*	*11*	*1*	*5*
1923.																	
Állandó — *Définitive* . . .	106	12	—	—	—	6	—	13	—	—	70	2	3	—	—	—	—
Időleges — *Temporaire* . .	176	—	—	—	—	3	—	—	1	—	165	6	1	—	—	—	—
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Bizonytalan — *Incertaine* .	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1	—	—	2	—	—
Együtt — *Total* . .	*313*	*12*	—	—	—	*9*	—	*13*	*1*	—	*263*	*9*	*4*	—	*2*	—	—
1924. (I. és II. negyed) (*I et II trimestr.*)																	
Állandó — *Définitive* . . .	509	—	—	—	—	3	—	—	—	—	488	17	1	—	—	—	—
Időleges — *Temporaire* . .	1.404	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1.381	20	—	—	—	—	1
Szezonmunkások — *Ouvriers saisonn.*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bizonytalan — *Incertaine* .	240	—	—	—	—	5	—	—	1	—	229	4	—	—	—	1	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	1
Együtt — *Total* . .	*2.184*	—	—	—	—	*8*	—	—	*3*	—	*2.128*	*41*	*1*	—	—	*1*	*2*

Természetszerűleg felvetődik az a kérdés, van-e eltérés a kivándorlás állandó, vagy időleges jellege tekintetében az egyes országok szerint, amerre a kivándorlás irányul? A cseh-szlovák statisztika erre vonatkozólag 1922 elejétől 1924 közepéig, tehát harmadfél évről évnegyedenkint közölt adatokat, melyeket a II. sz. táblázatban foglaltunk össze. A legtöbb ország azonban oly csekély számokkal szerepel ebben a statisztikában, melyekből biztos következtetést vonni nem lehet. Egyedül az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Magyarország és Franciaország adatai látszanak elégségeseknek arra, hogy belőlük az oda irányuló kivándorlás természetét némi biztossággal megítélhessük. Ezekből az világlik ki, hogy egyedül csak az Egyesült Államokban emelkedik az állandó kivándorlás oly magasságra, mely a mozgalom komoly voltának meggyőző bizonyítéka; itt az oda vándorlóknak egy ötöde jelezte kivándorlási szándékát véglegesnek és állandónak, míg Kanadában ez az arány ennél sokkal kisebb, Franciaországba pedig az állandó megtelepedés szándékát alig jelezte pár ember, ami a való tényállással merőben ellenkezik. A Magyarországba kivándorlók között az 1922. évben rendkívül magas (47·2%) volt azoknak aránya, kik a trianoni békeszerződés által rájuk erőszakolt új hazának végképen búcsút kívántak mondani; de a kivándorlók számának aránylag csekély volta mellett ennek a jelenségnek túlnagy súlyt tulajdonítani nem szabad, különben is a rákövetkező években ez a jelenség teljesen eltünt. Az említett négy állam felé irányuló kivándorlás jellegének megismerésére a következő százalékos arányszámok adják meg a kellő alapot:

	Végleges kivándorlók			Időleges kivándorlók			Szezónmunkások		
	1922	*1923*	[1])*1924*	*1922*	*1923*	[1])*1924*	*1922*	*1923*	[1])*1924*
Egyesült Államokba	20·5	21·0	15·8	63·5	69·7	75·5	3·9	1·6	0·0
Kanadába	12·5	9·8	4·6	83·3	81·7	89·4	—	6·1	0·1
Magyarországba	47·2	3·3	8·4	33·0	74·9	74·9	14·0	19·7	9·4
Franciaországba	0·1	1·6	0·4	75·7	64·8	62·5	23·0	31·5	33·5

Feltűnően nagy a szezonmunkások kivándorlása Franciaországba és Magyarországba, de még a tengerentúli államokba is mennek kivándorlók szezonmunkások gyanánt, így 1923-ban Kanadába 140, Argentinába 321 ily kivándorló váltott útlevelet.

A ruthén Felföldről a kivándorlás csak az Egyesült Államok felé ölt akkora mérveket, hogy arányszámok számítása lehetségessé válik; a kivándorlók megoszlása itt annyira egyenletes, hogy szinte állandónak nevezhetők. A végleges jellegű kivándorlók aránya magasabb mint bármely más államban; a három esztendőben a kivándorlóknak 28·0, 26·6 és 22·9 százaléka jelezte kivándorlási szándékát véglegesnek, míg az időleges jellegű kivándorlók aránya 64·1, 62·7 és 64·9 volt. Szezonkivándorló Kárpátorussziából alig ment ki.

A Felvidék tényleges népveszteségének szempontjából a *végleges jellegű kivándorlás* a legsúlyosabb tünet; a hivatalos adatok szerint az 1922. elejétől 1926. szeptember hó végéig Szlovákiából 11.163, Kárpátorussziából pedig 1408 egyén távozott el a visszatérés szándéka nélkül, de a tényleges népveszteség — mint a franciaországi eset is mutatja — ennél kétségkívül jóval nagyobb, mert a tapasztalat azt tanusítja, hogy azok közül is, akik — bizonyos szégyenérzetből vagy hatósági beavatkozástól való félelmükben — csak időleges kivándorlás szándékát vallják be, sokan végkép künnmaradnak s így régi hazájukra nézve teljesen elvesznek. Ez tűnik ki az Egyesült Államok bevándorlási adatainak a cseh kivándorlási statisztika megfelelő számaival való egybevetéséből is. Az amerikai statisztika ugyanis szembeállítja nemzetiségenkint (race or people) az Egyesült Államokba bevándorolt s onnan ugyanazon időben visszavándorolt (elutazott) egyének számát. Bár a visszavándorlók kontingense nem okvetlenül a vele szembe állított kivándorlók, hanem esetleg korábbi időben kivándorlottak tömegéből is kerül ki, — amely eltérés azonban több évi megfigyelés mellett többé-kevésbbé eliminálódik — és bár az amerikai statisztikában szereplő szlovák és ruthén (rusznyák) bevándorlók nem merítik ki a Szlovenszkóból és Ruszkakrajnából útnak indult összes kivándorlókat (az innen kivándorolt magyar- és né-

[1]) Az adatok az 1924. évnek csak első feléről állnak rendelkezésre.

metajkú kivándorlók ugyanis az amerikai statisztikában természetszerűleg nem szerepelnek a szlovákok és ruthének között): a kétféle adatok szembeállítása mégis határozottan arra utal, hogy a Felvidékről az Egyesült Államokba a végleges letelepedés szándékával kiutazott egyének száma lényegesen nagyobb, mint azoké, akik magukat a cseh statisztikában végleges jellegű kivándorlóknak vallották. Mivel az Egyesült Államok kivándorlási statisztikája július 1-től június 30-ig terjedő fiskális évekre van alapítva, a cseh statisztikából a megfelelő időszaknak megfelelő adatokat állítjuk szembe az amerikai adatokkal. Ezek szerint az 1922—23. évben a cseh statisztika szerint az Egyesült Államokba való állandó kivándorlás céljából útnak indult, illetve útlevelet váltott:

Szlovákiában . . 2396 egyén
Kárpátorussziában . 364 „

Ezzel szemben az amerikai statisztika [1]) szerint a bevándorlottaknak a visszavándorlók fölötti többlete volt ugyanazon esztendőben:

a szlovákoknál . . . 5843
a ruthéneknél . . . 1139

amely többletet természetszerűleg még növelné a két Felvidékről útnak indult magyar és német nemzetiségű kivándorlók száma is, mely azonban az amerikai statisztikából nem állapítható meg.

A kivándorlási mozgalmak természetébe erősen bevilágítanak a cseh statisztikának azon táblázatai is, melyek a *kivándorlás okait* kívánják kideríteni. Az ez iránt felvetett kérdésre a való tényállásnak megfelelő feleletet nyerni nem könnyű dolog; a vallomást tevő sokszor talán maga sem tudja annak igazi okát megmondani, ami őt hazájának elhagyására bírta és gyakran általánosságba vesző választ ír be, melyből a való igazságot kihámozni nehéz. A cseh-szlovák statisztika e tárgyban közölt táblázatainak adatait ezért nem is kívánjuk a kivándorlást felidéző okok megvilágítására felhasználni, hanem inkább annak megállapítására, hogy *mily célból és mily szándékkal* távozott külföldre. A cseh-szlovák statisztikának erre vonatkozó táblázata is ebből a szemszögből nézve részletezi a kivándorlókat és tévesen nevezi a táblázat fejében felsorolt szempontokat a kivándorlás okainak. A táblázat nem az összes kivándorlókról, hanem az útlevéltulajdonosokról közli e részletezést, mellőzve annak kimutatását, hogy az útlevéltulajdonosok kiséről, kik — mint látni fogjuk — az összkivándorlóknak elég jelentékeny hányadát teszik, a kivándorlás céljait tekintve, mely kategóriába volnának beosztandók. A cseh-szlovák statisztika 8 kategóriát különböztet meg, aszerint amint az útlevéltulajdonosok munkakeresés céljából, állás elfoglalása céljából, iparüzlet átvételére, családjukhoz vagy rokonaikhoz, családi ügyben, továbbképzésük céljából, más okokból, vagy nem tudni mi célból vándoroltak ki. Ezek közül azon kivándorlókat, kik fix állásba, iparüzlet átvételére vagy már künnlévő családjuk, avagy rokonaikhoz való csatlakozás céljából vándoroltak ki, olyanoknak tekinthetjük, akik állandó megtelepedés céljából mentek ki. Számuk volt a III. számú táblázat adatai szerint:

	Szlovákiában		Kárpátorussziában	
1922-ben	3.161, köztük	2.221 nő	352, köztük	277 nő
1923-ban	4.284 „	979 „	73 „	51 „
1924-ben	9.902 „	3.945 „	680 „	488 „
1925-ben	1.797 „	834 „	228 „	38 „
Összesen	19.144, köztük	7.979 nő	1.333, köztük	854 nő

Náluk sokkal számosabbak voltak azok, kik munkakeresés céljából keresték fel az idegen országokat. Róluk nem tudhatjuk, hogy kimenetelük végleges-e avagy csak időleges, s ha fel is tesszük, hogy túlnyomó részük csak időleges munkakeresés céljából ment oda, mégis bizonyára lesz köztük elég, aki kedvező elhelyezkedés esetén végleg külföldön telepszik meg. A cseh-szlovák statisztika szerint munkakeresés céljából kivándorolt:

	Szlovákiából		Kárpátorussziából	
1922-ben	9.317, köztük	2.035 nő	881, köztük	302 nő
1923-ban	10.238 „	590 „	113 „	24 „
1924-ben	19.707 „	3.843 „	1.115 „	296 „
1925-ben	5.501 „	521 „	161 „	4 „
Összesen	44.763, köztük	6.989 nő	2.270, köztük	626 nő

Azok a kivándorlók, kik családi ügyben utaztak ki, valamint a továbbképzésük céljából távozott egyének nem állandó letelepedés céljából tették ezt, hanem csak rövidebb-hosszabb időre hagyták el hazájukat; számuk különben sem nagy. Szlovákiából 612, Kárpátorussziából 39 egyén (köztük 397, illetve 33 nő) jelezte utazását családi ügyben levőnek, keresetében való

[1]) Statistical Abstract of the United States. 1923. Washington 1924, a 84. oldalon.

III. Kivándorlás Szlovákiából és Kárpátorussziából a kivándorlás oka és hányszorossága szerint.

Tableau de l'émigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique suivant la cause de l'émigration et indiquant combien de fois on a émigré.

Megjelölés *Désignation*		Évek szerint *Suivant les années*				Évnegyedek szerint *Suivant les trimestres*							
						1923				1924			
		1922	1923	1924	1925	I.	II.	III.	[1]) IV.	I.	II.	III.	IV.
1. A kivándorlás oka szerint. — *Suivant la cause de l'émigration.**													
a) Szlovákiából. — *De la Slovaquie.*													
Az útlevéltulajdonosok száma — *Nombre des possesseurs de passeport*	férfi — *hommes*	9.133	13.358	22.784	6.006	1.475	6.268	2.967	2.648	14.128	4.474	2.617	1.565
	nő — *femmes*	5.070	1.757	8.350	1.402	189	784	378	406	6.228	1.265	450	407
	együtt — *ensemble*	*14 203*	*15.115*	*31.134*	*7.408*	*1.664*	*7.052*	*3.345*	*3.054*	*20.356*	*5.739*	*3.067*	*1.972*
Ezek közül kivándorolt — *Sur ces personnes, ont émigré:*													
munkakeresés céljából — *pour trouver du travail*	férfi — *hommes*	7.282	9.648	15.864	4 980	1.282	3.337	2.676	2.353	11.031	2.768	1.216	849
	nő — *femmes*	2.035	590	3.843	521	98	295	122	75	3.134	552	70	87
állás elfoglalására — *pour occuper un emploi*	férfi — *hommes*	60	3.049	4.784	831	94	2.703	141	111	1.333	1.514	1.350	587
	nő — *femmes*	64	163	733	112	10	114	21	18	242	170	199	122
iparüzlet átvételére —*pour prendre une industrie*	férfi — *hommes*	8	33	21	8	1	28	—	4	11	9	1	—
	nő — *femmes*	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—
családjához vagy rokonaihoz —*pour rejoindre sa famille ou ses parents*	férfi — *hommes*	872	223	1.152	124	12	64	37	110	996	101	23	32
	nő — *femmes*	2.157	815	3.212	721	67	283	189	276	2.366	498	165	183
családi ügyben — *pour affaire de famille*	férfi — *hommes*	88	40	73	14	1	15	14	10	54	17	2	—
	nő — *femmes*	140	68	166	23	6	35	15	12	135	17	6	8
továbbképzés céljából – *pour compléter son instruction*	férfi — *hommes*	31	25	38	23	—	20	1	4	28	5	1	4
	nő — *femmes*	5	2	5	—	—	2	—	—	5	—	—	—
más okokból — *pour d'autres causes*	férfi — *hommes*	199	117	63	12	4	67	22	24	38	9	9	7
	nő — *femmes*	187	67	21	6	5	32	19	11	11	2	6	2
nem tudni mi okból — *on ne sait pas pourquoi*	férfi — *hommes*	593	223	789	14	81	34	76	32	637	51	15	86
	nő — *femmes*	482	51	370	18	3	23	12	13	335	26	4	5
b) Kárpátorussziából. — *De la Russie Subcarpathique.*													
Az útlevéltulajdonosok száma — *Nombre des possesseurs de passeport*	férfi — *hommes*	712	137	1.025	363	47	46	22	22	742	83	62	138
	nő — *femmes*	644	82	808	49	25	20	21	16	628	139	31	10
	együtt — *ensemble*	*1.356*	*219*	*1.833*	*412*	*72*	*66*	*43*	*38*	*1.370*	*222*	*93*	*148*
Ezek közül kivándorolt — *Sur ces personnes, ont émigré:*													
munkakeresés céljából — *pour trouver du travail*	férfi — *hommes*	579	89	819	157	24	32	17	16	622	53	48	96
	nő — *femmes*	302	24	296	4	9	7	5	3	286	4	5	1
állás elfoglalására — *pour occuper un emploi*	férfi — *hommes*	11	5	44	176	—	3	1	1	1	5	—	38
	nő — *femmes*	6	2	4	2	—	—	2	—	1	2	—	1
iparüzlet átvételére — *pour prendre une industrie*	férfi — *hommes*	4	1	1	—	—	—	—	1	—	—	[1])	—
	nő — *femmes*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
családjához vagy rokonaihoz — *pour rejoindre sa famille ou ses parents*	férfi — *hommes*	60	16	147	14	7	4	2	3	116	19	9	3
	nő — *femmes*	271	49	484	36	12	13	11	13	318	132	26	8

[1]) Az évnegyedes kimutatások összege és az évi feldolgozás eredménye között mutatkozó csekély eltérést a IV. negyed adatához számítottuk hozzá. — *Entre le total des relevés trimestriels et du dépouillement annuel, une légère différence s'est présentée, que nous avons ajoutée aux données du IVe trimestre.*

Megjelölés *Désignation*		Évek szerint *Suivant les années*				Évnegyedek szerint *Suivant les trimestres*							
						1923				1924			
		1922	1923	1924	1925	I.	II.	III.	[1])IV.	I.	II.	III.	IV.
családi ügyben — *pour affaire de famille*	férfi — *hommes*	3	1	2	—	1	—	—	—	—	1	—	1
	nő — *femmes*	14	2	14	3	2	—	—	—	13	1	—	—
továbbképzés céljából — *pour compléter son instruction*	férfi — *hommes*	5	—	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—
	nő — *femmes*	2	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—
más okokból — *pour d'autres causes*	férfi — *hommes*	25	20	1	—	12	7	1	—	—	1	—	—
	nő — *femmes*	26	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
nem tudni mi okból — *on ne sait pas pourquoi*	férfi — *hommes*	25	5	8	16	3	—	1	1	1	4	3	—
	nő — *femmes*	23	3	9	3	—	—	3	—	9	—	—	—

2. A kivándorlás hányszorossága szerint. — *Combien de fois on a émigré.*

a) Szlovákiából. — *De la Slovaquie.*

Ont émigré:												
Először vándorolt ki – *la 1re fois*	10.041	10.172	23.574	4.823	1.244	4.518	2.163	2.247	15.793	4.477	1.994	1.310
Másodszor — *la 2e fois . . .*	1.324	1.035	1.396	340	67	545	167	256	952	267	106	71
Harmadszor — *la 3e fois . .*	415	703	922	182	33	416	177	77	684	137	56	45
Ennél többször — *plus de 3 fois*	190	760	813	736	61	442	187	70	264	79	398	72
Nem tudni hányadszor — *on ne sait pas combien de fois . .*	2.233	2.445	4.429	1.327	259	1.131	651	404	2.663	779	513	474
Összesen — *Total . .*	*14.203*	*15.115*	*31.134*	*7.408*	*1.664*	*7.052*	*3.345*	*3.054*	*20.356*	*5.739*	*3.067*	*1.972*

b) Kárpátoruszsziából. — *De la Russie Subcarpathique.*

Ont émigré:												
Először vándorolt ki – *la 1re fois*	1.032	184	1.583	311	62	59	36	27	1.217	191	80	95
Másodszor — *la 2e fois . . .*	94	24	98	26	8	4	6	6	60	14	9	15
Harmadszor — *la 3e fois . .*	51	10	55	10	2	2	1	5	32	10	2	11
Ennél többször — *plus de 3 fois*	20	—	18	9	—	—	—	—	9	2	1	6
Nem tudni hányadszor — *on ne sait pas combien de fois . .*	159	1	79	56	—	1	—	—	52	5	1	21
Összesen — *Total . .*	*1.356*	*219*	*1.833*	*412*	*72*	*66*	*43*	*38*	*1.370*	*222*	*93*	*148*

[1]) Az évnegyedes kimutatások összege és az évi feldolgozás eredménye között mutatkozó csekély eltérést a IV. negyed adatához számítottuk hozzá. — *Entre le total des relevés trimestriels et du résultat du dépouillement annuel, une légère différence s'est présentée, que nous avons ajoutée aux données du IVe trimestre.*

továbbképzés céljából pedig 129, illetve 12 egyén ment ki (közöttük 12, illetve 4 nő).

Ha mindez adatokat összefoglaljuk, azon eredményre jutunk, hogy az 1922—1925. években mintegy 23—25.000 főre rúghatott azon kivándorlók száma, kiknek eredeti hazájukba való visszatérésére számítani nem lehet. Ekkorának kell felvennünk számukat azért, mivel a számszerüleg kimutatható útlevéltulajdonosokkal együtt a kíséretükben levő családtagok állandó kinnmaradására is kell számítanunk, akiknek száma — bár a hivatalos adatokból nem tűnik ki — néhány ezer főre mindenesetre tehető.

Az európai államokból kiinduló kivándorlásnak régóta egyik jellemző vonása ismerhető fel abban, hogy a kivándorlók egy része, mielőtt a külföldön végleg letelepednék, ismételten visszatér hazájába s csak többszöri kimenetel után határozza el magát arra, hogy régi hazájának végkép hátat fordítson. Ez a jelenség különösen a tengerentúli kivándorlás egyik jellemző tünete. A cseh-szlovák kivándorlási statisztika erre a szempontra is kiterjeszkedik s ennek megfelelően a kivándorlókat részletezi aszerint, amint először, másodszor, harmadszor vagy még ennél is többször vándoroltak ki. E kimutatást ugyan nem kombinálja a kivándorlás célpontját képező országgal, s ezzel a jelenség tipikus vonásait sok tekintetben elhomályosítja. Adatai azonban így is figyelemreméltók s élénken világítják meg a népesség kivándorlási hajlamának fellobbanását. Az 1922—1925. évekre vonatkozó statisztika — azon esetek figyelmenkívül hagyása után, melyekben a

kivándorlás hányszorosságát nem lehetett megállapítani — Szlovákiára vonatkozólag 57.426, Kárpátorussziára vonatkozólag pedig 3.525 esetet részletez a kivándorlás sorrendje szerint (lásd a 3. sz. táblázat 2-ik részét). Ezen adatokból kiviláglik, hogy a kivándorlóknak túlnyomó nagy zöme, a tót Felföldön 79—88 százaléka, a ruthén Felföldön 84—90 százaléka új kivándorló, azaz olyan, aki elsőízben hagyja el hazáját. Ezeknek nagy része künnmarad új hazájában, vagy ha régi otthonába visszatér, többé nem kívánkozik vissza első kivándorlásának országába. Csak aránylag kis részük, 5—11%, veszi másodszor is kezébe a vándorbotot, s ezeknek ismét alig a fele szánja rá magát harmadik kiutazásra is, sőt negyedszer is útra kél. Minden újabb kivándorlás kisebb s kisebb tömeget hoz mozgásba, csak 1925-ben észlelték a tót Felvidéken a harmadszornál is gyakoribb kivándorlás eseteinek feltűnő elszaporodását. A négy év eredményei szerint (1922—1925):

	Szlovákiából	Kárpátorussziából
először vándorolt ki	48.610	3.110
másodszor „	4.095	242
harmadszor „	2.222	126
ennél többször „	2.499	47

Ha pedig a kivándorlás egyes változatainak százalékos eloszlását keressük, úgy látjuk, hogy

		1922	*1923*	*1924*	*1925*	átlag
Szlovákiából	először vándorolt ki	83·9	80·3	88·2	79·3	84·8
	másodszor „	11·1	8·2	5·2	5·6	7·2
	harmadszor „	3·5	5·5	3·5	3·0	3·9
	ennél többször „	1·5	6·0	3·1	12·1	4·1
Kárpátorussziából	először vándorolt ki	86·2	84·4	90·3	87·4	88·2
	másodszor „	7·8	11·0	5·6	7·3	6·9
	harmadszor „	4·3	4·6	3·1	2·8	3·6
	ennél többször „	1·7	—	1·0	2·5	1·3

Ezekből az adatokból megállapítható, hogy az évenkint kivándorló egyének számának *összegezése* a kivándorlási *mozgalom* nagyságát adja csak, de nem adja a tényleg kivándorolt *egyének* számát, mert e kimutatásban nagyobb számmal vannak olyanok, kik többször szerepelnek s így látszólag növelik a hazájukat elhagyó lakosok számát, anélkül, hogy tényleg szaporítanák a kivándorlott egyének számát.

6. A kivándorlók neme és családi állapota.

A kivándorlók demografiai strukturája vagyis a kivándorló tömegeknek a különböző demografiai szempontok szerinti tagozódása mély bepillantást enged a mozgalom néprajzi, társadalmi és gazdasági jelentőségébe. Ezen szempontok közül a nem, kor és családi állapot ismerete újabb következtetést enged annak megítélésére, hogy a kivándorlás végleges vagy csak ideiglenes jellegű-e, mert utóbbi esetben a kivándorlók családjaikat rendszerint idehaza hagyják — s ez a legtöbb esetben egyúttal visszatérésük záloga, — az előbbi esetben ellenben családostól indulnak útnak. Minél nagyobb arányokat ölt a kivándorlás és minél erősebbek a kivándorlásra ösztönző okok, annál gyakoriabbá válik a kivándorló családok száma, úgyhogy ezeket bizonyos mértékig a kivándorlás jellemzőinek tekinthetnők. Hogy minő jelentősége van a két nem részvételének a kivándorlásban, arra általánosságban felelni nehéz. Tény, hogy a férfikivándorlók szaporodása a közgazdasági életet, a termelést alapjaiban támadja meg, viszont ott, ahol a nők kivándorlása fokozódik erősen, a családi élet keretei bomolnak meg, a nő kivándorlása rendszerint a családnak végleges künnmaradását jelenti.

Sajnos, hogy a cseh-szlovák statisztika éppen arra a kérdésre, hogy a kivándorló tömegekből mekkora hányadot tesznek a családok, feleletet nem ad; ez a statisztika kimutatja ugyan a kivándorlókat nem, kor és családi állapot szerint, de azoknak családi összetételét nem deríti ki, mivel arra vonatkozólag, hogy az a nős férfi vagy az a házas nő, aki hazáját elhagyta, egymaga, avagy nejével, illetve férjével, avagy egész családjával vándorol-e ki, semmiféle felvilágosítást nem tud adni. Ez mindenesetre hiánya a cseh kivándorlási statisztikának, de oly hiány, mely majdnem mindenütt ismétlődik, ahol ilyen felvételeket eszközölnek. Itt is tehát csak kombinációkra, más adatokból való következtetésre vagyunk utalva, ha ehhez a fontos kérdéshez hozzá akarunk szólani.

A hiányt csak kis részben pótolják azok az adatok (IV. sz. táblázat), melyek az útlevéltulajdonosok és kísérőik számát tüntetik fel. Ezekből megállapítható, hogy az útlevéltulajdonosokat hány személy kísérte el útjában. Ezek a kísérők lehettek vele rokonságban nem álló idegen egyének is, de az esetek túlnyomó nagy számában bizonyára családtagok (feleség és gyermekek) társaságában indult el a kivándorló. Erre vonatkozó adataink szerint volt:

IV. Szlovákiából és Kárpátorussziából kivándorolt útlevéltulajdonosok és kísérőik.

Possesseurs de passeport ayant émigré de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique et les personnes les accompagnant.

Évnegyed *Trimestre*	1922		1923		1924		1925		1926	
	Útlevéltulajdonosok *Possesseurs de transport*	Kísérők *Personnes les accompagnant*	Útlevéltulajdonosok *Possesseurs de transport*	Kísérők *Personnes les accompagnant*	Útlevéltulajdonosok *Possesseurs de transport*	Kísérők *Personnes les accompagnant*	Útlevéltulajdonosok *Possesseurs de transport*	Kísérők *Personnes les accompagnant*	Útlevéltulajdonosok *Possesseurs de transport*	Kísérők *Personnes les accompagnant*
a) Szlovákiából — *De la Slovaquie.*										
I.	.	.	1.664	202	20.356	2.930	2.253	382	4.536	265
II.	.	.	7.052	565	5.739	614	2.507	358	2.671	344
III.	.	.	3.345	347	3.067	268	1.660	222	2.483	502
IV.	.	.	3.054	367	1.972	256	988	345	.	.
Összesen *Total*	*14.203*	*2.534*	*15.115*	*1.481*	*31.134*	*4.068*	*7.408*	*1.307*	.	.
b) Kárpátorussziából. — *De la Russie Subcarpathique.*										
I.	.	.	72	20	1.370	441	136	14	293	7
II.	.	.	66	25	222	151	44	14	185	34
III.	.	.	43	20	93	44	88	16	269	35
IV.	.	.	38	29	148	24	144	19	.	.
Összesen *Total*	*1.356*	*447*	*219*	*94*	*1.833*	*660*	*412*	*63*	.	.

V. Szlovákia és Kárpátorusszia kivándorlóinak nemszerinti megoszlása.

Répartition par sexe des personnes ayant émigré de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique.

Év és évnegyed *Année et trimestre*	Szlovákia — *Slovaquie*				Kárpátorusszia — *Russie Subcarpath.*			
	E m i g r é s							
	összes — *au total*		15 éven felüli *au-dessus de 15 ans*		összes — *au total*		15 éven felüli *au-dessus de 15 ans*	
	kivándorlói között volt — *leur répartition par sexe*							
	fi *hommes*	nő *femmes*	fi *hommes*	nő *femmes*	fi *hommes*	nő *femmes*	fi *hommes*	nő *femmes*
1922 Összesen – *Total:*	*10.198*	*6.539*	*9.117*	*5.419*	*889*	*914*	*718*	*705*
1923 I.	1.565	301	1.470	233	57	35	47	28
II.	6.493	1.124	6.228	932	53	38	46	26
III.	3.098	594	2.937	445	32	31	22	26
IV.	2.777	644	2.619	466	35	32	22	16
Összesen – *Total:*	*13.933*	*2.663*	*13.254*	*2.076*	*177*	*136*	*137*	*96*
1924 I.	15.394	7.892	14.227	6.770	935	876	758	703
II.	4.729	1.624	4.496	1.352	152	221	85	144
III.	2.725	610	.	.	82	55	.	.
IV.	1.685	543	.	.	149	23	.	.
Összesen – *Total:*	*24.533*	*10.669*	*22.889*	*9.062*	*1.318*	*1.175*	*1.045*	*898*
1925 I.	1.944	691	1.781	554	128	22	124	15
II.	2.268	597	2.114	464	43	15	37	10
III.	1.472	410	1.382	315	83	21	77	14
IV.	856	477	726	327	133	30	128	20
Összesen – *Total:*	*6.540*	*2.175*	*6.003*	*1.660*	*387*	*88*	*366*	*59*
1926 I.	4.353	448	4.233	358	279	21	276	15
II.	2.470	545	2.325	415	174	45	157	30
III.	2.341	644	2.150	460	257	47	237	38

	a Szlovákiából kivándorlók között			a Kárpátorussziából kivándorlók között		
	útlevéltulajdonos	kísérő: számszerint	százalékban	útlevéltulajdonos	kísérő: számszerint	százalékban
1922	14.203	2.534	15·1	1.356	447	24·8
1923	15.115	1.481	8·9	219	94	30·0
1924	31.134	4.068	11·6	1.833	660	26·5
1925	7.408	1.307	15·0	412	63	13·3
1926 (I-III. n.)	9.690	1.111	10 3	747	76	9·2
Összesen . .	77.550	10.501	11·9	4.567	1.340	22·7

A két országrész tekintetében eszerint nagy eltérések vannak. A ruthén Felvidékről kivándorlók között átlag kétszer nagyobb a kisérő családtagok aránya, mint a tótság körében. Amott minden nyolcadik kivándorlóra (útlevéltulajdonosra) jut egy kísérő, itt már minden negyedikre. Igaz, hogy ezen adatokból sem tudjuk meg, hogy hány *család* vándorolt ki; annyi azonban kétségtelen, hogy Kárpátorussziából sűrűbb a családok kivándorlása, mint a tót Felföldről. A ruthén kivándorlók közül tehát ezen adatok szerint is többen mennek ki végleges letelepedés céljából, mint a tótok közül s így ezek az adatok is megerősítik azt, amit a kivándorlás végleges és időleges jellegéről fentebb (az 5. szakaszban) mondottunk volt.

Még nyomósabb megerősítést nyerünk ezen tényről, ha (a III. sz. táblázat alapján) az útlevéltulajdonosok között szereplő *nők* számára és arányára vagyunk tekintettel. A nő kivándorlása — bár itt számolni kell a cselédek kivándorlásával is — rendszerint a feleségnek, a családnak a kivándorolt családapához való kiutazását, tehát — ceteris paribus — végleges eltávozását jelenti. Minél nagyobb az útlevéltulajdonosok között a nők száma, annál több család végleges kivándorlásával van dolgunk. Erre vonatkozó adataink az eddigieknél jóval súlyosabbnak tüntetik fel a bajt, mert — bár újabb adataink némileg enyhülő viszonyok kialakulására látszanak utalni — az önállóan kivándorló nők arányát igen magasnak tüntetik fel. Az 1922—1925. évek átlagában ugyanis a szlovákiai útlevéltulajdonosok között 24·4%-ra, a ruthénvidékiek között 41·4%-ra rúgott a nők száma, tehát feltűnően magas kvótával állunk szemben. A kérdés fontosságára való tekintettel álljanak itt az egyes évekre vonatkozó százalékos arányszámok is, melyek a két országrész közti különbségeket, a női útlevéltulajdonosok tekintetében, a következőképen tüntetik fel:[1])

	Szlovákia	Kárpátorusszia
1922 . . .	35·7	47·5
1923 . . .	11·6	37·4
1924 . . .	26·8	44 1
1925 . . .	18·9	11·9
Átlag . . .	24·4	41·4

A kivándorlóknak *nemek* szerinti megoszlása a cseh statisztikának több táblázatából ismerhető fel. Az idevonatkozó adatokból, melyeket az V. sz. táblázatban foglaltunk össze, a finemnek túlsúlya határozottan lép elő; mivel az egyes évek e tekintetben nagy hullámzásokat mutatnak s különösen a női nemnek erős ingadozása nagyon szembetűnő, az utolsó évek folyamán határozott irányzatról nem szólhatunk. Mégis felismerhető a két országrész közt bizonyos párhuzamosság, de azzal a különbséggel, hogy a tót Felföldről mindig aránylag több férfi vándorolt ki az utolsó két év kivételével, amelyben Kárpátorusszia kivándorlóinak férfihányada Szlovenszkóénál magasabbra szökött fel. Ezer kivándorló között volt ugyanis

	a szlovákiai kivándorlók között		a kárpátorussziai kivándorlók között	
	fi	nő	fi	nő
1922	609	391	493	507
1923	839	161	565	435
1924	697	303	529	471
1925	751	249	814	186
1926 (I—III. n.)	849	151	885	115
Átlag . .	731	269	589	411

A két nemnek a kivándorlásban való részvételére vonatkozó ezen adatokból kiderül, hogy az a különbség, mely e tekintetben az északnyugati és az északkeleti Felföld között a régi időben fennállott, jelenleg is megvan, sőt fokozódott. Már a magyar adatgyüjtésből is tudjuk, hogy azóta, mióta a kivándorlás mozgalmai rendszeres hivatalos megfigyelés alatt állottak, tehát 1899 óta, a tót Felföld vármegyéiben a nők hányada a kivándorlásban rendszerint 20 és 30% között ingadozott, míg a Tiszajobbparti vármegyékben átlag 8—10%-kal magasabb volt; amikor pedig a tót vármegyékben a kivándorló nők aránya 40—50 százalékig fokozódott, a ruthén vármegyékben

[1]) A Kárpátorussziában észlelhető nagyobb ugrások az onnan eredő esetek csekélyebb számából magyarázandók.

száz kivándorló között 50—65 volt a nő. [1]) A magyar megfigyelési időszak 15 évének átlagában (1899—1913) pedig a Duna balparti vármegyékben 28·8%-kal szerepeltek a nők a kivándorlók között, a Tiszajobbpartiakban ellenben (ahová a mai Kárpátorusszia vármegyéi tartoznak) 36·8%-kal. Az Erdős-Kárpátok kivándorlásában eszerint a világháború óta erősen fokozódott a női nem képviseltetése s így az ottani kivándorlás jellege határozottan súlyosbodott, szemben a tót Felföldével, ahol a viszonyokban némi csekély enyhülés látszik bekövetkezni.

A kivándorlók nemi arányának helyes megítélését bizonyos fokig zavarja a kivándorlottak között szereplő gyermekek kisebb-nagyobb száma. Kétségtelen, hogy amikor a kivándorlók nemi megoszlásából kívánunk a mozgalom természetére és jelentőségére következtetést vonni, azokhoz a korosztályokhoz tartozó egyéneket, kik nem saját elhatározásukból, hanem szülőiktől való függésük folytán keltek útra, figyelmen kívül kell hagynunk, mert az ő nemi arányuk érezhetően módosíthatja az önszántukból kivándorlók nemi összetételét. A cseh-szlovák statisztika ezért helyesen jár el, midőn a nemeket a főbb korcsoportokon belül is megkülönbözteti s így bizonyos adatokat a 15 éven felüli kivándorlókról külön mutat ki. Ezen alapon (az V. sz. táblázat adatai szerint) arra az eredményre jutunk, hogy ezer 15 éven felüli kivándorló között volt

	a szlovákiai kivándorlók között		a kárpátorussziai kivándorlók között	
	fi	nő	fi	nő
1922	627	373	505	495
1923	865	135	588	412
1924	716	284	538	462
1925	784	216	861	139
1926 (I—III. n.)	876	124	890	110
Átlag . .	755	245	614	386

Értékesek a cseh kivándorlási statisztika adatai annyiban, hogy a kivándorlók *családi állapotát* is kimutatják. Ez a szempont sem a magyar kivándorlási statisztikában, sem pedig az Egyesült Államok bevándorlási statisztikájában nem szerepel, a cseh adatok tehát egészen új világításban mutatják be a felvidéki kivándorlást. A cseh-szlovák adatok a családi állapotot egyénenkint mutatják ki, de nem tájékoztatnak arról, hogy hányan vándoroltak ki családostúl s hányan magányosan, családtagok nélkül. Annak megállapítására pedig, hogy a nemházasok között hányan voltak az önállóan kivándorlók s hányan a családtagok, a 15 éves életkor, mely a családi állapot kimutatásának alsó korhatárát képezi, semmiképen nem alkalmas, mert a 15 éven felüli kivándorlók között is kétségkívül sok a szülőivel útrakelt ifjú és leány.

A VI. sz. táblázatban összefoglalt adatok sok tekintetben érdekesek. Egyik sajátosságuk az özvegy nőknek a kivándorlók közt való megjelenése, mint egyik jele annak, hogy a férjüket vesztett nők önállóan is rászánják magukat a családi tűzhely elhagyására. A másik, ennél komolyabb tünet, a házasoknak magas aránya a kivándorlók között. Az 1922—1926. évek ben Szlovákiából kivándorlott 79.421 tizenötéven felüli egyén között 47.564 volt házas, a 4.777 kárpátorussziai kivándorló között pedig 2.716; ezer kivándorlóra jutott tehát amott 599, itt 568 házasságban élő. Ez adatok jelentőségének kellő megítélése céljából ismernünk kellene a két országrész népességének megfelelő megoszlását. A megfelelő számok hiányában az 1910. évi magyar népszámlálás idevonatkozó adataira vagyunk utalva. Ezek szerint a tót Felföldön a 15 éven túli lakosságnak 61·1 százaléka, az Erdős Kárpátokban pedig 61·7 százaléka volt házas. Szlovákia kivándorlóinak családi állapot szerinti összetétele eszerint majdnem teljesen egyezik az országrész népességének családi struktúrájával, míg Kárpátorusszia kivándorlói között a házasoknak aránya valamivel kisebb. Ez a megállapitás csak látszólag ellenkezik a családoknak Kárpátorussziából nagyobb mértékben való kivándorlásról fentebb mondottakkal. A kivándorlók családi állapotának egyénenkinti kimutatása ugyanis — mint már megjegyeztük — nem adja a kivándorló *családoknak* hű képét. Erre jobban világít rá a kivándorló házas nőknek száma és aránya. Ez pedig Szlovákiában ezer kivádorlóra 440, a ruthén Felföldön ellenben 469. Az utóbbi tartomány kivándorlóinak aránylag csekély száma mellett ez a jelenség nem állandó, de az öt év átlagában mégis túlnyomó.

[1]) Pl. 1911-ben 45·4 és 1913-ban 51·3%, a Tiszajobbparti vármegyék átlagában ellenben 51·2 és 64·9%. V. ö. *Laky Dezső* említett munkájának 10—11. oldalait.

VI. A 15 éven felüli kivándorlók családi állapot szerint.

Les émigrés au-dessus de 15 ans suivant l'état de famille.

Év *Année*	Férfiak — *Hommes*						Nők — *Femmes*						Együtt — *Ensemble*					
	összesen *total*	nőtlen *célibataires*	nős *mariés*	özvegy *veufs*	elvált *divorcés*	ismeretlen *pas de donnée*	összesen *total*	hajadon *célibataires*	férjes *mariées*	özvegy *veuves*	elvált *divorcées*	ismeretlen *pas de donnée*	összesen *total*	nőtlen, hajadon *célib.*	házas *mariés*	özvegy *veufs et veuves*	elvált *divorcés*	ismeretlen *pas de donnée*
a) Szlovákiából. — De la Slovaquie.																		
1922	9.117	3.029	5.942	63	3	80	5.419	3.001	2.051	328	14	25	14.536	6.030	7.993	391	17	105
1923	13.254	4.649	8.471	91	15	28	2.076	863	1.091	104	8	10	15.330	5.512	9.562	195	23	38
1924	22.889	7.823	14.845	124	19	78	9.062	5.005	3.570	429	28	30	31.951	12.828	18.415	553	47	108
1925	6.003	2.346	3.594	43	7	13	1.660	533	1.039	84	3	1	7.663	2.879	4.633	127	10	14
1926 (I—III. n.) *(I—III trimestr.)*	8.708	2.454	6.164	52	10	28	1.233	341	797	85	8	2	9.941	2.795	6.961	137	18	30
b) Kárpátorussziából. — De la Russie Subcarpathique.																		
1922	718	301	400	4	2	11	705	355	274	66	2	8	1.423	656	674	70	4	19
1923	137	37	98	1	—	1	96	30	60	4	—	2	233	67	158	5	—	3
1924	1.045	367	645	5	5	23	898	429	437	29	2	1	1.943	796	1.082	34	7	24
1925	366	135	225	4	2	—	59	13	40	6	—	—	425	148	265	10	2	—
1926 (I—III. n.) *(I—III trimestr.)*	670	180	484	2	2	2	83	24	53	6	—	—	753	204	537	8	2	2

VII. A kivándorlók korosztályok szerint. — *Les émigrés suivant les groupes d'âge.*

A kivándorlók neme és kora *Sexe et âge des émigrés*	Szlovákiából — *De la Tchéco-Slovaquie*					Kárpátorussziából — *De la Russie Subcarpath.*				
	1922	1923	1924	1925	1926 I—III. n.	1922	1923	1924	1925	1926 I—III. n.
1. Összes kivándorlók. *Emigrés au total.*										
De 0—14 éves — *ans*	2.201	1.266	3.251	1.052	860	380	80	550	50	70
„ 15—19 „ „	2.175	1.550	3.933	896	562	291	26	312	16	32
„ 20—24 „ „	3.940	3.683	7.625	1.990	2.701	336	43	404	106	221
„ 25—29 „ „	3.803	4.338	9.210	1.982	3.349	328	69	514	121	253
„ 30—39 „ „	2.963	3.735	7.034	1.713	2.325	285	63	481	129	175
„ 40—49 „ „	1.086	1.541	2.930	713	664	109	20	163	36	49
„ 50—59 „ „	329	371	718	203	143	44	5	46	7	7
60 éven felüli — *au-dessus de 60 ans*	240	99	258	110	89	30	7	19	10	12
Ismeretlen korú — *d'âge inconnu*	—	13	243	56	108	—	—	4	—	4
Összesen — *Total:*	*16.737*	*16.596*	*35.202*	*8.715*	*10.801*	*1.803*	*313*	*2.493*	*475*	*823*
2. Férfikivándorlók. *Sexe masculin.*										
De 0—14 éves — *ans*	1.081	679	1.644	537	456	167	40	273	21	40
„ 15—19 „ „	788	1.196	1.917	658	376	99	11	106	10	13
„ 20—24 „ „	2.298	3.062	4.691	1.535	2.376	151	25	145	92	207
„ 25—29 „ „	2.819	3.900	7.368	1.579	3.044	206	47	358	110	237
„ 30—39 „ „	2.127	3.299	5.673	1.382	2.110	175	37	297	114	159
„ 40—49 „ „	820	1.409	2.482	605	583	62	12	106	32	42
„ 50—59 „ „	170	320	501	158	88	18	2	25	4	2
60 éven felüli — *au-dessus de 60 ans*	95	55	108	47	39	11	3	5	4	6
Ismeretlen korú — *d'âge inconnu*	—	13	149	39	92	—	—	3	—	4
Összesen — *Total:*	*10.198*	*13.933*	*24.533*	*6.540*	*9.164*	*889*	*177*	*1.318*	*387*	*710*
3. Nőikivándorlók. — *Sexe féminin.*										
De 0—14 éves — *ans*	1.120	587	1.607	515	404	213	40	277	29	30
„ 15—19 „ „	1.387	354	2.016	238	186	192	15	206	6	19
„ 20—24 „ „	1 642	621	2.934	455	325	185	18	259	14	14
„ 25—29 „ „	984	438	1.842	403	305	122	22	156	11	16
„ 30—39 „ „	836	436	1.361	331	215	110	26	184	15	16
„ 40—49 „ „	266	132	448	108	81	47	8	57	4	7
„ 50—59 „ „	159	51	217	45	55	26	3	21	3	5
60 éven felüli — *au-dessus de 60 ans*	145	44	150	63	50	19	4	14	6	6
Ismeretlen korú — *d'âge inconnu*	—	—	94	17	16	—	—	1	—	—
Összesen — *Total:*	*6.539*	*2.663*	*10.669*	*2.175*	*1.537*	*914*	*136*	*1.175*	*88*	*113*

A családi állapot a kivándorlók között egyes évek szerint a következőképen alakult:

Ezer kivándorló között volt *házas:*

	a férfiak között		a nők között		az összes kivándorlók között	
	Szlovákiában	Kárpátoroszsziában	Szlovákiában	Kárpátoroszsziában	Szlovákiában	Kárpátoroszsziában
1922	652	557	378	389	550	474
1923	639	715	525	625	624	678
1924	649	588	394	487	576	557
1925	599	615	626	678	605	624
1926 (I. III.)	708	722	646	639	700	713
Átlag	*651*	*621*	*440*	*469*	*599*	*569*

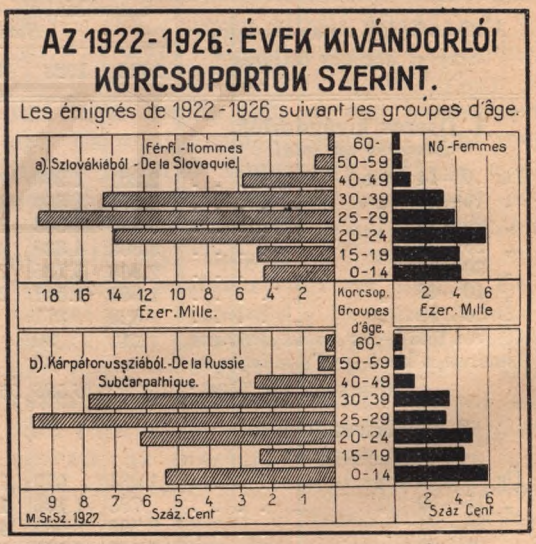
7. A kivándorlók korviszonyai.

Laky Dezső a kivándorlásról irt munkájában meggyőzően fejti ki, hogy az a kár, melyet a kivándorlás a nemzeti termelésben okoz, attól függ, hogy a kivándorlás mily mértékben pusztít az ország keresőképes népessége között s milyen arányban tartoznak résztvevői a lakosságnak már nem, vagy még nem produktív rétegeihez.[1]) Ebből a szempontból nézve, nagy jelentősége van a kivándorlási statisztika koradatainak s így örvendetes, hogy a cseh-szlovák statisztika ezen adatokat állandóan gyüjti és közli, még pedig felölelve az összes kivándorlókat, míg ezzel szemben a magyar statisztika csak a családfők és az önállóan kivándoroltak kormegoszlásának megfigyelésére szorítkozott és így az összkivándorlók korviszonyairól — a kivándorolt családtagok korának ismerete híján — teljesen szabatos képet nem adhatott.

A magyarországi kivándorlást a régebbi időben, amennyire ez az Egyesült Államok bevándorlási statisztikájából megítélhető,[2]) a mozgalomban résztvevő gyermekek s idősebb egyének arányának fokozatos csökkenése jellemezte, míg ezzel szemben a munkaképesség teljében levő 15—40 éves egyének aránya állandóan emelkedett. Az új cseh-szlovák kivándorlási statisztika szerint a tót Felvidékről kiinduló kivándorlás korösszetétele ehhez hasonló. A kivándorlásban résztvevő gyermekek (0—15 évesek) hányada elég csekély s inkább csökkenő tendenciát mutat, mint emelkedést. Igen magas a munkaképes korban (15—40 év) álló kivándorlók száma s szintén tekintélyes számmal vannak a 40 éven túli kivándorlók is. A kivándorlási mozgalom tehát az ország termelését eléggé sujtja, mert javarészben munkabíró elemeket von el tőle. A szokásos négy főkorcsoport szerint állítva össze a VII. sz. táblázat adatait, a következő kormegoszlást találjuk, 100-ra számítva:

	0—14	15—39	40—59	60—
	éves korban álló kivándorlók			
1922	13·1	77·0	8·5	1·4
1923	7·6	80·3	11·5	0·6
1924	9·2	79·7	10·4	0·7
1925	12·2	76·0	10·5	1·3
1926 (I—III. n.)	8·0	83·7	7·5	0·8
Átlag	*9·8*	*79·4*	*9·9*	*0·9*

Lényegesen más a ruthén Felföld kivándorlóinak korképe; itt a még improduktív korok képviseltetése mintegy két-

szerese a tót felvidéki aránynak, amivel szemben a magasabb korosztályok kisebb számokkal szerepelnek. Kétségtelen tehát, hogy ebből az országrészből több a családos kivándorló, aminthogy erre már több ízben reáutaltunk. Kárpátorusszia kivándorlói kor szerint ekként oszlanak meg:

	0—14	15—39	40—59	60—
	éves korban álló kivándorlók			
1922	21·1	68·7	8·5	1·7
1923	25·5	64·2	8·1	2·2
1924	22·1	68·7	8·4	0·8
1925	10·5	78·4	9·0	2·1
1926 (I—III. n.)	8·5	83·2	6·8	1·5
Átlag	*19·1*	*71·4*	*8·2*	*1·3*

[1]) L.: *Laky Dezső* id. m., a 23.* lapon.

[2]) L.: A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság című munkám 146. oldalán, ahol az 1873—1893-ra vonatkozó adatok vannak összeállítva.

A rendelkezésre álló (1922—1926. évi) adatok összefoglalásával a kivándorlóknak kisebb korok szerinti megoszlását a következőkben mutathatjuk be:

	Szlovákiából kivándorolt			Kárpátorussziából kivándorolt		
	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt
0—14 éves .	4.397	4.233	8.630	541	589	1.130
15—19 „ .	4.935	4.181	9.116	239	438	677
20—24 „ .	13.972	5.967	19.939	620	490	1.110
25—29 „ .	18.710	3.972	22.682	958	327	1.285
30—39 „ .	14.591	3.179	17.770	782	351	1.133
40—49 „ .	5.899	1.035	6.934	254	123	377
50—59 „ .	1.237	527	1.764	51	58	109
60 éven felüli .	344	452	796	29	49	78
Ismeretlen korú	293	127	420	7	1	8
Összesen	*64.378*	*23 673*	*88.051*	*3.481*	*2.426*	*5.907*

vagyis százalékokban:

	Szlovákiából kivándorolt			Kárpátorussziából kivándorolt		
	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt
0—14 éves .	6·9	18·0	9·8	15·6	24·3	19·1
15—19 „ .	7·7	17·7	10·4	6·8	18·1	11·5
20—24 „ .	21·8	25·3	22·8	17·9	20·2	18·8
25—29 „ .	29·2	16·9	25·9	27·6	13·5	21·8
30—39 „ .	22·8	13·5	20·3	22·5	14·4	19·2
40—49 „ .	9·2	4·4	7·9	7·3	5·1	6·4
50—59 „ .	1·9	2·3	2·0	1·5	2·4	1·9
60 éven felüli .	0·5	1·9	0·9	0·8	2·0	1·3
Összesen	*100·0*	*100·0*	*100·0*	*100·0*	*100·0*	*100·0*

Ezekből az adatokból többrendbeli meglepő eltérés tünik ki. Az egyik a *két nemnek* az egyes korosztályokban mutatkozó elütő megjelenése. Itt az a jellemző tünet, hogy a fiatalabb korosztályokban, egészen a 24-ik életévig bezáró-

A kivándorlók megoszlása kisebb korcsoportok szerint (százalékokban).

Répartition des émigrés par petits groupes d'âge (en %)

a) **Szlovákiából** — *De la Slovaquie.*

Összes kivándorlók. — *Emigrés au total.*

	0—14	*15—19*	*20—24*	*25—29*	*30—39*	*40—49*	*50—59*	*60—*
1922	13·1	13·0	23·6	22·7	17·7	6·5	2·0	1·4
1923	7·6	9·4	22·2	26·2	22·5	9·3	2·2	0·6
1924	9·2	11·2	21·8	26·6	20·1	8·3	2·1	0·7
1925	12·1	10·4	23·1	22·9	19·7	8·2	2·3	1·3
1926 I—III. n. — *trimestre*	8·0	5·2	25·3	31·5	21·7	6·2	1·3	0·8
Átlag—*Moyenne*	*9·8*	*10·4*	*22·8*	*25·9*	*20·3*	*7·9*	*2·0*	*0·9*
Férfikivándorlók. — *Sexe masculin.*								
1922	10·6	7·7	22·6	27·7	20·8	8·0	1·7	0·9
1923	4·9	8·6	22·0	28·0	23·7	10·1	2·3	0·4
1924	6·7	7·9	19·2	30·2	23·3	10·2	2·1	0·4
1925	8·3	10·1	23·6	24·3	21·3	9·3	2·4	0·7
1926 (I—III. n. — *trimestre*)	5·0	4·2	26·2	33·6	23·3	6·4	0·9	0·4
Átlag—*Moyenne*	*6·9*	*7·7*	*21·8*	*29·2*	*22·8*	*9·2*	*1·9*	*0·5*
Női kivándorlók. — *Sexe féminin.*								
1922	17·2	21·2	25·0	15·1	12·8	4·1	2·4	2·2
1923	22·0	13·3	23·3	16·4	16·4	5·0	1·9	1·7
1924	15·2	19·1	27·7	17·4	12·9	4·2	2·1	1·4
1925	23·9	11·0	21·1	18·7	15·3	5·0	2·1	2·9
1926 (I—III. n. — *trimestre*)	24·9	11·6	20·0	18·8	13·2	5·0	3·4	3·1
Átlag—*Moyenne*	*18·0*	*17·7*	*25·3*	*16·9*	*13·5*	*4·4*	*2·3*	*1·9*

b) **Kárpátorussziából.** — *De la Russie Subcarpathique.*

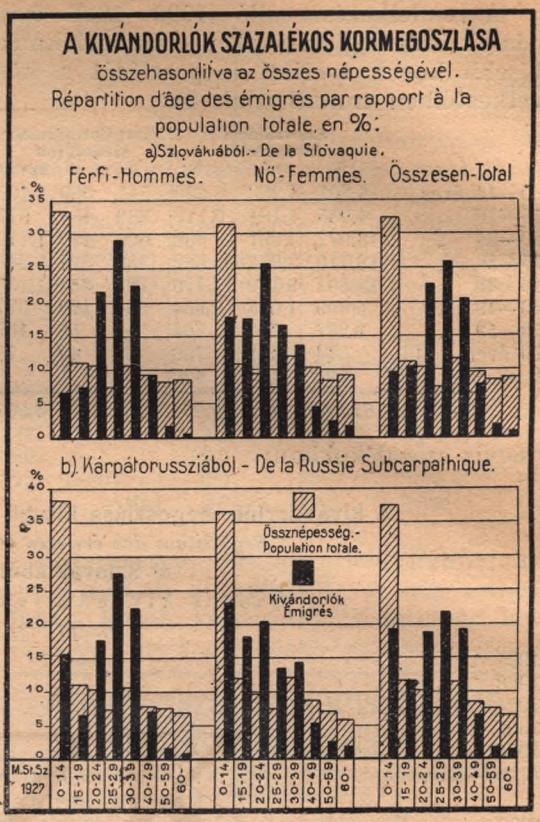
Összes kivándorlók. — *Emigrés au total.*

1922	21·1	16·1	18·6	18·2	15·8	6·1	2·4	1·7
1923	25·5	8·3	13·8	22·0	20·1	6·4	1·7	2·2
1924	22·1	12·5	16·2	20·7	19·3	6·5	1·9	0·8
1925	10·5	3·4	22·3	25·5	27·2	7·5	1·5	2·1
1926 (I—III. n. — *trimestre*)	8·5	3·9	27·0	30·9	21·4	6·0	0·8	1·5
Átlag—*Moyenne*	*19·1*	*11·5*	*18·8*	*21·8*	*19·2*	*6·4*	*1·9*	*1·3*
Férfikivándorlók. — *Sexe masculin.*								
1922	19·1	11·1	17·0	23·1	19·6	6·9	2·0	1·2
1923	22·6	6·2	14·1	26·5	20·9	6·7	1·2	1·8
1924	20·8	8·1	11·0	27·2	22·6	8·1	1·9	0·3
1925	5·4	2·6	23·8	28·4	29·4	8·4	1·0	1·0
1926 (I—III. n. — *trimestre*)	5·7	1·8	29·3	33·6	22·5	5·9	0·3	0·9
Átlag—*Moyenne*	*15·6*	*6·8*	*17·9*	*27·6*	*22·5*	*7·3*	*1·5*	*0·8*
Női kivándorlók. — *Sexe féminin.*								
1922	23·0	21·1	20·3	13·4	12·1	5·2	2·8	2·1
1923	29·4	11·0	13·2	16·2	19·2	5·9	2·2	2·9
1924	23·6	17·5	22·1	13·3	15·7	4·8	1·8	1·2
1925	33·0	6·8	15·9	12·6	17·0	4·5	3·4	6·8
1926 (I—III. n. — *trimestre*)	26·6	16·9	12·3	14·2	14·2	6·1	4·4	5·3
Átlag—*Moyenne*	*24·3*	*18·1*	*20·2*	*13·5*	*14·4*	*5·1*	*2·4*	*2·0*

lag, a nőnem arányos képviseltetése sokkal erősebb, mint a finemé. Azután megfordul a dolog s ellenkezőleg a finem valamennyi korosztályban túlsúlyba kerül. Ez az eltérés nemcsak a földrajzi tagozódásban — Szlovákiában éppen úgy, mint Kárpátorussziában — állandó, de időbeli megjelenésében is változatlanul megvan, és egyes években még kirívóbb, mint az öt év átlagában. Találunk oly esetet, midőn 7·7% férfival szemben 21·2% nő áll (p. o. 1922-ben a 15—19 évesek korcsoportjában), vagy amidőn 5% férfira 24·9% nő jutott (mint p. o. 1926-ban a 0—14 évesek korcsoportjában), mindkét esetben a szlovenszkói kivándorlók között. (Kárpátorusszia eseteit, azoknak csekély száma miatt, itt figyelmen kivül hagyjuk). Ha a kivándorlókat a 24-ik életév határul elfogadása mellett két nagy korcsoportra osztjuk, a következő feltünő különbségeket ismerjük fel:

	a szlovenszkói kivándorlók között volt		a kárpátorussziai kivándorlók között volt	
	férfi	női	férfi	női
a) 24 éven aluli korú:				
1922	40·9	63·4	47·2	64·4
1923	35·5	58·6	42·9	53·6
1924	33·8	62·0	39·9	63·2
1925	42·0	56·0	31·8	55·7
1926 (I—III. n.)	35·4	56·5	36·8	55·8
Átlag	*36·4*	*61·0*	*40·3*	*62·6*
b) 24 éven felüli korú:				
1922	59·1	36·6	52·8	35·6
1923	64·5	41·4	57·1	46·4
1924	66·2	38·0	60·1	36·8
1925	58·0	44·0	68·2	44·3
1926 (I—III. n.)	64·6	43·5	63·2	44·2
Átlag	*63·6*	*39·0*	*59·7*	*37·4*

A két nem ezen különböző kormegoszlása, mely a cseh hivatalos statisztikából elénk tárul, nem valamely társadalmi jelenségen alapul, hanem tisztán azon fizikai tény következménye, hogy a kivándorló családok gyermekei között természetszerűleg a két nem egyenlően van képviselve, a magasabb korokban ellenben már a kivándorlók akarata nyilvánulván meg, közöttük sokkal több a kivándorló férfi, mint a nő. A magasabb korosztályok férfitöbblete természetszerüleg lenyomja az alsóbb korcsoportok arányszámait, melyek ezért a férfiaknál annál kisebbek, a nőknél viszont annál nagyobbak lesznek, minél fiatalabbak a korosztályok. A fentebb közölt felsorolásból, mely az egyes korcsoportok tagjainak abszolút számait

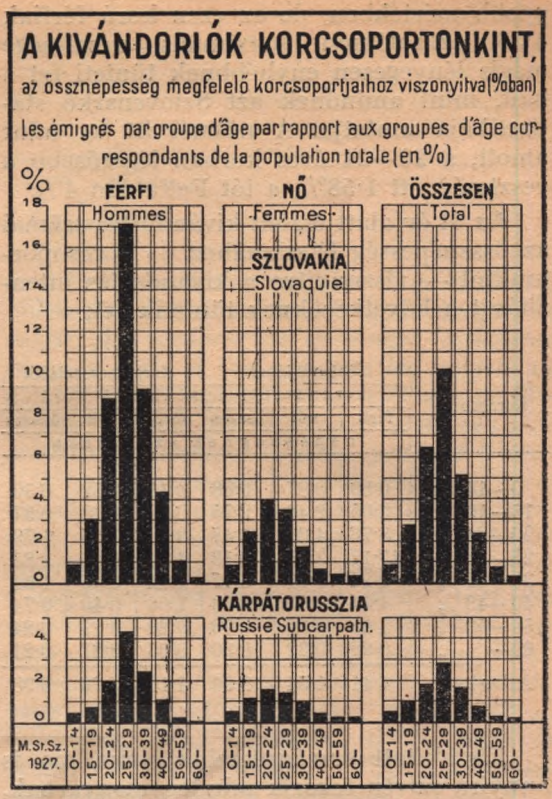
adja, világosan kitünik a női nemnek a magasabb korok felé folyton csökkenő létszáma, mely azonban a legmagasabb korokban — meglepő módon — ismét meghaladja a férfiak számát. Az egyes korosztályokban volt, százalékokban kifejezve:

	Szlovákiában férfi	Szlovákiában nő	Kárpátorussziában férfi	Kárpátorussziában nő
a 0—14 évesek között	50·9	49·1	47·9	52·1
a 15—19 „ „	54·1	45·9	35·3	64·7
a 20—24 „ „	70·1	29·9	55·9	44·1
a 25—29 „ „	82·5	17·5	74·7	25·3
a 30—39 „ „	82·1	17·9	69·0	31·0
a 40—49 „ „	85·1	14·9	67·4	32·6
az 50—59 „ „	70·1	29·9	46·8	53·2
a 60 éven felüliek „	43·2	56·8	37·2	62·8

Az egyes korcsoportokat megtizedelő kivándorlás valódi jelentőségéről és mérveiről akkor kapunk teljesen szabatos képet, ha az *ország összességének megfelelő korcsoportjaival állítjuk szembe* s megállapítjuk, hogy minden egyes korcsoport mennyit veszít létszámából a kivándorlás folytán. A kivándorlóknak a népességgel való szembeállítása nyujtja a kivándorlás komoly voltának s *intenzitásának* egyedüli helyes mértékét. Az ösz-

szevetés először is arról tanuskodik, hogy a tót felvidéken a kivándorlás intenzitása sokkal nagyobb — mintegy háromszor akkora — mint Ruszinszkóban. De ez csak a kivándorlás átlagában áll, mert egyes korcsoportokban még sokkal nagyobbak az eltérések. Ha az 1922—1926. évek adatait összefoglaljuk, megállapíthatjuk, hogy ezen 5 év (helyesebben 4¾ év) tanusága szerint Kárpátorusszia népességének 0·98%-át vesztette el kivándorlás által, Szlovákiában ellenben a veszteség 2·93 százalékra rúg. Ez a veszteség aránylag csekély a gyermek- és serdülőkorban; de a 15—19 évesek csoportjának vesztesége (2·75%) Szlovákiában már megközelíti az országos átlagot, a 20—24 éveseknél felszökik 6·47-re s a 25—29 éves kategóriában 10·13 százalékkal tetőpontját éri el. Ez azt jelenti, hogy a tót Felvidék lakosságának ezt az erejének teljességében álló rétegét *teljes egytizedrészétől* fosztotta meg az évötöd kivándorlása, ha tehát a kivándorlás ebben a magasságban tartja magát s nem ellensúlyozza nagyobbfokú visszavándorlás, Szlovenszkó gazdasági élete nagy katasztrófa elé megy. A magasabb korosztályokban természetszerüleg gyorsan csökken a kivándorlás foka, de még a 40—50 évesek is két százaléknál nagyobb veszteséggel zárják a kivándorlás öt évét, amely még a 60 évnél idősebb aggok közül is 796 egyént vont be hálójába.

Ez a szomorú kép még sokkal sötétebb színt nyer, ha a kivándorlottak tömegeibe mélyebben pillantunk bele s azokat szétbontjuk a korcsoportokon belül a kivándorlók neme szerint. Hogy a legfiatalabb korban távozottak között fiú és leány egyenlő számokkal szerepelnek, természetes következménye annak, hogy a fiatalok passzív részesei a kivándorlásnak, kik szüleiket kényszerűségből követik; mivel pedig a népességben fiúk és leányok megközelítőleg egyenlő számmal vannak képviselve, a kivándorlottak gyermekeinél sem várható más arány. A magasabb korokban azonban, már a 15—19 évesektől kezdve, érvényesül a kivándorlók saját akarata s elhatározása s így természetszerüleg nagy túlsúlyba kerülnek a férfiak a nehezebben útrakelő nők fölött. Már a 20—24 éves korban a férfiak kivándorlási intenzitása kétszer akkora (8·78), mint a nőké (4·00%); a rákövetkező ötéves korcsoport kivándorlása pedig ötször anyi férfit emészt meg, mint nőt. Az ebben a korban álló női népesség egy évötöd alatt 3·45 százalékát vesztette el kivándorlás által, a megfelelő korú férfinépesség ellenben *17 százalékát!* Meggondolta-e a cseh-szlovák köztársaság kormánya, mit jelent az, hogy Szlovenszkó legértékesebb férfikorosztálya öt év alatt *egy teljes hatodával csökkent meg* s milyen hatása lesz ennek a ténynek az országrész gazdasági életére, jólétére s egész jövendő fejlődésére, ha a legmunkaképesebb férfierő ily arányban megy veszendőbe? Valóban kétségesnek kell mondanunk a tót Felvidék jövő sorsát, ha a legproduktívabb korban álló férfinépesség kivándorlásának nem sikerül gátat vetni. E komor kép alig változik derüsebbé azáltal, hogy a női nem kivándorlása sokkal kisebb méretű; mert a 20—30 éves nők 3—4 százalékának elvesztése is, a családi élet egészséges fejlődésének megbolygatása folytán, elég súlyos társadalmi s demografiai csapásnak minősíthető.

Kárpátorussziában, melynek kivándorlása a tót Felföldénél jóval mérsékeltebb, a viszonyok kevésbbé aggasztók. Itt is a 25—29 évesek száma csökkent a legna-

gyobb mértékben, de az ezen korú férfiak 4·36 százaléknyi maximális vesztesége mégis lényegesen enyhébbnek tünteti fel a bajt, mint aminőnek azt Szlovenszkó statisztikája mutatja. A nőknél itt is, mint amott, a 20—24 éves korban legerősebb a veszteség; itt 1·58%, a tót Felföldön 4%.

Az öt év alatt észlelt kivándorlás számai az össznépesség létszámához — korcsoportonkint — viszonyítva a kivándorlás intenzitását a következőknek tüntetik fel:

Korcsoport	Szlovákiából kivándorolt a megfelelő korú népességnek százaléka			Kárpátorusszából kivándorolt a megfelelő korú népességnek százaléka		
	férfi	női	összes	férfi	női	összes
0—14 év	0·89	0·87	0·88	0·48	0·52	0·50
15—19 „	3·05	2·46	2·75	0·72	1·18	0·97
20—24 „	8·78	4·00	6·47	2·00	1·58	1·79
25—29 „	17·17	3·45	10·13	4·36	1·42	2·85
30—39 „	9·24	1·71	5·17	2·44	0·95	1·64
40—49 „	4·34	0·65	2·36	1·06	0·46	0·74
50—59 „	1·03	0·39	0·70	0·22	0·27	0·24
60— „	0·28	0·32	0·30	0·05	0·27	0·21
Átlagban:	4·41	1·54	2·93	1·16	0·79	0·98

Elszakított országrészeink sorsa ma is annyira szívén fekszik minden magyarnak, hogy a kivándorlási folyamat tüzetes vizsgálata s különösen annak megállapítása, hogy a régebbi időkhöz képest miként módosult ez a folyamat, indokoltnak látszik. A folyamatnak közgazdasági jelentősége s kivált az országos termelés szempontjából való szerepe különösen a munkaképes koroknak részvételétől függ. A mostani adatoknak a régi magyar statisztika eredményeivel való összehasonlítás azonban nincs nehézség nélkül. Mint már említettük, a magyar adatgyüjtés csak a családfők és önállóan kivándorlottak korát állapította meg, az egyes korcsoportokra kiszámított arányszámok tehát — a kiskorú fiatal családtagok híján — egyenlő koreloszlás esetén is — magasabbak kell hogy legyenek, mint a cseh kivándorlási statisztika megfelelő adatai, melyeket a gyermekek figyelembevétele természetesen lenyom. Ha ennek dacára azt látjuk, hogy a cseh statisztika szerint a produktív korcsoportok (különösen a 20—29 és a 30—39 évesek) aránya lényegesen magasabb, mint a régebbi magyar adatgyüjtés szerint, úgy megállapíthatjuk, hogy a megszállott magyar Felföldről ma folyó kivándorlás *sokkalta súlyosabb természetű a nemzeti termelés szempontjából*, mert fokozott mértékben vonja el a munkaképes legjobb termelő korosztályokat s ezzel szinte pótolhatatlan űrt támaszt a közgazdasági életben.

A kivándorlásnak ily irányú módosulását igazoló statisztikai adatok a következők:

	—20 éves korú kivándorlók	20—29	30—39	40—49	50— %-os aránya
a) *Nemzetiség szerint.*					
Tótok					
1905—1907 [1]	28·9	34·3	25·1	10·1	1·5
1911—1913 [1]	24·5	38·9	20·6	12·2	3·8
1922[2]	12·1	37·4	*41·1*	8·2	1·2
Ruthének					
1905—1907 [1]	29·6	34·5	24·5	10·2	1·2
1911—1913 [1]	26·0	38·8	18·9	13·8	2·5
1922[2]	23·6	30·4	*38·0*	6·7	1·3
b) *Földrajzi terület szerint.*					
Duna balpartja					
1905—1907 [3]	22·4	38·3	28·5	9·7	1·1
1911—1913 [3]	17·9	38·2	26·5	14·1	3·3
Szlovákia					
1922—1926[4]	20·3	*48·6*	20·3	7·9	2·9
Tisza jobbpartja					
1905—1907 [3]	33·5	32·4	22·1	10·5	1·5
1911—1913 [3]	28·2	38·3	18·2	11·5	3·8
Kárpátorusszia					
1922—1926[4]	30·9	*40·6*	19·2	6·4	3·1

[1]) L.: *Laky Dezső* munkájában a 34. lapon.

[2]) A cseh statisztika szerint, mely a kivándorlók nemzetiségét kor szerint csak az egy 1922. évről részletezi.

[3]) L.: *Laky Dezső* munkájában a 64. lapon.

[4]) A cseh-szlovák statisztika szerint.

Résumé. *Au point de vue de la nationalité des émigrés, on peut établir qu'en 1922—1926, 0·20% de Hongrois, 0·44% d'Allemands et 0·75% de Slovaques ont émigré de Slovaquie, contre 0·08, 0·30 et 0·61% avant la guerre (1899—1913). Donc, l'intensité de l'émigration était supérieure à celle d'avant-guerre, mais entre les différentes nationalités, les écarts de degré n'ont pas varié au fond. En 1922—1925, leur participation à l'émigration a été la suivante : Hongrois, 7·3% ; Allemands, 3·5% ; Slovaques, 85·6% ; et leur rapport à la population : Hongrois, 21·7% ; Allemands, 4·9% ; Tchéco-Slovaques, 67·5%. Dans la Russie Subcarpathique, l'émigration était numériquement moindre, mais, quant à sa nature, plus grave. Plus de la moitié (51·6%) des émigrés y étaient des Ruthènes, qui perdaient en moyenne ³/₄% de leur effectif par an ; la proportion des émigrés hongrois (20·1%) y était également considérable, mais celle des Allemands et des Slovaques insignifiante. La répartition par sexe des émigrés montre de grands écarts. En Slovaquie, les femmes représentaient 37·5% des émigrés slovaques, 46·6% des émigrés hongrois, 49·0% des émigrés allemands ; dans la Russie Subcarpathique leur proportion était, à toute nationalité, encore plus grande (58·6, 52·3 et 51·4%) ; dans l'ensemble des deux provinces, elles formaient 37·5% des émigrés slovaques, 48·1% des émigrés hongrois, 49·2% des émigrés allemands, 46·9% des émigrés russes (ruthènes). La prépondérance du sexe féminin parmi les émigrés de Russie Subcarpathique est signe de ce que l'émigration y tendait plus qu'en Slovaquie à l'établissement définitif à l'étranger.*

Quant aux écarts se présentant dans la proportion des confessions à l'émigration, ils peuvent être expliqués par ce fait que la langue maternelle et la religion étant en étroits rapports, c'est plutôt l'influence de la nationalité que celle de la religion qui s'y manifeste, et cette influence est indubitable, car certaines races tendent plus à l'émigration, d'autres s'attachent plus à la terre natale. En Slovaquie où les ⁷/₁₀ des habitants sont catholiques romains, l'énorme majorité des émigrés appartient également à cette religion ; dans la Russie Subcarpathique, à moitié catholique grecque, la moitié des émigrés est également catholique grecque. Mais si l'on rapporte les émigrés au nombre de la population, on voit que de Slovaquie, c'étaient les catholiques grecs qui émigraient relativement le plus (pendant 5 ans, 4·38% des habitants de cette religion) ; venaient ensuite, avec une proportion considérable, les luthériens (3·30%) et les catholiques romains (2·89%), tandis que la proportion d'émigration des calvinistes (1·48%) et des israélites (1·74%) était beaucoup plus basse. Par contre, dans la Russie Subcarpathique l'émigration des confessions était bien moins intense (cath. r., 1·03% ; cath. grecs, 0·89% ; luthériens, 0·22 ; calvinistes, 0·72) ; seule la proportion des israélites (1·93%) y a dépassé celle des israélites de Slovaquie.

Actuellement, le degré d'instruction des émigrés est beaucoup plus favorable qu'avant la guerre. Pour la moyenne des cinq années en question, parmi les émigrés au-dessus de 10 ans de Slovaquie, il y avait 1·4% d'illettrés, et parmi ceux de la Russie Subcarpathique, 5·8%, tandis que le nombre proportionnel des émigrés ne sachant que lire était 0·1% seulement. D'après la statistique américaine de l'immigration, avant la guerre (1898—1902), sur les Slovaques et les Ruthènes immigrés de plus de 14 ans, 27·6%, respectivement 49·5 ne savaient ni lire ni écrire ; en 1910—1914, cette proportion était de 15·3%, respectivement de 40·6. Par contre, selon la statistique précitée, en 1923 et 1924, parmi les Slovaques la proportion des illettrés n'était que de 1·0 et de 0·5%, et parmi les Ruthènes, de 4·2 et de 3·1%. Il est donc clair que par les mesures mises en vigueur ces dernières années, pour restreindre l'immigration, les États-Unis réussirent non seulement à diminuer le nombre des immigrants, mais aussi à retenir les masses illettrées, empêchant ainsi l'entrée des éléments indésirables.

On voit par les chiffres relatifs à la situation matérielle des émigrés, que, quoique la grande majorité (les ⁴/₅) en fût sans fortune, toutefois, la proportion de ceux

ayant quelque avoir était assez considérable, ce qui indique que ce n'est pas le désir d'avoir de la terre, le manque de fortune, qui fut l'unique cause de l'émigration. Pendant quatre ans, 10.245 propriétaires d'immeubles ont émigré de Slovaquie, dont la plupart avaient une maison et de la terre. Les émigrés de Russie Subcarpathique ayant toujours été plus pauvres, la proportion des gens ne possédant aucune fortune était plus élevée parmi eux (84·7%, contre 79·8 en Slovaquie). Il est singulier qu'un très grand nombre d'émigrés avaient chez eux un emploi et un revenu réguliers. Parmi ceux de Slovaquie, avaient une occupation régulière: 40·2% des producteurs du sol; 43·3% des commerçants; 23·8% des industriels; 51·1% des personnes de la catégorie des services publics; parmi les émigrés de Russie Subcarpathique: 75·2, 57·5, 39·0 et 68·8%. La proportion de ceux chez qui la cause de l'émigration n'était pas le chômage ou le manque d'occupation, fut de 30·9% en Slovaquie et de 55·9% dans la Russie Subcarpathique.

En ce qui concerne les professions, on voit, également, une différence entre les émigrés de Slovaquie et de Russie Subcarpathique. De cette dernière, ce sont plutôt des gens faisant de gros travaux corporels et ne demandant pas d'instruction qui émigrent; de Slovaquie, plutôt des producteurs du sol et les classes industrielles ayant une plus haute instruction. Sur 100 émigrés, il y avait en Slovaquie, 33·5 de producteurs du sol; 21·6% d'industriels; 1·6% de commerçants; 0·5% d'employés publics; 42·8% d'une autre profession (domestiques, journaliers, sans occupation); par contre, dans la Russie Subcarpathique, il y en avait 22·1, 15·3, 4·4, 2·0 et 56·2%. Sur ces deux territoires, l'intensité de l'émigration différait beaucoup dans les groupes de professions. Sur 1000 habitants s'occupant de production du sol, 14·2 ont émigré de Slovaquie, 2·7 de Russie Subcarpathique; sur 1000 industriels, 31·5, respectivement 12·2; sur 1000 commerçants, 5·2 dans tous les deux territoires; sur 1000 employés publics, 2·6, respectivement 4·0. Un fait notable est que, parmi les émigrés de Slovaquie, il y avait 23·4% de personnes entretenues, et parmi ceux de Russie Subcarpathique, 50·3%; donc l'émigration des familles avait une proportion bien plus grande dans la Russie Subcarpathique.

Quant à la répartition topographique de l'émigration, si l'on compare le nombre des émigrés à celui de la population, on voit que c'est dans l'ancien comitat de Liptó que l'émigration a été la plus intense, 6·4% de la population en ayant émigré pendant les cinq années en question. Viennent ensuite les comitats de Sáros et de Bars (4·5 et 4·0%); puis ceux d'Árva, d'Ung, de Zólyom, de Gömör, de Szepes, de Trencsén, de Zemplén (3 - 4%); puis ceux de Nyitra, de Turóc, de Pozsony, de Nógrád, d'Abaúj-Torna, de Hont (2—3%). Dans la Russie Subcarpathique, la population des comitats d'Ung et d'Ugocsa a diminué de 2% par l'émigration; et celle des comitats de Bereg et de Máramaros, en moyenne de 0·5%.

8. A kivándorlók nemzetisége.

A Magyarországtól elszakított két felvidék, Szlovákia és Kárpátorusszia, kivándorlása már évtizedek óta tartó folyamat, mely régebben leginkább a tótok és a ruthének közül szedte áldozatait, lassanként azonban bevonta a maga érdekkörébe a Felvidék többi nemzetiségeit is s elveszítve nemzetiségi jellegét, általános népesedési jelenséggé vált.

A kivándorlásnak a világháború okozta kényszerű szünetelése után a mozgalom 1922-ben ismét teljes erővel megindult. S a mozgalom most talán még komolyabb s aggasztóbb, mint volt azelőtt, mert egy a világháború s annak következményei által sujtott, anyagi jólétében megcsökkent s békés fejlődésében megzavart népességgel találta magát szemben, amelynek szunnyadó kivándorlási hajlamát a politikai viszonyok szülte elégedetlenség is növelte. A kivándorlás káros népesedési és gazdasági hatásai most fokozottan érvényesültek. Kérdés, mily mértékben indították ezek kivándorlásra a felvidék különböző népfajait?

Erre a kérdésre felelni nem egészen könnyű dolog, különösen akkor nem, ha a jelenlegi kivándorlási folyamatot a magyar uralom alatt észlelt mozgalmakkal kívánjuk összehasonlítani. A nehézség itt nemcsak abban rejlik, hogy a magyar és a cseh-szlovák népszámlálás nemzetiségi adatai, melyek a kivándorlás mértékének megállapításánál alapul szolgálnának, nem teljesen azonosak, mert a cseh népszámlálás az anyanyelv megállapításánál a magyar rendszertől eltérő elvek szerint járt el s külön nemzetiség gyanánt mutatta ki a zsidóknak egy részét is, kiket ez okból a magyar felvételnek a nemzetiségekre vonatkozó adataival azonosítani nem bírunk; de

megnehezíti az összehasonlítást az a körülmény is, hogy a cseh-szlovák népszámlálás tótokat nem ismer, hanem csakis „cseh-szlovák" nemzetiséget mutat ki, amely magában foglalja a tótságon kívül a nagy számmal betelepített cseheket is. S ha nem is valószínű, hogy a kivándorlott „cseh-szlovákok" között nagyobb számmal volnának csehek, a kivándorlási adatoknak a népszámlálások eredményeivel való összehasonlítása mégsem vihető keresztül teljes szabatossággal. Az adatokhoz fűzött megjegyzéseink eszerint nem igényelhetnek abszolut megbízhatóságot, hanem inkább csak megközelítő valószínűségre tarthatnak számot.[1])

Szlovenszko és Ruszinszko kivándorlásában a különböző népfajok nem osztoztak ugyanazon mértékben. A túlnyomóan tót lakosságú *Szlovákia,* melyben az 1921. évi cseh népszámlálás 67·5% cseh-szlovákot, 21·7% magyart, 4·9% németet s 2·9% oroszt mutat ki, az utolsó 7 év kivándorlásában nem kevesebb mint 85·6% „cseh-szlovákkal" vett részt. Ha ezek az adatok a való tényállást híven tükröztetik vissza, azt kell belőlük következtetnünk, hogy a kivándorlásra való hajlam a tótok között sokkal nagyobb, mint a többi nemzetiségek között. Ezt a régi magyar adatgyüjtés is igazolja, amely szerint ugyanis a Dunabalparti országrészből az 1899—1913. évek átlagában a magyarajkú lakosságból évente 0·08%, a németajkúból 0·30%, a tótok közül ellenben 0·61% vándorolt ki.[2]) A cseh-szlovák statisztika öt évi megfigyelésének átlagában ez az arány a magyaroknál 0·20%, a németeknél 0·44%, a tótoknál 0·75%. Hogyha a kivándorlás intenzitása az egyes nemzetiségeken belül a világháború utáni időben némileg módosult is, a fokozati különbségek a nemzetiségek között mégis megmaradtak: ma is a tótok kivándorlása a legintenzívebb, körülbelül felével kisebb a németeké s még ezeknél is jóval csekélyebb a magyarajkúak kivándorlási hajlama. Ha pedig az egyes nemzetiségek részesedését magában a kivándorlók tömegében figyeljük, úgy a következő eredményre jutunk:

A kivándorlók között volt (százalékok ban kifejezve):

	magyar	német	tót
az 1899—1913. években (magyar adatgyüjtés) . .	6·4	4·9	88·6
az 1922—1925. években (cseh-szlovák adatgyüjtés)	7·3	3·5	85·6

Nem érdektelen az egyes népfajok kivándorlásának időbeli megfigyelése sem. Az erre vonatkozó adatok évnegyedenkint állanak rendelkezésre. Egészben véve meglehetős párhuzamosság látszik a nemzetiségek görbéin (l. a grafikont), jeléül annak, hogy a kivándorlás fokozódására és apadására ható tényezők elég egyenletesen hatnak az egyes népfajokra. A kivándorlók zöme, a tótok, a megfigyelésünk két első évében, amidőn évente 14.000 egyén kelt útra, leginkább a tavaszi és nyári hónapokra esett; 1922-ben az év harmadik negyedében, a rákövetkező évben a második negyedben hat-hatezernél több tót váltott útlevelet, de a kivándorlás példátlan nekilendülése az 1924. év első negyedében állott be, amikor 20.254 tót lakó kívánt útrakelni. Az amerikai korlátozó intézkedések hamar lelohasztották a kivándorlási lázat; már a tavaszi hónapokban egynegyedére szállott le a távozni vágyódók kontingense s ezentúl negyedévenkint kétezer körül mozgott ez a szám. Az 1925. év végén beállott nagy apadást 1926-ban erősebb megmozdulás követte, amelynek további alakulására azonban biztos következtetést vonni még nem lehet. Az öt év folyamán elvándorolt tótok összes száma 75.378 volt, vagyis a tartomány tót népességének 3·7%-a.

Miként a mult század utolsó éveiben, úgy jelenleg is a tótokat sujtja a kiván-

[1]) Összehasonlításainknál a következő adatokra támaszkodunk:

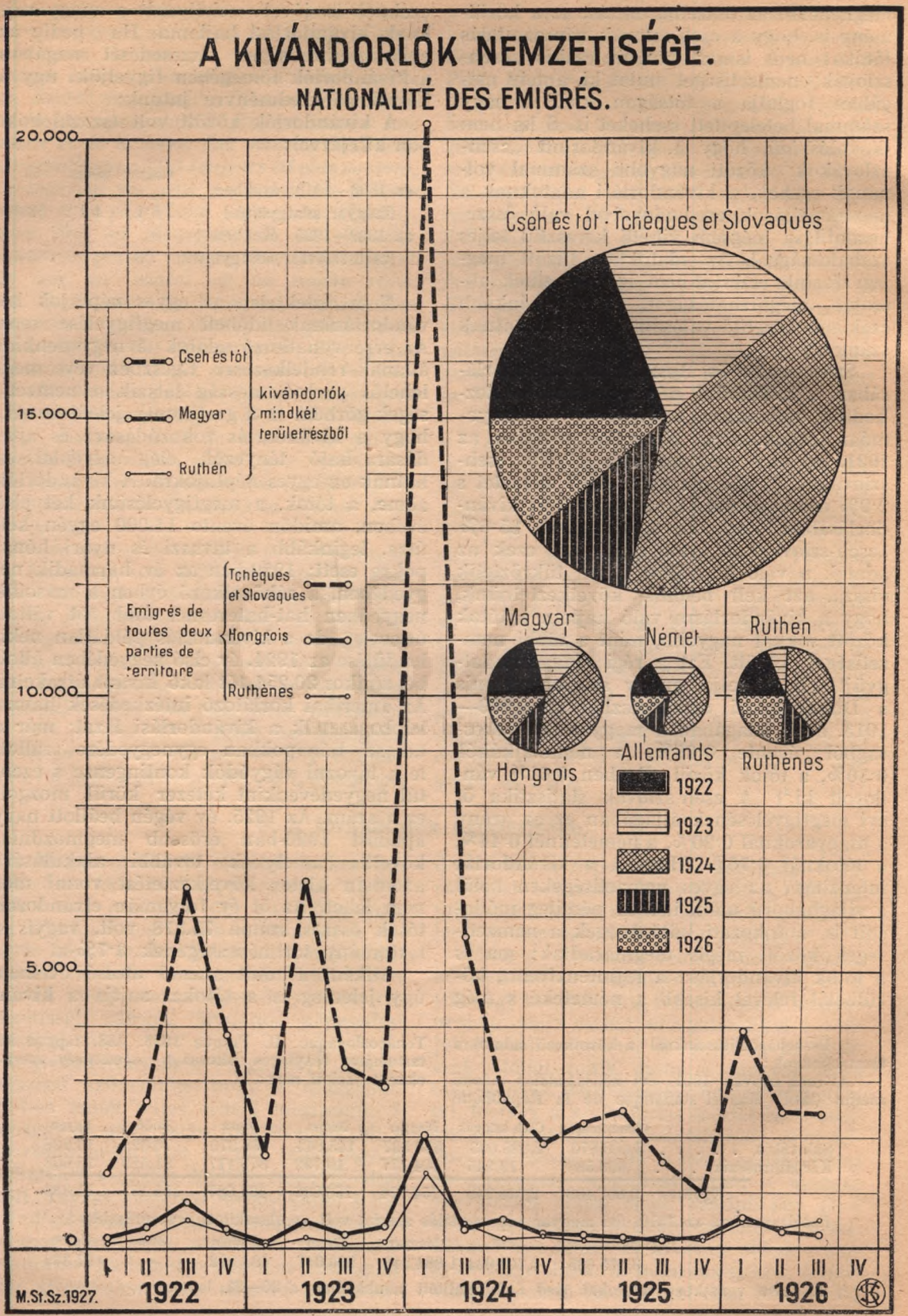
A cseh-szlovák 1921. évi népszámlálás adatai szerint (lásd: Manuel statistique de la République Tchécoslovaque. II. Prague 1925. 368. lap) a két tartomány tényleges lakossága *nemzetiség szerint* ekként oszlott meg:

	Összlakosság	Cseh-szlovák	Magyar	Német	Orosz	Zsidó	Egyéb
Szlovákia	3,000.870	2,025.003	650.597	145.844	88.970	73.628	16.828
Kárpátorusszia . . .	606.568	19.945	104.177	10.792	375.117	81.529	15.008
Együtt	3,607.438	2,044.948	754.774	156.636	464.087	155.157	31.836

Ezzel szemben az 1910. évi magyar népszámlálás szerint volt az elszakított országrészben:

Összlakosság	Tót	Magyar	Német	Ruthén	Zsidó	Egyéb
3,575.685	1,702.064	1,084.343	266.047	435.892	—	87.339

[2]) Az erre vonatkozó adatokat lásd *Laky* említett munkájában, a 20—21. lapon.

A KIVÁNDORLÓK NEMZETISÉGE.
NATIONALITÉ DES EMIGRÉS.
20.000
15.000
10.000
5.000
0
Cseh és tót
Magyar
Ruthén
kivándorlók mindkét területrészből
Emigrés de toutes deux parties de territoire
Tchèques et Slovaques
Hongrois
Ruthènes
Cseh és tót · Tchèques et Slovaques
Magyar
Hongrois
Német
Allemands
Ruthén
Ruthènes
1922
1923
1924
1925
1926
I II III IV I II III IV I II III IV I II III IV I II III IV
1922
1923
1924
1925
1926
M.St.Sz.1927.

VIII. A kivándorlók nemzetisége.[1])

Nationalité des émigrés.[1])

Megjelölés *Désignation*	Szlovákia — *Slovaquie*								Kárpátorusszia — *Russie Subcarpathique*							
	Kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ebből — *Dont*							Kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ebből — *Dont*						
		Csehszlovák *Tchéco-Slovaques*	Orosz *Russes*	Német *Allemands*	Magyar *Hongrois*	Lengyel *Polonais*	Zsidó *Israélites*	Egyéb *Autres*		Csehszlovák *Tchéco-Slov.*	Orosz *Russes*	Német *Allemands*	Magyar *Hongrois*	Lengyel *Polonais*	Zsidó *Israélites*	Egyéb *Autres*
1. Évek és évnegyedek szerint. — *Par année et trimestre.*																
1922.																
I. negyed — *trimestre*	1.597	1.363	1	30	132	3	68	—	149	—	74	5	42	—	28	—
II. „ „	3.177	2.653	56	140	268	1	58	1	294	2	124	3	89	—	76	—
III. „ „	7.713	6.509	171	256	605	3	168	1	848	20	326	24	198	—	279	1
IV. „ „	4.250	3.863	37	81	226	1	41	1	512	8	244	8	98	—	154	—
Összesen — *Total*	*16.737*	*14.388*	*265*	*507*	*1.231*	*8*	*335*	*3*	*1.803*	*30*	*768*	*40*	*427*	—	*537*	*1*
1923.																
I. negyed — *trimestre*	1.815	1.689	7	49	63	3	4	—	92	—	38	1	16	—	37	—
II. „ „	7.617	6.686	119	355	424	2	31	—	91	1	54	1	24	—	11	—
III. „ „	3.692	3 281	56	125	210	1	18	1	63	3	11	3	28	—	18	—
IV. „ „	3.472	2.897	76	118	367	—	13	1	67	—	22	4	21	—	20	—
Összesen — *Total*	*16.596*	*14.553*	*258*	*647*	*1.064*	*6*	*66*	*2*	*313*	*4*	*125*	*9*	*89*	—	*86*	—
1924.																
I. negyed — *trimestre*	23.286	20.254	568	699	1.624	1	138	2	1.811	23	774	91	403	1	519	—
II. „ „	6.353	5.616	196	213	261	3	54	10	373	14	209	5	51	—	94	—
III. „ „	3.335	2.683	86	93	461	2	2	8	137	2	75	6	39	—	15	—
IV. „ „	2.228	1.874	58	51	233	1	10	1	172	—	147	1	14	—	8	2
Összesen — *Total*	*35.202*	*30.427*	*908*	*1.056*	*2.579*	*7*	*204*	*21*	*2.493*	*39*	*1.205*	*103*	*507*	*1*	*636*	*2*
1925.																
I. negyed — *trimestre*	2.635	2.238	64	122	204	2	2	3	150	12	106	2	16	—	7	7
II. „ „	2.865	2.479	86	112	182	—	6	—	58	5	32	—	14	—	7	—
III. „ „	1.882	1.547	108	87	127	1	12	—	104	7	77	3	10	—	7	—
IV. „ „	1.333	959	45	170	143	—	16	—	163	9	107	1	24	—	12	10
Összesen — *Total*	*8.715*	*7.223*	*303*	*491*	*656*	*3*	*36*	*3*	*475*	*33*	*322*	*6*	*64*	—	*33*	*17*
1926.																
I. negyed — *trimestre*	4.801	3.912	247	154	480	—	8	—	300	—	236	4	53	—	7	—
II. „ „	3.015	2.450	159	134	254	2	15	1	219	—	163	4	28	—	24	—
III. „ „	2.985	2.425	262	84	196	1	17	—	304	3	230	4	21	—	46	—
2. A kivándorlás jellege szerint. — *Suivant le caractère de l'émigration.*																
1922.																
Állandó — *Définitive* . .	3.466	2.709	70	142	422	5	116	2	529	15	150	27	174	—	163	—
Időleges *Temporaire* .	10.157	8.965	125	290	594	2	180	1	1 113	12	574	10	209	—	307	1
Szezonmunkás — *Ouvriers saisonniers*	830	752	21	3	50	—	4	—	16	—	9	1	2	—	4	—
Bizonytalan időre — *Pour un temps incertain* . .	839	738	1	51	35	1	13	—	28	2	3	—	2	—	21	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	1.445	1.224	48	21	130	—	22	—	117	1	32	2	40	—	42	—
Együtt — *Ensemble*	*16.737*	*14.388*	*265*	*507*	*1.231*	*8*	*335*	*3*	*1.803*	*30*	*768*	*40*	*427*	—	*537*	*1*
1923.																
Állandó — *Définitive* . .	1.633	1.301	58	77	174	6	17	—	106	2	31	6	33	—	34	—
Időleges — *Temporaire* .	12.259	10.784	170	468	796	—	39	2	176	—	81	3	55	—	37	—
Szezonmunkás — *Ouvriers saisonniers*	2.068	1.963	12	56	37	—	—	—	2	—	1	—	—	—	1	—
Bizonytalan időre — *Pour un temps incertain* . .	171	159	4	1	7	—	—	—	17	1	6	—	—	—	10	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	465	346	14	45	50	—	10	—	12	1	6	—	1	—	4	—
Együtt — *Ensemble*	*16.596*	*14.553*	*258*	*647*	*1.064*	*6*	*66*	*2*	*313*	*4*	*125*	*9*	*89*	—	*86*	—

[1]) Az utólagosan bejelentett kivándorlási esetek, melyeknek nemzetiségi megoszlása havonkint nem részletezhető, e táblázatban a IV. negyedhez vannak hozzászámítva. Ezzel szemben ezen esetek az I. sz. táblában az illető hónap alatt vannak kimutatva; innen egyes évnegyedekre vonatkozólag a végösszegek közötti eltérések az I. és VIII. sz. táblák között. — *Les cas d'émigration déclarés ultérieurement, dont la répartition par nationalité ne peut être détaillée par mois, sont, dans ce tableau, ajoutés au IVe trimestre. Par contre, dans le tableau I, ces cas sont relevés aux mois respectifs; de là les écarts se produisant, pour certains trimestres, quant aux totaux finals, entre les tableaux I et VIII.*

Megjelölés *Désignation*	Szlovákia — *Slovaquie*								Kárpátorusszia — *Russie Subcarpathique*							
	Kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ebből — *Dont*							Kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ebből — *Dont*						
		Csehszlovák *Tchéco-Slovaques*	Orosz *Russes*	Német *Allemands*	Magyar *Hongrois*	Lengyel *Polonais*	Zsidó *Israélites*	Egyéb *Autres*		Csehszlovák *Tchéco-Slov.*	Orosz *Russes*	Német *Allemands*	Magyar *Hongrois*	Lengyel *Polonais*	Zsidó *Israélites*	Egyéb *Autres*
1924. (I. és II. negyed) — *(I. et II. trim.)*																
Állandó — *Définitive* . .	3.737	2.878	102	230	472	1	52	2	509	13	137	17	150	1	191	—
Időleges — *Temporaire* .	22.180	19.744	494	510	1.296	1	126	9	1.404	8	763	45	254	—	334	—
Szezonmunkás — *Ouvriers saisonniers*	1.443	1.303	2	118	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bizonytalan időre — *Pour un temps incertain* . .	1 353	1.172	117	24	32	—	8	—	240	12	63	34	45	—	86	—
Nem tudni — *Pas de donnée*	926	773	49	30	66	1	6	1	31	4	20	—	5	—	2	—
Együtt — *Ensemble*	*29.639*	*25.870*	*764*	*912*	*1.885*	*4*	*192*	*12*	*2.184*	*37*	*983*	*96*	*454*	*1*	*613*	—
3. Nem szerint. — *Suivant le sexe.*[1])																
1922.																
Férfi — *Hommes* . . .	9.951	8.769	139	255	636	3	147	2	803	12	368	19	197	—	207	—
Nő — *Femmes*	6.379	5.260	126	245	556	5	186	1	838	17	322	20	216	—	262	1
Együtt — *Ensemble*	*16.330*	*14.029*	*265*	*500*	*1.192*	*8*	*333*	*3*	*1.641*	*29*	*690*	*39*	*413*	—	*469*	*1*
4. Korcsoportok szerint. — *Suivant les groupes d'âge.*[1])																
1922.																
de 0—14 éves — *ans* .	2.152	1.700	61	91	241	2	57	—	349	5	163	9	81	—	91	—
„ 15—24 „ „ .	5.967	5.247	63	182	340	—	133	2	571	9	210	13	145	—	194	—
„ 25—39 „ „ .	6.586	5.769	122	155	440	4	95	1	558	11	262	12	134	—	138	1
„ 40—59 „ „ .	1.388	1.150	18	53	128	2	37	—	135	3	46	4	46	—	36	—
„ 60— „ *et au-dessus*	237	163	1	19	43	—	11	—	28	1	9	1	7	—	10	—
Együtt — *Ensemble*	*16.330*	*14.029*	*265*	*500*	*1.192*	*8*	*333*	*3*	*1.641*	*29*	*690*	*39*	*413*	—	*469*	*1*

[1]) Az 1922. évi kivándorlóknak nem és kor szerinti részletezése itt 407, illetve 162 egyénnel kisebb összegeket ad, mint az V. és VII. sz. táblázatok megfelelő részletezése. Az eltérés oka a cseh statisztikai közleményekből nem állapítható meg. — *La répartition par sexe et par âge des émigrés de 1922 donne ici des totaux inférieurs de 407 personnes, respectivement de 162, aux répartitions correspondantes des tableaux V et VII. La cause de la différence ne peut être établie des publications de la statistique tchèque.*

dorlás legerősebben. Vidékükön már behatolt a legfélreesőbb községekbe is s megmételyezte a népesség összes rétegeit. Ennek oka már régóta benne rejlik a tótok ősi vándorhajlamában, mely nekik emberemlékezet óta kezükbe adta a vándorbotot s hazájukon kívül is hajtotta őket, a kontinensen éppenúgy, mint a tengerentúlra. A kivándorlásra ráutalta őket otthonuk elégtelen termőföldje s az ebből fakadt viszonylagos túlnépesedés, de a mozgalom nak újra való feléledéséhez mindenesetre hozzájárult a tótságot az új államalakulatban ért csalódás s az a kiegyenlíthetetlen ellentét, mely a tótokat és cseheket elválasztja s az új viszonyokba belenyugodni nem képes elemeket évezredes lakóhelyükből kiűzi.

A felvidéki *magyarság* a kivándorlásban a tótoknál ugyan jóval kisebb mértékben vesz részt, de a mozgalom állandó és tartós. Lefolyása lényegében hasonló a tót kivándorláséhoz, mégis azzal a különbséggel, hogy az 1924. év elején mutatkozott nagy felszökést (1.624 kivándorló) az év harmadik negyedében egy másik, bár kisebb hullámhegy (461 kivándorlóval) követte, akkor, amidőn a Felföld többi nemzetiségeinek távozási szándéka már lényegesen enyhült. Az 1925. év igen mérsékelt kivándorlási mozgalma után az 1926. év eleje ismét tetemesen felszöktette a külföldi lázat, de ez a tünet valamennyi nemzetiségnél egyformán állott be. A kivándorlott magyarok száma ezen öt év alatt 6.460 volt. Náluk még fokozottabb mértékben érvényesülnek azok a politikai okok, melyek a tótokat is hazájuk elhagyására késztetik, súlyosbítva a nemzeti és kulturális sérelmek egész sorával.

A többi nemzetiségek közül a *németek* és *ruthének* mutatnak még elköltözési hajlamot, mozgalmuk időbeli rendje nagyjából azonos a magyarok és tótokéval. E címen szenvedett veszteségük a megfigyelés öt évében 3.073 és 2.402 volt. Kívülük a

cseh statisztika még 681 zsidó nemzetiségű kivándorlóról számol be. Mivel az izraelita vallású kivándorlók száma lényegesen nagyobb, nem tudjuk, hogy a cseh statisztika mit ért zsidó nemzetiségű kivándorlók alatt.

Kárpátorusszia népét, melyben a cseh-szlovák népszámlálás szerint 61·8% ruthén, 17·2% magyar, 1·8% német s 3·3‰ cseh-szlovák él — a tót Felföldhöz viszonyítva — ha számszerűleg mérsékeltebb, de — mint már ismételve említettük — természete szerint súlyosabb kivándorlás apasztja. Ennek nemzeti összetétele éppoly tarka, mint Szlovenszkóé; kivándorlóinak jó felét (51·6%) a *ruthének* szolgáltatják, kik évente létszámuknak átlag ¾ százalékát veszítik ez úton. Tekintélyes a magyar kivándorlók hányada (20·1%) is, szemben a németek és tótok elényésző csekély töredékével. A cseh-szlovák statisztika által kitüntetett 1.369 zsidó kivándorló (az összlétszám 23·2%-a) nemzetiségi hovátartozását itt sem ismerjük. Összehasonlítva az utolsó öt év kivándorlási adatait a világháború előtti idők, nevezetesen az 1899—1913. évek statisztikájával, arra az eredményre jutunk, hogy a ruthén népet kivándorlásra indító gazdasági okok ma is ugyanazok, amelyek ezt a népfajt már azelőtt is hazája elhagyására késztették. Utalhatunk e tekintetben *Laky Dezső* fejtegetéseire,[1]) melyek e kérdést minden oldalról megvilágítják.

Összefoglalva — a VIII. sz. táblázat alapján — a két Felvidék kivándorlásának nemzetiségi összetételére vonatkozó adatokat, a következő kép tárul elénk:

	Kivándorlók össz. sz.	Cseh-szlovák	Orosz	Német	Magyar	Lengyel	Zsidó	Egyéb
	a) Szlovákiából							
1922	16.737	14.388	265	507	1.231	8	335	3
1923	16.596	14.553	258	647	1.064	6	66	2
1924	35.202	30.427	908	1.056	2.579	7	204	21
1925	8.715	7.223	303	491	656	3	36	3
1926 (I-III n.)	10.801	8.787	668	372	930	3	40	1
Össz.	*88.051*	*75.378*	*2.402*	*3.073*	*6.460*	*27*	*681*	*30*
	b) Kárpátorusszából							
1922	1.803	30	768	40	427	—	537	1
1923	313	4	125	9	89	—	86	—
1924	2.493	39	1.205	103	507	1	636	2
1925	475	33	322	6	64	—	33	17
1926 (I-III n.)	823	3	629	12	102	—	77	—
Össz.	*5.907*	*109*	*3.049*	*170*	*1.189*	*1*	*1.369*	*20*
Mindössz.	*93.958*	*75.487*	*5.451*	*3.243*	*7 649*	*28*	*2.050*	*50*

[1]) Id. m. 28.* oldal.

Az egyes nemzetiségek köréből kivándorló néptömegek strukturájának vizsgálata lehetővé válik azáltal, hogy a cseh-szlovák statisztika egyes évekről a kivándorlók nemzetiségét nem, kor és a kivándorlás jellege szerint is részletezi. A nemi megkülönböztetés csak az 1922. évről áll rendelkezésre, amely esztendőben Szlovákiából 9.951 férfi és 6.379 nő, Kárpátorusszából 803 férfi és 838 nő váltott útlevelet; amott a kivándorlóknak 39·1 százaléka, emitt ellenben 51·1 százaléka volt nő. Ez a feltűnő eltérés az egyes nemzetiségek körében még erősebben jut kifejezésre. Szlovákiában a tót kivándorlóknak nem sokkal több mint egyharmada (37·5%) nő; a ruthén Felföldön magasabb a női arány, de az onnan útra kelő tótok csekély számánál fogva erre nagy súlyt nem vethetünk. Az egyéb nemzetiségű kivándorlók között a nők aránya jóval magasabb, a ruthén felföldiek között a nők meg is haladják a férfiak számát. Ez a többlet a zsidók körében a legnagyobb, akiknél száz kivándorló közül 55·9 a nő. A részletes adatok a következők:

Száz kivándorló között volt nő:

	a Szlovákiából kivándorlott	a Kárpátorusszából kivándorlott	mindkét tartományból kivándorlott
tótok között . . .	37·5	58·6	37·5
magyarok „ . . .	46·6	52·3	48·1
németek „ . . .	49·0	51·4	49·2
oroszok „ . . .	47·5	46·7	46·9
zsidók „ . . .	55·9	55·9	55·9
általában	39·1	51·1	40·2

A ruthénföldi kivándorlók között túlsúlyban levő női nem újabb tanujele annak a már fentebb hangoztatott meggyőződésünknek, hogy az ottani kivándorlási mozgalom nagyobb mértékben tendál a végleges kitelepedésre, mint a tót Felvidékről észlelhető kiözönlés; mert ha a nő elhagyja családi tűzhelyét, rendszerint oda megy családja, gyermeke is s ez esetben a visszatérésre való kilátás csekélyebb, mint amikor a férfi egyedül kél útra. Ezt a feltevést megerősíti a kivándorlottaknak kor szerinti megoszlása is, mely az 1922. évről nemzetiségek szerint részletezve szintén rendelkezésre áll. Ez is igazolja, hogy a Ruthénföld kivándorlói között jóval több a gyermek, mint a szlovákiaiak között; Kárpátorusszában a kivándorlók 21·1 százaléka 14 éven aluli gyermek, Szlovákiában csak 13·1 százléka. Ez az arány a ruthének (oroszok) között 23·6-ig megy fel s a magyar kivándorlók körében is 20·2 Szlovákiában, 19·6 Kárpátorusszában. A maga-

IX. Magyarnyelvű kivándorlók, a kivándorlás iránya szerint.[1])

Emigrés de langue hongroise suivant la direction de l'émigration.[1])

Az ország, melybe a kivándorlás történt *Pays où ils ont émigré*	Szlovákiából *De Slovaquie*			Kárpátorussziából *De Russie Subcarpath.*			Összesen — *Total*					
	1922	1923	1924 I—II. n. *Ier et IIe trimestr.*	1922	1923	1924 I—II. n. *Ier et IIe trimestr.*	1922	1923	1924	1925	1926 I—III. n. *Ier—IIIe trimestr.*	Össz. *Total*
Ausztria — *Autriche*	3	2	—	—	—	—	3	2	—	5	10	20
Németország — *Allemagne*	1	—	1	—	—	—	1	—	1	3	2	7
Lengyelország — *Pologne*	—	—	—	—	—	—	—	—	5	9	—	14
Magyarország — *Hongrie*	188	128	43	26	11	—	214	139	70	26	25	474
Románia — *Roumanie*	5	16	1	9	—	—	14	16	2	4	—	36
Sz. H. Sz áll — *Royaume S. C. S.*	—	3	1	—	—	—	—	3	1	—	—	4
Franciaország — *France*	—	159	140	—	—	3	—	159	705	292	89	1.245
Olaszország — *Italie*	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oroszo., Ukrajna — *Russie, Ukraine*	11	5	5	—	—	—	11	5	5	18	14	53
Egyéb eur. áll. — *Autr. pays d'Eur.*	—	—	2	—	—	—	—	—	6	4	3	13
Európa össz. — *Europe au total:*	*208*	*313*	*194*	*35*	*11*	*3*	*243*	*324*	*795*	*361*	*143*	*1.866*
Egyesült-Államok — *Etats-Unis*	1.019	142	1.385	378	71	436	1.397	213	1.862	83	85	3.640
Kanada — *Canada*	1	221	265	—	7	15	1	228	335	178	694	1.436
Argentina — *Argentine*	—	347	22	—	—	—	—	347	74	67	98	586
Brazilia — *Brésil*	2	16	3	—	—	—	2	16	4	4	—	26
Egyéb Amerika — *Autres parties de l'Amérique*	1	4	—	10	—	—	11	4	2	28	6	51
Egyéb világrészek — *Autres parties du monde*	—	5	—	—	—	—	—	5	—	—	1	6
Tengeren túl. összesen — *Pays d'outre-mer, au total:*	*1.023*	*735*	*1.675*	*388*	*78*	*451*	*1.411*	*813*	*2.277*	*360*	*884*	*5.745*
Ismeretlen — *Inconnu*	—	16	16	4	—	—	4	16	17	4	12	53
Mindössze — *Total:*	*1.231*	*1.064*	*1.885*	*427*	*89*	*454*	*1.658*	*1.153*	*3.089*	*725*	*1.039*	*7.664*

[1]) A cseh-szlovák statisztika a kivándorlóknak anyanyelv és a kivándorlás iránya szerinti kimutatását csak az 1924. év közepéig részletezte Szlovákia és Kárpátorusszia szétválasztásával, azontúl csak az egész köztársaságból kivándorolt magyarokat tüntette ki, onnan erednek az utóbbi évek adatai tekintetében a többi táblázatokhoz képest mutatkozó csekély eltérések. A két tartomány szerint szétválasztott adatok eszerint csak 1924. év közepéig közölhetők.

[1]) *Les légers écarts qui se présentent, quant aux données de ces dernières années, par rapport aux autres tableaux, sont dûs à ce fait que la répartition des émigrés selon la langue maternelle et la direction de l'émigration n'a été relevée séparément pour la Slovaquie et la Russie Subcarpathique que jusqu' au milieu de 1924 par les statistiques tchéco-slovaques, qui n'indiquent depuis que les Hongrois ayant émigré de la République entière. Pour cette raison, on ne peut publier que jusqu'a milieu de 1924, des données séparées suivant les deux provinces.*

sabb korosztályok még nagyobb hányadát teszik a kivándorlóknak; legszámosabbak a 25—39 évesek, kikhez Szlovákiában a kivándorlók kétötöde, Kárpátorussziában több mint egyharmada tartozik. A tüzetesebb részletek az alábbi felsorolásból tűnnek ki, mely az egyes nemzetiségek kivándorlóinak százalékos megoszlását adja az 1922. évről:

	a cseh-szlovák kivándorlók között	az orosz kivándorlók között	a német kivándorlók között	a magyar kivándorlók között	a zsidó kivándorlók között	az összes kivándorlók között volt
a) Szlovákiában.						
14 éven aluli	12·1	23 0	18·2	20·2	17 1	13·2
15—24 éves	37·4	23·8	36·4	28·5	40·0	36·5
25—39 „	41·1	46·0	31·0	36·9	28·5	40·3
40—59 „	8·2	6·8	10·6	10·8	11·1	8·5
60 éven túli	1·2	0·4	3·8	3·6	3·3	1·5
b) Kárpátorussziában.						
14 éven aluli	17·2	23·6	23·1	19·6	19·4	21·3
15—24 éves	31·0	30·4	33·3	35·1	41 4	34·8
25—39 „	37·9	38·0	30·8	32·5	29·4	34·0
40—59 „	10·4	6·7	10·3	11·1	7·7	8·2
60 éven túli	3·5	1·3	2 5	1·7	2·1	1·7
c) A két tartományban együttvéve.						
14 éven aluli	12·2	23·5	18·6	20·1	18·4	13·9
15—24 éves	37·4	28·6	36·2	30·2	40·8	36 3
25—39 „	40·9	40 2	31·0	35·8	29·1	39·8
40—59 „	8·2	6·7	10 6	10 7	9·1	8·5
60 éven túli	1·3	1·0	3·6	3·2	2·6	1·5

Az itt kifejtettek megerősítést nyernek azon adatokban, melyek a kivándorlás természetére vonatkoznak. Ily adatok az

X. Szlovákia és Kárpátorusszia kivándorlói 1922 január 1-től 1924 június 30-ig anyanyelv és a kivándorlás iránya (országok) szerint kimutatva.[1])

Emigrés de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique du 1er janvier 1922 au 30 juin 1924, suivant la langue maternelle et la direction (pays) de l'émigration.[1])

Az ország, melybe a kivándorlás történt *Pays où ils ont émigré*	Kivándorlók összes száma *Emigrés au total*	Ezek közül — *Dont*						
		Tót (csehszlovák) *Slovaques (Tchéco-Slovaques)*	Ruthén (orosz) *Ruthènes (Russes)*	Német *Allemands*	Magyar *Hongrois*	Lengyel *Polonais*	Zsidó *Israélites*	Egyéb *Autres*
Ausztria — *Autriche*	351	301	—	27	5	1	17	—
Németország — *Allemagne*	82	65	—	12	2	—	3	—
Lengyelország — *Pologne*	66	53	5	2	—	5	1	—
Magyarország — *Hongrie*	4.990	4.355	13	182	396	—	43	1
Románia — *Roumanie*	306	188	47	32	31	—	8	—
Sz. H. Sz. áll — *Royaume S. C. S.*	340	306	17	8	4	—	3	2
Franciaország — *France*	7.094	6.541	4	242	302	1	4	—
Olaszország — *Italie*	14	13	—	—	1	—	—	—
Oroszország, Ukrajna — *Russie, Ukraine*	82	35	25	—	21	—	—	1
Egyéb európai áll. — *Autr. pays d'Eur.*	119	115	—	2	2	—	—	—
Európa összesen — *Europe au total*	*13 444*	*11.972*	*111*	*507*	*764*	*7*	*79*	*4*
Egyesült-Államok — *Etats-Unis*	43.911	34.547	2.704	1.491	3.431	11	1.715	12
Kanada — *Canada*	4.621	3.891	150	54	509	—	17	—
Argentina — *Argentine*	3 829	3 343	2	111	369	—	4	—
Brazilia — *Brésil*	256	214	—	18	21	—	3	—
Egyéb Amerika — *Autres parties de l'Amérique*	151	108	3	22	15	—	3	—
Egyéb világrészek — *Autres parties du monde*	17	6	—	3	5	—	3	—
Tengeren túl. összesen — *Pays d'outre-mer, au total*	*52 785*	*42.109*	*2.859*	*1.699*	*4.350*	*11*	*1.745*	*12*
Ismeretlen — *Inconnu*	859	801	11	5	36	1	5	—
Mindössze — *Total*	*67.088*	*54 882*	*2 981*	*2.211*	*5.150*	*19*	*1.829*	*16*

*) Ezen táblázat adatai végeredményben 184 egységgel kevesebbet adnak ki, mint a nemzetiségi táblázat (VIII. sz.) adatai. Az eredeti táblázatok eltéréseit nem volt módunkban kiegyenlíteni.

[1]) *En fin de compte, les chiffres de ce tableau sont de 184 unités inférieurs à ceux du tableau des nationalités (no VIII.). Nous n'étions pas en mesure d'égaliser les écarts des tableaux tchéco-slovaques.*

1922. és 1923. évekről s az 1924. év első feléről vannak közzétéve. Azok a kivándorlók, kik állandó jellegűnek jelezték kiutazásukat, Szlovákiában az összkivándorlóknak 14 százalékát teszik ki, Kárpátorusszíában ellenben 26·6 százalékra rúgnak, együttvéve az útrakelt tömegnek 14·8 százalékát teszik. Legkisebb arányban a tótok (12·6%) vallották be a végleges kivándorlás szándékát; legszámosabban (31·3%) a zsidók. Sajnos, elég nagy ez az arány a magyarok (27·7%) és németek (22·6%) között is, kik bár számszerint jelentékeny kisebbségben vannak a kivándorlók között, mégis nagyobb tanultságuk folytán — úgy látszik — inkább számítanak a külföldön való végleges megtelepedés lehetőségére, mint az inkább nyers testi erejükben bizakodó tótok, kik között — miként már fentebb rámutattunk — a végleg külföldön letelepedni kívánók száma csökkenőben van.

Rövid pillantást kívánunk vetni még a kivándorló nemzetiségeknek a kivándorlás iránya szerinti megoszlására. Az erre vonatkozó adatok szintén csak harmadfélévről (1922 elejétől 1924 közepéig) állnak rendelkezésre, de mivel éppen a legerősebb kivándorlási mozgalom idejét ölelik fel, tanulságosan világítanak rá arra a kérdésre, hogy az egyes nemzetiségek fiai, mely országok felé veszik útjukat s mily mértékben özönlenek az egyes államok felé. Ha itt — a X. számú tábla szerint — összefoglaljuk Szlovákia és Kárpátorusszia adatait, úgy arról győződünk meg, hogy az Európa különböző államai felé irányuló kivándorlásban a tótok és németek vesznek részt a legnagyobb arányban, mert kivándorlóiknak egyötöde veszi útját kontinensünk ál-

lamai felé, míg a magyarajkú kivándorlóknak csak 14·8 százaléka, a ruthéneknek pedig ennél is sokkal kisebb hányada. A szárazföldi államok közül kettő gyakorolt kivándorlóinkra nagyobb vonzóerőt: Magyarország és Franciaország. A felvidéki kivándorlóknak egytized része ment Franciaországba, legnagyobb arányban a tótok, sőt a németek is s aránylag kevés magyar. Magyarország felé viszont németek, magyarok és tótok húzódtak legszívesebben, legkevésbbé a zsidó nemzetiségű kivándorlók. Elenyésző kis töredék — csak nehány pár ember — kereste fel Ausztriát, Romániát és a Sz. H. Sz. államot s feltűnően mellőzték — még a németajkúak is — a Németbirodalmat.

A tengerentúli államok közül az amerikai Egyesült-Államok a felföldi nemzetiségeket nagyon különböző arányban mozgósították. Érdekes tünet, hogy a tótság, mely eredetileg majdnem kizárólag Amerikába tódult, ma kivándorlóinak csak 62·9 százalékát bocsátja oda, tehát valamivel kisebb részét mint a magyarság és németség. Ezzel szemben a ruthéneknek kilenctized része, a zsidóknak még ennél is nagyobb kontingense veszi útját az Unió államai felé. Kanadát viszont a magyarság keresi fel viszonylag legsűrűbben, éppen úgy, mint Argentinát, ahová a tótok és németek sokkal kisebb mértékben mennek, zsidók pedig egyáltalában nem igyekeznek.

Az egyes nemzetiségek kivándorlásának méreteiről a következő összeállítás nyujt képet. Szlovákiából és Kárpátorussziából harmadfél év alatt (1922. I. 1.—1924. VI. 30.) kivándorolt:

	mindössze	tót	ruthén	német	magyar	zsidó
	nemzetiségű egyén					
Magyarországba .	4990	4355	13	182	396	43
Franciaországba .	7094	6541	4	242	302	4
Az Egy.-Államokba	43911	34547	2704	1491	3431	1715
Kanadába	4621	3891	150	54	509	17
Argentinába . . .	3829	3343	2	111	369	4
Európába mindössze	13444	11972	111	507	764	79
Tengeren túlra mindössze . . .	52785	42109	2859	1699	4350	1745

vagyis százalékokban kifejezve:

Magyarországba .	7·4	7·9	0·4	8·2	7·7	2·3
Franciaországba .	10·6	11·9	0·1	10·9	5·9	0·2
Az Egy.-Államokba	65·4	62·9	90·7	67·4	66·6	93·7
Kanadába	6·9	7·1	5·0	2·5	9·9	0·9
Argentinába . . .	5·7	6·1	0·1	5·0	7·2	0·2
Európába mindössze	20·0	21·8	3·7	22·9	14·8	4·3
Tengeren túlra mindössze . . .	78·7	76·7	95·9	76·9	84·5	95·4

Végül szemügyre kívánjuk venni a kivándorlók nemzetiségét topográfiai megoszlásuk szerint, ami a cseh statisztika adatai alapján az 1922. és 1925. évekre vonatkozólag lehetséges. Minthogy a tótság s illetve a keleti részen a ruthénség az egész Felvidéken döntő túlsúlyban van, itt csak annak vizsgálatára szorítkozunk, hogy a magyar elem a Felvidék egyes részeiből mily számarányban kelt útra. A magyarság kivándorlása a Felvidék egyes vármegyéiből a következő adatokból ismerhető fel (a régi magyar vármegyei beosztás szerint):

	1922	1925 [1]
Pozsony városa	4	—
„ vármegye	138	12
Nyitra „	3	69
Trencsén „	2	—
Bars „	5	127
Hont „	29	31
Zólyom „	26	—
Liptó „	1	—
Nógrád „	21	61
Komárom „	6	15
Gömör „	326	174
Abaúj-Torna „	194	51
Kassa városa	32	15
Szepes vármegye	3	—
Sáros „	—	13
Zemplén „	441	30
Bereg „	103	14
Ung „	207	27
Ugocsa „	117	23

9. A kivándorlók hitfelekezete és műveltségi állapota.

Alig tehető fel, hogy a *vallásnak* vagy *hitfelekezetnek* a kivándorlásra valamely közvetlen befolyása volna. Az egyes vallásfelekezetek kivándorlási arányában mutatkozó eltérések inkább onnan magyarázhatók, hogy az anyanyelvi és a vallási viszonyok között szoros kapcsolat áll fenn s így azokban nem is annyira a vallás, mint inkább a nemzetiség befolyása jut kifejezésre, amely befolyásról tudjuk, hogy kétségtelenül fennáll, mert némelyik faj jobban hajlik a kivándorlásra, más szívósabban ragaszkodik a hazai röghöz.

[1]) 1925-ről az adatok járásonkint is közzé vannak téve. Ezek a következők: *Pozsony vm:* Dunaszerdahely 12; *Nyitra vm.:* Nyitra 56, Érsekújvár 13; *Bars vm.*: Aranyosmarót 34, Verebély 51, Zseliz 29, Léva 13; *Hont vm.*: Korpona 31; *Nógrád vm.*: Kékkő 19, Losonc 42; *Komárom vm.*: Komárom 15; *Gömör vm.:* Rozsnyó 108, Tornalja 47, Feled 19; *Abaúj-Torna vm.:* Szepsi 51; *Sáros vm.:* Kapi 13; *Zemplén vm.:* Királyhelmec 30. — Kárpátorussziából a járási részletezés hiányzik.

XI. A kivándorlók hitfelekezete.

Religion des émigrés.

Év és évnegyed *Année et trimestre*	a) Szlovákia — *Slovaquie*									b) Kárpátorusszia — *Russie Subcarpathique*								
	Kivándorlók összes száma *Nombre total des émigrés*	Ebből — *Dont*								Kivándorlók összes száma *Nombre total des émigrés*	Ebből — *Dont*							
		Katholikus *Catholiques*		Protestáns *Protestants*				Zsidó — *Israélites*	Egyéb és ismeretlen *Autres et inconn.*		Katholikus *Catholiques*		Protestáns *Protestants*				Zsidó — *Israélites*	Egyéb ismeretlen *Autres et inconn.*
		Római *romains*	Görög és örmény *grecs et arméniens*	Cseh testvérek *tchèques frères*	Ág. evang. *luthériens*	Református *calvinistes*	Egyéb *Autres*				Római — *romains*	Görög és örmény *grecs et arméniens*	Cseh testvérek *tchèques frères*	Ág. evang. *luthériens*	Református *calvinistes*	Egyéb — *Autres*		
1922	*16.737*	*9.973*	*2.664*	—	*2.604*	*587*	—	*764*	*145*	*1.803*	*190*	*738*	—	*3*	*128*	—	*683*	*61*
1923																		
I.	1.815	1.457	30	—	272	2	—	19	35	92	8	30	—	—	11	—	42	1
II.	7.617	5.851	282	3	1.198	95	1	137	50	91	9	47	—	—	5	—	22	8
III.	3.692	2.756	188	—	580	50	1	103	14	63	4	23	—	—	12	—	24	—
IV.	3.472	2.539	192	—	599	85	1	48	8	67	9	21	—	—	10	—	27	—
Év	*16.596*	*12.603*	*692*	*3*	*2.649*	*232*	*3*	*307*	*107*	*313*	*30*	*121*	—	—	*38*	—	*115*	*9*
1924																		
I.	23.286	16.592	1.857	—	3.441	488	2	849	57	1.811	184	731	1	1	155	—	730	9
II.	6.353	4.511	590	1	1.033	76	—	121	21	373	25	208	—	—	31	—	108	1
III.	3.335	2.674	231	1	276	123	—	22	8	137	11	77	—	—	8	—	36	5
IV.	2.228	1.759	101	—	253	42	1	34	38	172	4	152	—	1	7	—	8	—
Év	*35.202*	*25.536*	*2.779*	*2*	*5.003*	*729*	*3*	*1.026*	*124*	*2.493*	*224*	*1.168*	*1*	*2*	*201*	—	*882*	*15*
1925																		
I.	2.635	2.078	153	1	317	40	—	25	21	150	15	107	—	—	8	—	8	12
II.	2.865	2.216	215	347	11	38	—	27	11	58	6	34	—	—	9	—	7	2
III.	1.882	1.355	217	—	204	51	—	32	23	104	11	77	—	—	5	—	7	4
IV.	1.333	995	89	—	170	38	—	38	3	163	7	114	—	—	11	—	17	14
Év	*8.715*	*6.644*	*674*	*348*	*702*	*167*	—	*122*	*58*	*475*	*39*	*332*	—	—	*33*	—	*39*	*32*
1926																		
I.	4.801	2.906	733	—	881	221	3	30	27	300	59	219	—	—	14	—	7	1
II.	3.015	2.018	374	—	431	110	3	48	31	219	17	160	—	—	9	—	30	3
III.	2.985	1.878	578	—	363	86	1	66	13	304	11	211	—	—	12	—	49	21

A kivándorlás időbeli lefolyását tekintve, az egyes felekezeteknél ismétlődnek azok az általános jelenségek, melyekről a 3. és 8. szakaszban már megemlékeztünk. Mellőzzük tehát ezeknek részletezését s csak a mozgalomnak évek szerinti alakulását mutatjuk be a XI. sz. táblázat alapján az alábbi összeállításban.

	Kivándorlók össz. sz.	Róm. kath.	Görög. kath.	Ág. evang	Református	Más protestáns	Zsidó	Egyéb
	a) Szlovákiából							
1922	16.737	9 973	2.664	2.604	587	—	764	145
1923	16.596	12.603	692	2.649	232	6	307	107
1924	35.202	25.536	2.779	5.003	729	5	1.026	124
1925	8.715	6.644	674	702	167	348	122	58
1926 (I-III. n.)	10.801	6.802	1.685	1.675	417	7	144	71
Össz.	*88.051*	*61.558*	*8.494*	*12.633*	*2.132*	*366*	*2,363*	*505*
	b) Kárpátorusszából							
1922	1.803	190	738	3	128	—	683	61
1923	313	30	121	—	38	—	115	9
1924	2.493	224	1.168	2	201	1	882	15
1925	475	39	332	—	33	—	39	32
1926 (I-III. n.)	823	87	590	—	35	—	86	25
Össz.	*5.907*	*570*	*2.949*	*5*	*435*	*1*	*1.805*	*142*
Mindössze	*93 958*	*62.128*	*11.443*	*12.638*	*2.567*	*367*	*4.168*	*647*

Azon időbeli eltérésektől eltekintve, melyek a fenti összeállítás szerint egyes felekezetek vándormozgalma tekintetében fennállanak, egyben azt látjuk, hogy a felekezetek kivándorlóinak száma bizonyos fokig arányban van a felekezetek létszámával. Szlovákiában, melynek népessége héttized részben római katholikus, a kivándorlók óriási többsége is e felekezethez tartozik; viszont a felerészben görög katholikus

Ruszinszkó a kivándorlók felét is e felekezetből szedi. Emellett a kisebb felekezetek is nagyjából létszámuknak megfelelő hányaddal adóznak a kivándorlásnak s csak a ruthén Felföldön észlelhető a zsidóknak, népszámukat háromszorosan meghaladó kiözönlése, mely azonban 1925 óta erősen megcsökkent. Összefoglalva az öt esztendő észleléseit, az egyes felekezeteknek az összkivándorlásban való részvétele — összehasonlítva a felekezetek össznépszámával — százalékokban kifejezve a következő volt:

	Szlovákia		Kárpátorusszia	
	népesség	kivándorlók	népesség	kivándorlók
római katholikus	70·9	69·9	9·1	9·6
görög katholikus	6·5	9·7	54·8	49·9
ág. evangélikus	2·7	14·4	0·4	0·1
református . .	4·8	2·4	9·9	7·4
zsidó	4·5	2·7	10·1	30·6

A két rendbeli százalékos adat (népesség és kivándorlók) egybevetése rávilágít arra, az intenzításra, mely az egyes felekezetek kivándorlásának mértékét adja. Ezt szabatosan megállapíthatjuk, ha kiszámítjuk, hogy évente a felekezeteknek mekkora része vándorol el. Az eredmény a következő:

	5 év alatt	5 év alatt	1 év alatt
Szlovákiában:			
2,128.205 róm. kath. lakos közül kivándorolt . .	61.558	= 2·89%	0·58%
193.778 gör. kath. lakos közül kivándorolt . .	8.494	= 4·38 „	0·88 „
382.428 ág. evang. lakos közül kivándorolt . .	12.633	= 3·30 „	0·66 „
144.549 református lakos közül kivándorolt . .	2.132	= 1·48 „	0·30 „
135.918 zsidó lakos közül kivándorolt	2.363	= 1·74 „	0·35 „
Kárpátorusszíában:			
55.164 római kath. lakos közül kivándorolt . .	570	= 1·03%	0·21%
332.458 gör. kath. lakos közül kivándorolt . .	2.949	= 0·89 „	0·18 „
2.267 ág. evang. lakos közül kivándorolt	5	= 0·22 „	0·04 „
60.277 ref. lakos közül kivándorolt	435	= 0·72 „	0·14 „
93.341 zsidó lakos közül kivándorolt	1.805	= 1·93 „	0·39 „

Ebből tehát az tűnik ki, hogy a tót Felföldön a görög katholikusok vándorolnak ki aránylag legsűrűbben, utánuk az ágostai evangélikusok és a római katholikusok következnek sorban. Ruszinszkóban valamennyi felekezet kivándorlása jóval kevésbbé intenzív, kivéve a zsidókat, kik itt e tekintetben vezetnek s meghaladják a szlovákiai zsidók kivándorlásának mértékét is.

Köztudomású, hogy hazánkban a lakosság *műveltségi állapota* sok tekintetben összefügg a vallással, sőt attól bizonyos fokig egyenesen függ is. Ismeretes, hogy a görög keleti és görög katholikusok körében a műveltség alapfeltétele, az írni-olvasni tudás, kisebb mértékben van meg, mint a római katholikusok vagy a protestáns felekezetek körében; ennélfogva az ezen felekezethez tartozó nemzetiségek műveltségi foka is más-más s ez az eltérés, mely különösen a régebbi időben, midőn a népnevelés ügye még rendezetlenebb volt, igen jelentékeny volt, a kivándorlók közé is éles határokat vont.

A magyar kivándorlásra vonatkozó régebbi (1898—1902. évi) amerikai adatok szerint [1]) az Egyesült Államokba bevándorlott hazai nemzetiségek közül az analfabéták aránya volt a (14 éven felüli) túlnyomóan katholikus és evangélikus tótok között 27·6%, a görög katholikus ruthének között ellenben 49·5%. A magyar hivatalos kivándorlási statisztika a műveltségi fokot nem kutatta s az új cseh-szlovák statisztika is vallásra vagy anyanyelvre való tekintet nélkül állapítja meg ezt a szempontot. A régi adatokkal való összehasonlítást megnehezíti azonban az a körülmény, hogy a cseh statisztika a 10 éven felüli népességre vonatkoztatja megfigyeléseit, tehát olyan korhatárt állapít meg, melyet sem az amerikai statisztika, sem a magyar népszámlálások nem ismernek.

A cseh-szlovák statisztika szerint a két elszakított országrész (10 éven felüli) kivándorlói között analfabéták elenyésző csekély számmal vannak. Száz kivándorló között Szlovákiából alig kerül ki kettőnél több analfabéta s csak olvasni tudók csak szórványosan fordulnak elő. Ruszinszkóban az analfabéták száma aránylag nagyobb, átlagban 5·8%, sőt egyes években 7—9-re is felszökik; de tekintettel az ottani kivándorlók csekély számára, ezen adatnak nagyobb jelentőséget tulajdonítani nem lehet. Annyi azonban felismerhető, hogy Kárpátorusszia kivándorlói között több az analfabéta, mint Szlovákiában, tehát a különbség a tót és ruthén kivándorlók tekintetében ma is fennáll. A tüzetes adatok — a XII. sz. táblázat alapján — a következők:

[1]) V. ö. *Thirring Gusztáv dr.:* A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság. Budapest, 1904. 160. lap.

	Kivándorlók összes száma	Ezek közül						
		Ír, olvas	csak olvas	analfabéta	nem tudni	Ír, olvas	csak olvas	analfabéta
		szám szerint				százalékokban[1])		
a) Szlovákiából.								
1922 . . .	15.189	14.730	8	207	244	98·5	0·1	1·4
1923 . . .	15.743	15.180	17	331	215	97·8	0 1	2·1
1924 . . .	32.868	32.475	17	304	72	99·0	0·1	0·9
1925 . . .	7.905	7.678	9	203	15	97·2	0·2	2 6
1926 (I—III. n.)	10.134	9.974	5	136	19	98·7	0·1	1·2
Összesen	*81.839*	*80.037*	*56*	*1.181*	*565*	*98·5*	*0·1*	*1·4*
b) Kárpátorussziából.								
1922 . . .	1.538	1.426	1	60	51	95·9	0·1	4·0
1923 . . .	259	240	4	11	4	94·1	1 6	4·3
1924 . . .	2.137	1.951	1	149	36	92 9	0·0	7·1
1925 . . .	435	368	—	40	27	90 2	—	9·8
1926 (I—III. n.)	773	741	—	32	—	95·9	—	4·1
Összesen	*5.142*	*4.726*	*6*	*292*	*118*	*94·1*	*0·1*	*5·8*
Mindössze	*86.981*	*84.763*	*62*	*1.473*	*683*	*98 3*	*0·0*	*1·7*

Az a feltűnő nagy különbség, mely felvidéki kivándorlóink műveltségi állapotában a régi amerikai és az új cseh statisztika adatai szerint mutatkozik, önkéntelenül is előtérbe tolja azt a kérdést: nem a felvétel módozatainak eltérő voltában, tehát a dolog lényegén kívül álló okokban rejlik-e ennek oka? Ez a feltevés alaptalannak bizonyul, ha a cseh adatokat az amerikai Egyesült-Államok jelenlegi statisztikai adataival állítjuk szembe. Az amerikai bevándorlási statisztika ma is ugyanazon alapon áll, mint a régi időben, újabb adatai tehát feltétlenül összehasonlíthatók a régibb idő megfelelő adataival. Ezekből már most kiderül, hogy míg a régebbi időben Amerikában patraszállt ruthén bevándorlók között 40 százalék analfabéta volt, ezeknek aránya ma egytizedére szállt le s ugyanúgy apadt le a szlovák és a magyar bevándorlók között is az írni-olvasni nem tudók hányada. Az Egyesült-Államok bevándorlási statisztikája szerint volt ugyanis a bevándorlott analfabéták abszolut száma és százalékos hányada:[2]) (l a köv. lapon)

[1]) Az ismeretlen műveltségi fokú egyének számának levonása után számítva.

[2]) V. ö. Statistical Abstract of the United States 1923, Washington 1924, a 76. l. és u. a. 1924. a 74. l.

XII. A kivándorlók olvasni-írni tudása (a 10 éven felüliek közül).

Emigrés sachant lire et écrire (au-dessus de 10 ans.)

Év *Année*	*a)* Szlovákia — *Slovaquie*					*b)* Kárpátorusszia — *Russie Subcarpath.*				
	Ír, olvas *Savaient lire et écrire*	Csak olvas *Savaient lire seulement*	Analfabéta *Illettrés*	Nem tudni *Inconnu*	Összesen *Total*	Ír, olvas *Savaient lire et écrire*	Csak olvas *Savaient lire seulement*	Analfabéta *Illettrés*	Nem tudni *Inconnu*	Összesen *Total*
1922.	*14.730*	*8*	*207*	*244*	*15.189*	*1.426*	*1*	*60*	*51*	*1.538*
1923.										
I.	1.668	1	21	45	1 735	80	1	—	—	81
II.	7.085	6	118	122	7 331	67	1	10	—	78
III.	3.340	5	117	18	3.480	50	—	1	3	54
IV.	3.087	5	75	30	3 197	43	2	—	1	46
Év	*15.180*	*17*	*331*	*215*	*15.743*	*240*	*4*	*11*	*4*	*259*
1924.										
I.	21.489	7	130	51	21.677	1.571	—	11	4	1.586
II.	5.881	6	83	11	5.981	169	—	108	5	282
III.	3.093	4	52	6	3.155	100	—	5	4	109
IV.	2 012	—	39	4	2.055	111	1	25	23	160
Év	*32.475*	*17*	*304*	*72*	*32 868*	*1.951*	*1*	*149*	*36*	*2.137*
1925.										
I.	2.313	6	76	2	2 397	103	—	13	25	141
II.	2.603	—	40	8	2 651	45	—	6	1	52
III.	1.709	—	34	4	1.747	89	—	4	—	93
IV.	1.053	3	53	1	1.110	131	—	17	1	149
Év	*7.678*	*9*	*203*	*15*	*7.905*	*368*	—	*40*	*27*	*435*
1926.										
I.	4.599	2	37	—	4.638	278	—	17	—	295
II.	2.759	—	45	8	2 812	195	—	2	—	197
III.	2.616	3	54	11	2.684	268	—	13	—	281

	1910—14. években mindössze	%	1923-ban mindössze	%	1924-ben mindössze	%
ruthén (rusznyák)	54.825	40·6	49	4·2	74	3·1
tót (szlovák) . .	20.184	15,3	60	1·0	28	0·5
magyar . . .	12.641	8·7	79	1·1	58	0·8

Nyilvánvaló, hogy az Egyesült-Államokban a legutóbbi években életbeléptetett korlátozó intézkedéseknek s a bevándorlási kvóta megállapításának sikerült a kivándorlók számának csökkentésén felül azoknak kontingensében igen üdvös szelekciót véghezvinni, mely a teljesen műveletlen — még írni-olvasni sem tudó — tömegeket visszatartja s így az Uniót megóvja a nemkívánatos elemek betódulásától. Ennek előfeltételéül azonban kétségkívül a csehszlovák kormány is megakadályozza e néprétegeket az útlevélhez való jutásban s ezzel a maga részéről is lényegesen hozzájárul a felvidéki kivándorlás színvonalának javulásához.

10. A kivándorlók társadalmi helyzete.

Valamennyi demografiai szempontnál nagyobb jelentőség illeti meg a kivándorlás kérdésének megítélésénél a kivándorló elemek társadalmi állapotát és foglalkozását. Mint ahogy a bevándorlási államok szempontjából nem közömbös az odatóduló néptömegek egyes rétegeinek megoszlása, úgy a népveszteség súlya is lényegesen attól függ, hogy minő társadalmi osztályok és foglalkozási ágak vesznek a kivándorlásban legnagyobb részt, mert ezeknek mértéke fejezi ki közgazdasági életünk valóságos károsodását, mely a kivándorlás nyomában jár.

A cseh-szlovák kivándorlási statisztika e tekintetben is nyújt értékes anyagot, mely különösen azért érdemli meg figyelmünket, mivel új szempontokat is vet fel, melyek sem a magyar kivándorlási, sem az amerikai bevándorlási statisztikában eddig nem szerepeltek. Hogyha eddigi megfigyelésünk alapján felvidéki kivándorlóinkról azt tudtuk, hogy azoknak legnagyobb része földhöz tapadt szegény, kinek jóformán teljes vagyontalansága nyomja kezébe a vándorbotot,[1]) akkor az utolsó évekre vonatkozólag — a cseh-szlovák statisztika alapján — némileg meg kell változtatnunk ítéletünket. A trianoni béke óta ugyanis nagyobb számmal vándorolnak ki ingatlan vagyonnal, házzal és földdel bíró egyének, ami arra utal, hogy a gazdasági bajokon kívül más okok is vannak, melyek a felvidék népét kivándorlásra ösztönzik.

A cseh-szlovák statisztika az 1922—1925. években megállapította a kivándorlók *vagyoni állapotát,* amennyiben kimutatta, hogy a kivándorlók között hánynak volt földje, hánynak háza, hánynak földje és háza s hánynak volt ingó vagyona (valószínűleg készpénz vagy értékpapir vagyona, bár erre nézve a statisztika nem ad felvilágosítást). A kivándorlók egy kis tö-

[1]) Lásd: *Thirring Gusztáv*: A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság. Budapest 1904, 177—181. lap.

XIII. A kivándorlók vagyoni viszonyai.

Situation matérielle des émigrés.

Év *Année*	Útlevéltulajdonosok száma *Nombre des possesseurs de passeport*	Ezek közül — *Dont* ingatlannal bírtak, még pedig *avaient un ou plusieurs immeubl., à savoir* földdel *terre*	házzal *maison*	földdel és házzal *terre et maison*	ingó vagyonnal bírtak *avaient des biens meubles*	nem tudni, ingó vagy ingatlan vagyonnal bírtak-e — *on ne sait pas s'ils avaient un immeuble ou des biens meubles*	vagyontalan *n'avaient pas de fortune*	vagyoni állapotuk ismeretlen *on ne connaît pas la situation matérielle*	Az ingatlan vagyonbirtokosok a kivándorlás előtt ingatlanaikat *Propriétaires d'immeuble ayant vendu, avant d'émigrer,* egészen *en tout*	részben *en partie*
									eladták *leur immeuble*	
a) Szlovákiából. — *De Slovaquie.*										
1922 . . .	14.203	566	381	898	73	127	8.168	3.990	33	6
1923 . . .	15.115	489	392	1.644	65	125	9.089	3.311	16	6
1924 . . .	31.134	1.013	727	2.862	120	226	21.537	4.649	43	4
1925 . . .	7.408	210	145	918	100	39	5.043	953	7	2
b) Kárpátoruszsziából. — *De Russie Subcarpathique.*										
1922 . . .	1 356	54	29	78	6	8	1.021	160	5	—
1923 . . .	219	9	11	13	—	—	185	1	—	—
1924 . . .	1.833	51	51	88	11	20	1.473	139	4	—
1925 . . .	412	22	21	38	1	8	201	121	1	1

redékéről nem lehetett megállapítani, hogy vagyonuk ingóságokban vagy ingatlanban fekszik-e. A nagyszámú vagyontalanokon kívül a kivándorlók tekintélyes részének vagyoni állapotát nem lehetett megállapítani; ezeket további elmélkedéseinkben s az alább következő százalékszámításoknál figyelmen kívül hagytuk, bár nagyobb részüket valószínűleg vagyontalanoknak lehetne tekinteni. Ezeknek figyelembevételével — a XIII. sz. táblázat alapján — megállapíthatjuk, hogy a kivándorlók között volt:

	Szám szerint		Százalékokban	
	vagyonnal bíró	vagyontalan	vagyonnal bíró	vagyontalan
a) Szlovákiában				
1922	2.045	8.168	22·3	77·7
1923	2.715	9.089	24·9	75·1
1924	4.948	21.537	18·7	81·3
1925	1.412	5.043	21·9	78·1
Együtt	*11.120*	*43.837*	*20·2*	*79·8*
b) Kárpátorusszsiában				
1922	175	1.021	14·7	85·3
1923	33	185	15·1	84·9
1924	221	1.473	13·0	87·0
1925	90	201	30·9	69·1
Együtt	*519*	*2.880*	*15·9*	*84·1*
Mindössze	*11.639*	*46.717*	*19·9*	*80·1*

Ezekből látható, hogy bár a vagyontalanok — természetszerűleg — a kivándorlók nagy többségét (kereken négyötöd részét) teszik, mégis a vagyonnal bírók hányada elég jelentékeny. Tehát nem a földéhség, nem a vagyontalanság a kivándorlás egyedüli indító oka. Ott ahol — mint Szlovenszkóban — négy év alatt 10.245 ingatlantulajdonos, kinek nagyobbik fele házat és földet mondhat magáénak, útrakél, hogy a távoli idegenben keressen jobb hazát, súlyos belső bajoknak kell lenniök, melyek a megélhetést — akár anyagi, akár lélektani szempontból — lehetetlenné teszik. Jellemző, hogy a ruthén Felföldről kevesebb, vagyonnal rendelkező lakó vándorol ki; a ruthén kivándorlók mindig szegényebbek voltak a többieknél, most is magasabb közöttük a teljesen vagyontalanok hányada s kevesebb a birtokos. 1925-ben ugyan az ingatlantulajdonosok aránya feltűnő magas (30·9%), de az abszolut számok alacsony volta folytán e jelenségből következtetést vonni nem akarunk. A négy évet összefoglalva, a két országrész kivándorlói vagyoni állapotuk szerint ekként oszolnak meg:

	Szám szerint		Százalékokban	
	Szlovákia	Kárpátorusszia	Szlovákia	Kárpátorusszia
Földje volt	2.278	136	4·1	4·0
Háza volt	1.645	112	3·0	3·3
Földje és háza volt	6.322	217	11·5	6·4
Ingatlana volt (részl. nélk.)	517	36	0·9	1·1
Ingó vagyona volt	358	18	0·7	0·5
Együtt	11.120	519	20·2	15·3
Vagyontalan volt	43.837	2.880	79·8	84·7
Mindössze	54.957	3.399	100·0	100·0

Ezek a feltevések megerősítést nyernek a cseh kivándorlási statisztikának azon adataiban, melyek a kivándorlók *munkanélküliségét* tüntetik fel. Ha tisztán gazdasági okok késztetik a Felvidék lakosságát kivándorlásra, ha csak a fizikai megélhetés lehetetlensége viszi ki a népességet az országból, akkor a kivándorlók túlnyomó nagy tömegének munkanélkülinek kellene lennie. A kivándorlási statisztika ezt a feltevést alapjában megdönti. Bármely foglalkozású csoportot veszünk szemügyre, mindegyikben nagy tömegekben szerepelnek oly kivándorlók, kiknek otthon megvolt a maguk alkalmazása, biztos keresete, tehát nem a puszta megélhetés gondjai űzték őket ki. Ha figyelmen kívül hagyjuk a kivándorlók azon tömegeit, melyekről nincs megállapítva, hogy otthon volt-e munkájuk avagy nem, és ha számításainkat is ezeknek kikapcsolása után eszközöljük, akkor Szlovákiából 43.726, Kárpátorussziából 1.978, összesen 45.704 kereső kivándorló munkaviszonyait vehetjük vizsgálatunk alapjául. Ezeknek tekintélyes része, Szlovákiában 17.746, *őstermelő* s közöttük 1922-ben 70·9 százalék volt olyan, akinek házájában megvolt a maga rendes alkalmazása. Igaz, hogy a következő években sokkal több volt az olyan kivándorló őstermelő, ki munkanélkülinek vallotta magát; de a négy év átlaga szerint még mindig a kivándorlottaknak teljes kétötöd része nem munkahiány miatt hagyta el hazáját. Az *ipar* körében erősebben nyilvánult meg a munkanélküliség, de itt is — észlelési időszakunk átlagában — a kivándorlók 23·8 százalékának volt állandó alkalmazása s a *kereskedelem* körében ezeknek aránya 43·3% volt. Legmeglepőbb azonban, hogy a közszolgálatokhoz és szabad foglalkozásokhoz tartozó kivándorlóknak éppen a fele (51·1%) volt fix állással rendelkező egyén; ezeket tehát semmi esetre se a megélhetés lehetelensége űzte világgá. Sokkal több volt a munkanélküli az „egyéb foglalkozásuak“

XIV. A kereső kivándorlók alkalmazásuk és a munkanélküliség tartama szerint.

Emigrés (personnes actives) suivant l'emploi et la durée du chômage.

Év, foglalkozási főcsoportok *Année, groupes de professions*	A keresők összes száma *Nombre total des émigrés (pers. actives)*	A keresők közül volt — *Dont*								
		alkalmazásban — *avaient un emploi*	munkanélküli — *n'avaient pas de travail*							
			depuis							
			—1	1—3	3—6	6—12	12—	nem tudni mióta — *depuis on ne sait pas quand*	összesen *total*	nem tudni, hogy munkanélküli-e? — *on ne sait pas s'ils n'avaient pas de travail*
			hónap óta — *mois*							
a) **Szlovákiából** — *De Slovaquie.*										
1922.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	4.062	1.683	12	56	75	218	155	175	691	1.688
B) Ipar — *Industrie*	2.564	540	41	91	243	321	111	362	1.169	855
C) Kereskedelem — *Commerce*	245	64	2	14	26	15	23	17	97	84
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	92	37	2	1	3	7	1	7	21	34
E) Egyéb — *Autres*	4.525	1.074	37	117	178	368	281	378	1.359	2.092
Összesen — *Total*	*11.488*	*3.398*	*94*	*279*	*525*	*929*	*571*	*939*	*3.337*	*4.753*
1923.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	4.266	1.532	79	251	422	827	320	443	2.342	392
B) Ipar — *Industrie*	5.317	813	152	524	690	863	468	591	3.288	1.216
C) Kereskedelem — *Commerce*	184	55	5	14	19	27	29	10	104	25
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	78	29	5	5	8	6	8	9	41	8
E) Egyéb — *Autres*	4.335	533	43	261	713	871	352	690	2.930	872
Összesen — *Total*	*14.180*	*2.962*	*284*	*1.055*	*1.852*	*2.594*	*1.177*	*1.743*	*8.705*	*2.513*
1924.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	11.901	3.262	273	658	841	1.047	1.356	1.368	5.543	3.096
B) Ipar — *Industrie*	5.264	896	72	288	618	393	1.303	449	3.123	1.245
C) Kereskedelem — *Commerce*	483	163	1	16	26	20	82	30	175	145
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	113	41	2	2	3	5	17	9	38	34
E) Egyéb — *Autres*	8.986	1.487	143	367	1.061	780	1.569	1.273	5.193	2.306
Összesen — *Total*	*26.747*	*5.849*	*491*	*1.331*	*2.549*	*2.245*	*4.327*	*3.129*	*14.072*	*6.826*
1925.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	3.265	667	87	256	445	545	272	421	2.026	572
B) Ipar — *Industrie*	1.951	455	22	135	450	247	130	112	1.096	400
C) Kereskedelem — *Commerce*	74	30	2	2	10	7	5	7	33	11
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	9	3	—	—	1	1	1	2	5	1
E) Egyéb — *Autres*	1.459	170	23	142	251	150	154	198	918	371
Összesen — *Total*	*6.758*	*1.325*	*134*	*535*	*1.157*	*950*	*562*	*740*	*4.078*	*1.355*
b) **Kárpátorussziából** — *De Russie Subcarpathique.*										
1922.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	349	178	1	7	4	7	9	10	38	133
B) Ipar — *Industrie*	188	59	5	11	27	19	21	8	91	38
C) Kereskedelem — *Commerce*	66	33	2	5	3	3	11	2	26	7
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	28	13	1	—	—	1	2	1	5	10
E) Egyéb — *Autres*	254	110	2	8	9	9	10	19	57	87
Összesen — *Total*	*885*	*393*	*11*	*31*	*43*	*39*	*53*	*40*	*217*	*275*

Év, foglalkozási főcsoportok *Année, groupes de professions*	A kereső összes száma *Nombre total des émigrés actifs*	A kereső közül volt — *Dont*								
		alkalmazásban *avaient un emploi*	munkanélküli — *n'avaient pas de travail*							nem tudni, hogy munkanélküli-e? *on ne sait pas s'ils n'avaient pas de travail*
			depuis					nem tudni mióta *on ne sait pas quand*	összesen *total*	
			1 hónap óta — *mois* 1	1—3	3—6	6—12	12—			
1923										
A) Őstermelés — *Production du sol*	54	6	—	—	—	—	2	1	3	45
B) Ipar — *Industrie*	33	7	—	3	5	3	3	6	20	6
C) Kereskedelem — *Commerce*	10	4	—	—	—	—	3	—	3	3
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	6	2	—	—	—	—	—	2	2	2
E) Egyéb — *Autres*	97	53	1	1	5	3	4	11	25	19
Összesen — *Total*	*200*	*72*	*1*	*4*	*10*	*6*	*12*	*20*	*53*	*75*
1924.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	422	296	—	2	2	5	33	47	89	37
B) Ipar — *Industrie*	271	126	—	15	9	9	73	15	121	24
C) Kereskedelem — *Commerce*	63	36	—	—	—	2	23	—	25	2
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	27	17	—	1	—	—	5	1	7	3
E) Egyéb — *Autres*	286	115	—	14	5	3	79	54	155	16
Összesen — *Total*	*1.069*	*590*	—	*32*	*16*	*19*	*213*	*117*	*397*	*82*
1925.										
A) Őstermelés — *Production du sol*	94	27	—	12	3	—	6	16	37	30
B) Ipar — *Industrie*	163	18	1	13	13	5	10	55	97	48
C) Kereskedelem — *Commerce*	9	—	—	—	—	—	—	—	—	9
D) Közszolgálatok — *Services publ.*	4	1	—	—	—	—	—	1	1	2
E) Egyéb — *Autres*	103	6	2	15	17	1	13	21	69	28
Összesen — *Total*	*373*	*52*	*3*	*40*	*33*	*6*	*29*	*93*	*204*	*117*

között, kiknek zömét a napszámos népesség teszi ki, mely váltakozó foglalkozásánál fogva tényleg jobban nélkülözi az állandó alkalmazást s így a munkaalkalmak apadásával leghamarább kénytelen másutt keresni kenyeret. De ezek között is 23·9 százalék biztos állását hagyta oda. Végeredményben a kereső kivándorlók között 30·9% biztos alkalmazásból indult neki a bizonytalan jövőnek.

Kárpátorussziában a viszonyok kedvezőtlenebbek; a kivándorlók között minden foglalkozási csoportban sokkal több az alkalmazásban állottak száma, amely a főátlagban 55·9%, de az őstermelőknél 75·2, a szabadfoglalkozásuaknál 68·8%-ra rúg. Itt tehát a kivándorlóknak jóval nagyobbik fele fix állását vagy keresetét hagyta el, tehát nem az anyagi nyomor elől menekült. E tények a Magyarországtól elszakított területek elnyomatásának beszédes tanujelei.

A viszonyok alakulásáról képet nyujtandó, az alábbiakban kimutatjuk, hogy az öt foglalkozási főcsoporthoz tartozó kivándorlók közül (százalékban kifejezve) hány volt, akinek odahaza a maga rendes alkalmazása vagy keresete volt:

	őstermelés	ipar	kereskedelem	közszolg. és szabad fogl.	egyéb foglals.	általában
Szlovákiából						
1922	70·9	31·6	39·7	63·8	44·1	50·5
1923	39·5	19·8	34·6	41·4	15·4	25·4
1924	37·0	22·3	48·2	51·9	22·3	29·4
1925	24·8	29·3	47·6	37·5	15·6	24·5
Átlag	*40·2*	*23·8*	*43·3*	*51·1*	*23·9*	*30·9*
Kárpátorussziából						
1922—1925. átlag	*75·2*	*39·0*	*57·5*	*68·8*	*48·2*	*55·9*
Együttesen 1922—1925. átlag	*41·5*	*24·4*	*45·4*	*54·4*	*24·9*	*32·0*

Érdekesek azok az adatok is, melyek a kivándorlásra késztető *munkanélküliség tartamát* tüntetik fel. Mint a XIV. sz. táblából látható, vannak olyanok, kik már

egész rövid idejű, 1—2 hónapos munkahiány esetén kezükbe vették a vándorbotot. Ezek bizonyára már régebben előkészültek a kivándorlásra s amint munka nélkül maradtak, megvalósították szándékukat. Mások, sokkal többen, tovább halasztották elhatározásuk végbevitelét, sokakat csak egy egész esztendőnél hosszabb keresethiány bírt rá az otthon elhagyására. Jellemző, hogy az iparosok leghamarább vándoroltak ki; közülök 46·4% már a munkanélküliség első félévén belül kelt útra, míg a napszámosok és az őstermelők közül csak 42·4, illetve 42·2%. Legtovább állták a munka hiányt a kereskedők, kiknek csak 39·8 százaléka távozott hat hónapon alul, ellenben 40·2 százalékuk egy évnél tovább bírta a munkahiányt, melyhez hasonló arány más foglalkozásnál nem fordult elő. Száz munkanélküli szlovákiai kivándorló közül hazáját elhagyta:

		a munkanélküliség első félévében	második félévében	harmadik félévében
az őstermelők	közül	42 2	32·2	25·6
az iparosok	„	46·4	25·5	28·1
a kereskedők	„	39·8	20 0	40·2
a közalk. és szabad fogl.	„	41·0	24·4	34·6
az egyéb foglalkozásúak	„	42·4	27·6	30·0
általában		*43·5*	*28·4*	*28·1*

Minthogy a fenti arányszámok 23.641 munkanélküli kivándorló adatai alapján számíttattak ki, a bennök kifejezésre jutó tények eléggé állandóknak s így a való helyzet jellemzésére alkalmasaknak tekinthetők.

Áttérve ezek után a kivándorlóknak *foglalkozási* megoszlására, a cseh statisztika adataiban gazdag kútforrását látjuk a kérdés tanulmányozásának. A hivatalos statisztika a kivándorlókat öt foglalkozási főcsoport szerint részletezi, ú. m.: *A)* Őstermelés, *B)* Ipar, *C)* Kereskedelem és forgalom, *D)* Közszolgálatok és szabad foglalkozások, és *E)* Egyéb foglalkozások. Az 1924—1926. évekről ezen főcsoportoknak 30 alcsoportra való megoszlása is közzé van téve, amelyek felsorolásából megtudjuk, hogy az őstermelés a mező- és erdőgazdaságot, az ipar főcsoportja a tulajdonképeni iparágakon kívül a bányászatot is magában foglalja; a kereskedelem és forgalom főcsoportjához van számítva a tulajdonképeni árúkereskedelmen kívül a vendéglősipar, a kereskedelmi segédipar, a pénz- és hitelügy, a posta és vasút és az egyéb forgalom. A *D)* csoport az állami és egyéb közszolgálatokat és a szabad foglalkozásokat öleli fel. Végül az Egyéb foglalkozásuak csoportja a cselédeket, napszámosokat, foglalkozásnélkülieket és „egyéb" foglalkozásokat foglalja magában, mely utóbbiak feltűnő nagy száma arra látszik utalni, hogy itt oly esetekről van szó, melyekben a foglalkozás szabatos meghatározása hiányzik. Az öt foglalkozási főcsoporton belül megvannak különböztetve a keresők az eltartottaktól (a cseh statisztika szerint: hozzátartozók), a keresők pedig öt alosztályra oszlanak aszerint, amint önállók vagy bérlők, tisztviselők, munkások és napszámosok, tanoncok vagy kisegítő családtagok; valamennyi alosztályon keresztül vonul a két nem megkülönböztetése. Ha még megemlítjük, hogy 1922-től 1924 közepéig az öt foglalkozási főcsoporthoz tartozó egyének a kivándorlás iránya alapján 16 ország szerint is részleteztettek, úgy el kell ismernünk, hogy itt oly gazdagon tagolt foglalkozási rendszerrel állunk szemben, minőt kevés más állam kivándorlási statisztikája bír felmutatni.

A kivándorlóknak foglalkozási főcsoportok szerinti megoszlása a következő volt:

	1922	1923	1924	1925	Együtt
a) Szlovákiából					
Őstermelés . . .	4.631	4.554	13.070	3.619	25.874
Ipar	2.909	5.656	5.795	2.320	16.680
Keresk. és forgalom	311	215	589	92	1.207
Közszolgálatok és szabad foglalk.	107	109	150	15	381
Egyéb foglalk. . .	8.779	6.062	15.598	2.669	33.108
Összesen:	*16.737*	*16.596*	*35.202*	*8.715*	*77.250*
b) Kárpátoruszsziából					
Őstermelés . . .	466	62	492	101	1.121
Ipar	226	46	329	179	780
Keresk. és forgalom	87	18	107	13	225
Közszolgálatok és szabad foglalk.	37	9	53	4	103
Egyéb foglalk. . .	987	178	1.512	178	2.855
Összesen:	*1.803*	*313*	*2.493*	*475*	*5.084*

Százalékokban kifejezve:

	1922	1923	1924	1925	Együtt
a) Szlovákiából					
Őstermelés	27·7	27·4	37·1	41·5	33·5
Ipar	17·4	34·1	16·5	26·6	21·6
Keresk. és forgalom .	1·9	1·3	1·7	1·1	1·6
Közszolgálatok és szabad foglalk. . . .	0·6	0·7	0·4	0·2	0·5
Egyéb foglalkozások	52·4	36·5	44·3	30·6	42·8
Összesen:	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
b) Kárpátoruszsziából					
Őstermelés	25·8	19·8	19·7	21·3	22·1
Ipar	12·5	14·7	13·2	37·7	15·3
Keresk. és forgalom .	4·8	5·7	4·3	2·7	4·4
Közszolgálatok és szabad foglalk. . . .	2·1	2·9	2·1	0·8	2·0
Egyéb foglalkozások	54·8	56·9	60·7	37·5	56·2
Összesen:	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

A foglalkozásoknak a fenti felsorolásból előtűnő képe nem teljesen világos, mert az „egyéb" foglalkozásuak gyüjtőcsoportja, mely a cselédeken, napszámosokon és foglalkozásnélkülieken kívül még nagyobb számmal foglal magában kellőleg meg nem határozott foglalkozású egyéneket, azt némileg elhomályosítja. Mégis, mivel a foglalkozásoknak részletes kimutatásából tudjuk, hogy a kivándorló cselédek és napszámosok száma igen magas, láthatjuk, hogy a durva testi munka a kivándorlók foglalkozásában igen erősen van képviselve. Áll ez különösen Kárpátorussziáról, ahol ezek a foglalkozási ágak minden évben jóval gyakoriabbak, mint Szlovákiában (négy évi átlagban amott 56·2, itt 42·8%). Ezen, legkisebb műveltségű, rétegeken kívül az őstermelés körébe tartozó egyének szerepelnek a kivándorlók között a legsűrűbben; de míg Szlovenszkóban a kivándorlóknak átlag egyharmada az őstermelő, addig a ruthén Felföldön csak némileg haladják meg a kivándorlók egyötödét. Az ipar körébe tartozó kivándorlók is gyérebbek itt (15·3 %), mint a tót Felföldön (21·6%). Ezzel szemben kereskedelem, forgalom és szabad foglalkozások, bár abszolut számban kevés itt a kivándorló, mégis állandóan nagyobb hányadot szolgáltatnak, mint Szlovenszkóban. A két országrész kivándorlóinak tömege tehát abban különbözik egymástól, hogy Kárpátorussziából a nyers, tanulatlan testi munka képviselői nagyobb arányban szivárognak ki, mint Szlovákiából, ahol viszont a nagyobb képzettséget feltételező ipari osztályok és az őstermelők elvándorlása (átlag a távozók 55·1%-a) jóval nagyobb, mint a ruthén vidéken (37·4%). Egészben véve tehát a tót Felvidék kivándorlása magasabbrendű, mint a Keleti Kárpátoké; onnan értékesebb elemek mennek ki, mint eminnen.

Hogy az egyes foglalkozási csoportok minő intenzítással vesznek részt a kivándorlásban, azt azoknak a népesség megfelelő foglalkozási osztályainak létszámával való összehasonlítás útján deríthetnők ki. Ily összehasonlítás azonban csak nehezen eszközölhető, mert a kivándorlási statisztika foglalkozási csoportjai — bár elvben fedik a népszámlálás foglalkozási rendszerét — nem teljesen azonosak annak következtében, mivel az „egyéb" foglalkozásuak között nagyobb számmal (de előttünk ismeretlen arányban) szerepelnek — hiányos bevallás folytán — olyanok, kiknek jogosan az őstermelés vagy az ipar csoportjában kellene helyet foglalniok. Ez természetesen ezen utóbbi főosztályok intenzitását látszólag csökkenti, míg az „egyéb foglalkozásúak" kivándorlási hajlamát túlzottan nagyra duzzasztja. De mivel feltehető, hogy e hibák a két tartományban egyaránt előfordulnak, az egybevetés — bár hibás mértékkel mér — a két tartomány közt az összehasonlítást mégis lehetővé teszi. Ez alapon megállapíthatjuk, hogy az alább felsorolt foglalkozási főcsoportok 1000 tagja közül az 1922—1925. években összesen kivándorolt:

	Szlovákiából	Kárpátorussziából
Az őstermelők közül . .	14·2	2·7
Az iparosok „ . .	31·5	12·2
A kereskedők „ . .	5·2	5·2
A közszolgálatiak közül .	2·6	4·0

A két tartomány társadalmi osztályainak kivándorlása között fennálló nagy különbség szembeötlő; a közölt adatok azonban csak az egymással való összehasonlítása használhatók fel, de nem szolgálhatnak a kivándorlási intenzitás abszolut mértékeül.

Érdekes volna tudni, hogy Szlovákiának és Kárpátorussziának Magyarországtól történt elszakítása óta mennyiben változott meg a kivándorlás jellege a kivándorlottak foglalkozása tekintetében. A régi magyar statisztika a kivándorlók foglalkozását éppen úgy mutatja ki, mint az Egyesült-Államok bevándorlási nyilvántartása; a foglalkozási schema azonban mindegyikben más-más s így az összehasonlítás alig lehetséges. A magyar statisztika ugyanis a mezőgazdasági munkásokat, kiket a cseh-szlovák nyilvántartás — úgy látszik hiányos feljegyzés miatt — nagyrészben az „egyebek" közé sorol, helyesen az őstermelés csoportjában mutatja ki; ezért az őstermelők a kivándorlók 54—56%-át teszik [1]), szemben a cseh kimutatás 33·5 százalékával. K. m. n. napszámos, cseléd és egyéb foglalkozásúak a magyar statisztika szerint Szlovenszkóból 1905—1907. években 27·0, 1911—1913. években 29·9 százalékkal szerepeltek, a ruthén Felföldön 21·3 és 24·7 százalékkal. Az ipari kivándorlók hányada a fent említett két időszakban a Dunabalparti vármegyékben 16—17% volt, tehát valamivel kevesebb, mint a cseh-szlovák uralom idején.

[1]) V. ö. *Laky Dezső* id. munkájának 66—67. lapjait.

XV. A kivándorlók foglalkozási főcsoportok, a foglalkozási viszony és nem szerint.

Emigrés suivant les groupes de professions, les conditions d'emploi et le sexe.

Év, foglalkozási főcsoportok *Année, groupes de professions*	Összes kivándorlók száma — *Nombre de tous les émigrés*			Kereső kivándorlók — *Emigrés (personnes actives)*												Foglalkozásnélküli hozzátartozók — *Membres de famille sans profession.*		
				önálló és bérlő — *indépendants et fermiers*		tisztviselő *employés*		munkás és napszámos *ouvriers et journaliers*		tanonc *apprentis*		segítő családtag *membr. de famille aidant leur fam.*		összesen *total*				
	férfi *homm.*	nő *femm.*	együtt *ensemble*	férfi *homm.*	nő *femm.*	férfi *homm.*	nő *femm.*	férfi *homm.*	nő *femm.*	férfi *homm.*	nő *femm.*	férfi *homm.*	nő *femm.*	férfi *homm.*	nő *femm.*	együtt *ensemble*	férfi *homm.*	nő *femm.*	együtt *ensemble*
a) Szlovákiából — *De Slovaquie*																			
1922																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	3629	1002	4631	920	102	10	—	2249	432	—	—	277	72	3456	606	4062	173	396	569
B) Ipar — *Industrie* ..	2533	376	2909	79	—	15	—	2329	109	32	—	—	—	2455	109	2564	78	267	345
C) Keresk. — *Commerce*	241	70	311	62	5	13	2	153	7	1	—	2	—	231	14	245	10	56	66
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	65	42	107	6	10	45	20	11	—	—	—	—	—	62	30	92	3	12	15
E) Egyéb — *Autres*	3730	5049	8779	193	625	—	—	2599	1108	—	—	—	—	2792	1733	4525	938	3316	4254
Összesen — *Total*	*10198*	*6539*	*16737*	*1260*	*742*	*83*	*22*	*7341*	*1656*	*33*	—	*279*	*72*	*8996*	*2492*	*11488*	*1202*	*4047*	*5249*
1923																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	3979	575	4554	695	36	7	—	3015	328	—	—	173	12	3890	376	4266	89	199	288
B) Ipar — *Industrie* ..	5380	276	5656	106	4	14	—	5148	27	15	1	2	—	5285	32	5317	95	244	339
C) Keresk. — *Commerce*	193	22	215	36	2	9	1	133	3	—	—	—	—	178	6	184	15	16	31
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	65	44	109	4	9	37	12	10	6	—	—	—	—	51	27	78	14	17	31
E) Egyéb — *Autres* ..	4316	1746	6062	60	185	14	1	3736	335	4	—	—	—	3814	521	4335	502	1225	1727
Összesen — *Total*	*13933*	*2663*	*16596*	*901*	*236*	*81*	*14*	*12042*	*699*	*19*	*1*	*175*	*12*	*13218*	*962*	*14180*	*715*	*1701*	*2416*
1924																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	10882	2188	13070	2624	172	13	—	6739	905	—	—	1139	309	10515	1386	11901	367	802	1169
B) Ipar — *Industrie*	5248	547	5795	373	6	13	2	4647	161	59	2	1	—	5093	171	5264	155	376	531
C) Keresk. — *Commerce*	484	105	589	149	14	9	4	281	10	8	—	7	1	454	29	483	30	76	106
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	85	65	150	4	13	47	20	25	4	—	—	—	—	76	37	113	9	28	37
E) Egyéb — *Autres*	7834	7764	15598	132	1115	14	17	6335	1365	4	2	2	—	6487	2499	8986	1347	5265	6612
Összesen — *Total*	*24533*	*10669*	*35202*	*3282*	*1320*	*96*	*43*	*18027*	*2445*	*71*	*4*	*1149*	*310*	*22625*	*4122*	*26747*	*1908*	*6547*	*8455*
1925																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	3022	597	3619	465	44	12	—	2260	299	—	—	163	22	2900	365	3265	122	232	354
B) Ipar — *Industrie*	2038	282	2320	264	—	3	—	1651	15	17	1	—	—	1935	16	1951	103	266	369
C) Keresk. — *Commerce*	73	19	92	24	1	5	—	41	2	1	—	—	—	71	3	74	2	16	18
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	10	5	15	1	—	5	—	3	—	—	—	—	—	9	—	9	1	5	6
E) Egyéb — *Autres* ..	1397	1272	2669	16	113	4	1	1044	279	2	—	—	—	1066	393	1459	331	879	1210
Összesen — *Total*	*6540*	*2175*	*8715*	*770*	*158*	*29*	*1*	*4999*	*595*	*20*	*1*	*163*	*22*	*5981*	*777*	*6758*	*559*	*1398*	*1957*
b) Kárpátorussziából — *De Russie Subcarpathique*																			
1922																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	334	132	466	112	5	—	—	167	58	—	—	2	5	281	68	349	53	64	117
B) Ipar — *Industrie*	165	61	226	23	5	—	—	125	25	7	3	—	—	155	33	188	10	28	38
C) Keresk. — *Commerce*	65	22	87	25	5	4	—	31	1	—	—	—	—	60	6	66	5	16	21
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	25	12	37	—	—	10	2	11	5	—	—	—	—	21	7	28	4	5	9
E) Egyéb — *Autres* ..	300	687	987	25	86	—	—	104	37	—	—	—	2	129	125	254	171	562	733
Összesen — *Total*	*889*	*914*	*1803*	*185*	*101*	*14*	*2*	*438*	*126*	*7*	*3*	*2*	*7*	*646*	*239*	*885*	*243*	*675*	*918*
1923																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	56	6	62	6	1	—	—	47	—	—	—	—	—	53	1	54	3	5	8
B) Ipar — *Industrie* ..	35	11	46	3	—	—	—	25	4	1	—	—	—	29	4	33	6	7	13
C) Keresk. — *Commerce*	15	3	18	3	—	—	—	7	—	—	—	—	—	10	—	10	5	3	8
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	6	3	9	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	5	1	6	1	2	3
E) Egyéb — *Autres* ..	65	113	178	7	48	—	—	37	5	—	—	—	—	44	53	97	21	60	81
Összesen — *Total*	*177*	*136*	*313*	*19*	*49*	*5*	—	*116*	*10*	*1*	—	—	—	*141*	*59*	*200*	*36*	*77*	*113*
1924																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	433	59	492	78	1	—	—	325	11	—	—	3	4	406	16	422	27	43	70
B) Ipar — *Industrie*	255	74	329	24	—	2	—	210	30	5	—	—	—	241	30	271	14	44	58
C) Keresk. — *Commerce*	82	25	107	23	1	2	—	33	3	1	—	—	—	59	4	63	23	21	44
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	37	16	53	2	—	20	1	4	—	—	—	—	—	26	1	27	11	15	26
E) Egyéb — *Autres*	511	1001	1512	8	23	2	—	231	20	1	1	—	—	242	44	286	269	957	1226
Összesen — *Total*	*1318*	*1175*	*2493*	*135*	*25*	*26*	*1*	*803*	*64*	*7*	*1*	*3*	*4*	*974*	*95*	*1069*	*344*	*1080*	*1424*
1925																			
A) Ősterm. — *Prod. du sol*	95	6	101	20	1	—	—	71	—	—	—	2	—	93	1	94	2	5	7
B) Ipar — *Industrie* ..	164	15	179	5	—	1	—	154	2	1	—	—	—	161	2	163	3	13	16
C) Keresk. — *Commerce*	10	3	13	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	9	—	9	1	3	4
D) Közszolg. — *Serv. publ.*	2	2	4	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	2	2	4	—	—	—
E) Egyéb — *Autres*	116	62	178	1	6	3	—	90	2	1	—	—	—	95	8	103	21	54	75
Összesen — *Total*	*387*	*88*	*475*	*26*	*8*	*5*	—	*325*	*5*	*2*	—	*2*	—	*360*	*13*	*373*	*27*	*75*	*102*

Az eddig felemlített foglalkozási adatok a foglalkozási főcsoportokhoz tartozó összes egyéneket, keresőket és eltartottakat egyaránt ölelik fel. Előtérbe nyomul a kérdés: a kivándorlók között mennyi volt a saját erejéből megélő *kereső* és mekkora hányad esik az ezek által *eltartott* családtagokra vagy egyéb hozzátartozókra. Az alábbi felsorolás, mely a XV. sz. táblázat adatai alapján négy észlelési év (1922—1925) adatait foglalja össze, e tekintetben igen érdekes s lényegbe vágó különbségeket enged felismerni Szlovákia és Kárpátorusszia kivándorlói között. A tót Felföld kivándorlói között aránylag sokkal több a kereső, mint a ruthénvidékiek között. Amott a kivándorlóknak jó háromnegyede kereső s csak 23·4% az eltartott, mely arány azonban az egyes évek szerint 14·6-tól 31·3-ig ingadozik. A Ruszinszkóból elszállingózók között ellenben (4 év tanusága szerint) ugyanannyi, sőt valamivel több az eltartott családtag, mint a kereső családfő vagy magányosan kivándorló. Íme, újabb bizonyíték annak, hogy Kárpátorussziából a családok kivándorlása sokkal nagyobb arányú, mint Szlovákiában, a kivándorlás tehát amott — bár számszerűleg jelentéktelenebb — súlyosabb természetű, mint a Tótföldön. A kivándorlóknak keresőkre és eltartottakra való megoszlása ugyanis az utolsó négy évben a következő volt:

	Szám szerint			Százalékokban	
	Kereső	Eltartott	Összesen	Kereső	Eltartott
	a) Szlovákiából				
1922	11.488	5.249	16.737	68·7	31·3
1923	14.180	2.416	16.596	85·4	14·6
1924	26.747	8.455	35.202	76·0	24·0
1925	6.758	1.957	8.715	77·5	22·5
Együtt	*59.173*	*18.077*	*77.250*	*76·6*	*23·4*
	b) Kárpátorussziából				
1922	885	918	1.803	49·1	50·9
1923	200	113	313	63·9	36·1
1924	1.069	1.424	2.493	42·9	57·1
1925	373	102	475	78·5	21·5
Együtt	*2.527*	*2.557*	*5.084*	*49·7*	*50·3*

E tekintetben azonban igen mélyreható eltérések vannak az egyes foglalkozási főcsoportok között. Keresők és eltartottak lényegesen eltérő arányban szerepelnek közöttük s a két tartományt jellemző éles különbség végigvonul valamennyi csoporton. Úgy ott, mint itt az iparosok és az őstermelők között akad a legkevesebb eltartott (tehát családtag, hozzátartozó), Szlovákiában egyformán csak 10 százalék, Kárpátorussziában 16—18 százalék. Ezután fokozódó arányban sokasodnak az eltartottak a kereskedelemhez és a szabad foglalkozásokhoz tartozó kivándorlók között. A maximum a foglalkozási schema utolsó főcsoportjában lép fel, amelybe napszámosok, cselédek s egyéb alsó foglalkozási ágak tartoznak. Itt az eltartottak Szlovákiában az összes kivándorlóknak jó kétötödrészét (41·7%), Kárpátorussziában teljes háromnegyedét (74·1%) teszik. Ezek a jellemző különbségek az alábbi felsorolásból ismerhetők fel, melyben az 1922—1924. évek adatait foglaltuk össze:

	Szám szerint			Százalékokban	
	Kereső	Eltartott	Össz.	Kereső	Eltartott
	a) Szlovákiából				
Őstermelés	23.494	2.380	25.874	90·8	9·2
Ipar	15.096	1.584	16.680	90·5	9·5
Keresk. és forgalom	986	221	1.207	81·7	18·3
Közszolgálatok és szabad foglalk.	292	89	381	76·7	23·3
Egyéb foglalk.	19.305	13.803	33.108	58·3	41·7
Összesen	*59.173*	*18.077*	*77.250*	*76·6*	*23·4*
	b) Kárpátorussziából				
Őstermelés	919	202	1.121	82·0	18·0
Ipar	655	125	780	84·0	16·0
Keresk. és forgalom	148	77	225	65·8	34·2
Közszolgálatok és szabad foglalk.	65	38	103	63·1	36·9
Egyéb foglalk.	740	2.115	2855	25·9	74·1
Összesen	*2.527*	*2.557*	*5.084*	*49·7*	*50·3*
Mindössze	*61.700*	*20.634*	*82.334*	*74·9*	*25·1*

Kétségtelenül nagy érdekek fűződnének annak megállapításához, mi okozza az egyes társadalmi rétegek eltérő viselkedését a kivándorlással szemben. A kivándorlók munkahiányával való összevetés nem magyarázza ezt meg, mert egészen egyenlő arányú munkahiány mellett (Szlovákia iparosainál 76·2, egyéb foglalkozású kivándorlóinál 76·1%) az eltartottak aránya tekintetében a kivándorlók között kirívó eltérések (az iparosoknál 9·5, az egyéb foglalkozásúaknál 41·7%) vannak. A nagy eltérések oka nyilván abban rejlik, hogy azok, akiknek otthon némi ingatlan vagyonuk van, mely hozzátartozóikat fenntartani képes, családjukat inkább otthon hagyják, míg azok, kik foglalkozásukból kifolyólag nincsenek ingatlan vagyon szerzésére ráutalva, vagy akik alantas foglalkozásukból eredő szegénységüknél fogva ingatlan szerzésére képtelenek, családjukat is — mely távozásuk folytán minden keresetét veszítené — magukkal viszik. Innen az eltartottak csekély hányada az őstermelők és az iparosok között, innen azoknak jelentékeny hányada a közszolgálati foglalkozásúak és a főleg napszámosokból, cselédekből s más felje-

sen vagyontalan rétegekből összetevődő „egyéb" foglalkozásúak között. Abból a különbségből pedig, mely valamennyi foglalkozás tekintetében Szlovákia és Kárpátorusszia között felismerhető, ezek után az utóbbi tartomány lakosságának nagyobb szegénységére kell következtetni, mely itt sokkal kisebb mértékben teszi lehetővé a kivándorlók részére hozzátartozóiknak otthon való visszahagyását. A kivándorlók vagyoni helyzetéről fentebb mondottak következtetésünket mindenben megerősítik.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azon különbségeket sem, melyek a kivándorlók *neme* tekintetében a keresők és az eltartottak között fennállanak. Nagyon természetesnek kell találnunk, hogy a keresők között a férfiak nagy többségben vannak, hiszen a kivándorlás elsősorban s legnagyobb mértékben a leginkább munkaképes és vállalkozó hajlamú férfiakat szólítja sorompóba. Ezek — kisebb-nagyobb időközi hullámzásoktól eltekintve — a kivándorlóknak 84—86 százalékát teszik, úgyhogy a nők itt csak meglehetősen alárendelt szerepet játszanak. Nem úgy az eltartottak között, kiknek háromnegyedrésze nő, még pedig mindkét tartományban egyaránt. A kivándorlók között volt ugyanis:

	a keresők között:				az eltartottak között:			
	szám szerint		%-ban		szám szerint		%-ban	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
	a) Szlovákiában							
1922	8.996	2.492	78·3	21·7	1.202	4.047	22·9	77·1
1923	13.218	962	93·2	6·8	715	1.701	29·6	70·4
1924	22.625	4.122	84·6	15·4	1.908	6.547	22·9	77·1
1925	5.981	777	88·5	11·5	559	1.398	28·6	71·4
Együtt	*50.820*	*8.353*	*85·9*	*14·1*	*4.384*	*13.693*	*24·3*	*75·7*
	b) Kárpátorusszíában							
1922	646	239	73·0	27·0	243	675	26·5	73·5
1923	141	59	70·5	29·5	36	77	31·9	68·1
1924	974	95	91·1	8·9	344	1.080	24·2	75·8
1925	360	13	96·5	3·5	27	75	26·8	73·2
Együtt	*2.121*	*406*	*83·9*	*16·1*	*650*	*1.907*	*25·4*	*74·6*

A nők nagy túlsúlya az eltartottak között két tényező eredménye. Egyrészt itt találjuk a férjükkel együtt kivándorolt feleségeket, kiknek a legtöbb esetben külön keresetük nem lévén, az eltartottak számát növelik. Másrészt a szülőkkel együtt távozott gyermekek is túlnyomórészben leányokkal szaporítják az eltartottakat, mert a felnőtt fiúk jórésze már keresetképes s így a keresők közé osztatott be. Ez okból ezen adatokból nem lehet a kivándorlott családok képét megkapni s belőlük csak gyenge fénysugár esik a családi összetételre.

A foglalkozási csoportok tekintetében csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy Szlovákiában a kivándorló közszolgálati alkalmazottak és a napszámosok között találjuk a kereső nőket a legnagyobb arányban (32·2 és 26·2%), ellenben a kereső iparosok közül alig vándorolnak ki nők (2·2%) s ezek a kereskedők közt is csak csekély hányaddal szerepelnek. Az eltartottak között a nők az „egyéb" foglalkozásúak csoportjában a legszámosabbak (77·3%), a mely csoportról már fentebb kiemeltük, hogy a körébe tartozó férfiak legnagyobb arányban kelnek útra feleségestül és gyerekestül. Kárpátorussziából ugyanez a kategória viszi ki a legtöbb női hozzátartozót s a keresők között is a legnagyobb hányaddal látunk nőt (31·1%). Az őstermelők családostúli kisebb kivándorlása ezen adatokból is kiviláglik.

A két nemnek a keresők és eltartottak csoportjaiban való részesedését az öt foglalkozási főcsoportban a következő oldalon (fennt) levő összeállítás tünteti fel, mely az 1922—1925. évek adatait foglalja össze.

A cseh-szlovák statisztika a kereső kivándorlókat a *foglalkozási viszony* alapján ötfelé választja szét aszerint, amint azok önállók, mesterek vagy bérlők, alkalmazott tisztviselők, munkások és napszámosok, tanoncok és végül kisegítő családtagok. Az 1922—1925. évekre vonatkozó idevágó adatok — a XV. táblázat szerint — a következők:

	Önálló és bérlő	Tisztviselő	Munkás, napsz.	Tanonc	Segítő családt.	Össz.
	a) Szlovákiából					
1922	2.002	105	8.997	33	351	11.488
1923	1.137	95	12.741	20	187	14.180
1924	4.602	139	20.472	75	1.459	26.747
1925	928	30	5.594	21	185	6.758
Együtt	*8.669*	*369*	*47.804*	*149*	*2.182*	*59.173*
	b) Kárpátorusszíából					
1922	286	16	564	10	9	885
1923	68	5	126	1	—	200
1924	160	27	867	8	7	1.069
1925	34	5	330	2	2	373
Együtt	*548*	*53*	*1.887*	*21*	*18*	*2.527*

Ezen számok jelentőségét akkor tudjuk kellőleg mérlegelni, ha azokat az összlakosság megfelelő kategóriáival állítjuk szembe s megállapítjuk, hogy a népességnek foglalkozási viszony szerinti egyes kategóriáira hány kivándorló esik. Ebből a

A.M.L.M. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

	Keresők				Eltartottak			
	Szám szerint		Százalékokban		Szám szerint		Százalékokban	
	Férfiak	Nők	Férfi	Nő	Férfiak	Nők	Férfi	Nő
a) Szlovákiából								
Őstermelés	20.761	2.733	88·4	11·6	751	1.629	31·6	68·4
Ipar	14.768	328	97·8	2·2	431	1.153	27·2	72·8
Kereskedelem	934	52	94·7	5·3	57	164	25 8	74·2
Közszolg. és szab fogl.	198	94	67·8	32·2	27	62	30·4	69·6
Egyéb foglalk.	14.159	5.146	73·8	26·2	3.118	10.685	22·7	77·3
Összesen	*50.820*	*8.353*	*85·9*	*14·1*	*4.384*	*13.693*	*24·3*	*75·7*
b) Kárpátoruszsziából								
Őstermelés	833	86	90·7	9·3	85	117	42 1	57·9
Ipar	586	69	89·4	10·6	33	92	26·4	73·6
Kereskedelem	138	10	93·3	6·7	34	43	44·2	55·8
Közszolg. és szab. fogl.	54	11	83·0	17·0	16	22	42·1	57·9
Egyéb foglalk.	510	230	68·9	31·1	482	1.633	22·8	77·2
Összesen	*2.121*	*406*	*83·9*	*16·1*	*650*	*1.907*	*25·4*	*74·6*

szembeállításból [1]), mely a kivándorlás intenzitását fejezi ki, arról győződünk meg, hogy Szlovákiában az önálló keresőknek (mesterek, önálló kereskedők, bérlők) a megfigyelés tárgyát képező négy év (1922—1925) alatt csak csekély hányada (1·93%) hagyta el otthonát, még ennél is kisebb pedig a kivándorlott tisztviselők és tanoncok hányada. Ezzel szemben a munkások kivándorlása igen magas, mert közel egy tizedrészük kelt útra. Kárpátorussziában, melynek kivándorlása, mint tudjuk, a tót Felföldénél jóval kisebb arányú, ugyancsak a munkások kivándorlási aránya a legnagyobb, mely itt is — mint Szlovákiában — az önállók és mesterek kivándorlásánál négyszerte nagyobb. Az 1922—1925. években ugyanis kivándorolt:

	Szlovákiából	Kárpátorussziából
az önállóknak, mestereknek stb.	1·93	0 57
a tisztviselőknek	0·62	0·68
a munkásoknak	9·22	2·37
a tanoncoknak	0·63	0·90
a kisegítő családtagoknak	0·96	0·04
az összes keresőknek	4·63	1·11
ellenben az összes eltartottaknak	1·08	0·79

százaléka. Az ezen számokból levonható tüzetesebb következtetéseket — helyszűke miatt — mellőzve, csak arra kívánunk rámutatni, hogy a keresők és az eltartottak kivándorlási intenzitásának összehasonlítása is a ruthén Felföldről kiinduló nagyobb családi kiözönlést igazolja s így a mozgalom komolyabb voltára utal.

A kivándorló népesség keresőinek önmagukban való tagozódását tekintve, Kárpátorussziában aránylag jóval több önállót és tisztviselőt találunk, mint Szlovákiában. Száz-száz kivándorló között volt ugyanis:

	Szlovákiában	Kárpátorussziában
önálló (mester stb.)	14·7	21·7
tisztviselő	0·6	2·1
munkás	80·8	74·7
tanonc	0·3	0·8
kisegítő családtag	3·6	0·7

Az egyes főcsoportokon belül a kivándorlóknak foglalkozási viszony szerinti megoszlása tekintetében nagy eltérések vannak; Szlovákiában az őstermelőknek több mint egyötöde (21·5%) önálló birtokos — kisbirtokos, kisgazda, vagy bérlő —, olyan, aki saját, vagy bérelt földjét is odahagyta, hogy új hazát keressen. [2]) Aránylag sok (9·2%) közöttük a családi kisegítő is, oly foglalkozási viszony, mely jóformán csak a földmívelőknél fordul elő. Ennek következtében a mezőgazdasági munkások aránya jóval kisebb, mint az iparos munkásoké és napszámosoké, akik 5·5%

[2]) Ez az arány nagyobb azokénál, kiket fentebb a kivándorlók vagyoni viszonyairól szólva, földbirtokkal rendelkezőkként kimutattunk; az eltérés megmagyarázható abból, hogy a földbirtokviszonyok csak az *összes* kivándorlókról együttesen vannak kimutatva, tehát az iparosokról, kereskedőkről stb. is, vagyis oly társadalmi osztályokról is, melyek földbirtok híján az átlagot erősen lenyomják.

[1]) Az összehasonlítás alapjául szolgáló népességi adatok:

	önálló	tisztviselő	munkás	tanonc	kiseg. családtag	összesen	eltartottak
Szlovákiában	450.392	59.081	518.317	23.686	227.139	1,278.615	1,680.817
Kárpátorussziában	96.016	7.749	79.509	2.336	42.351	227.961	322.610

(V. ö. Manuel statistique de la République Tchécoslovaquie. II. Prague 1925, a 409—410. lapon.)

XVI. A kivándorlók foglalkozási csoportok szerint.

Emigrés suivant les groupes de professions.

Foglalkozási főcsoportok és csoportok *Groupes et sous-groupes de professions*	*a)* Szlovákiából — *De Slovaquie*			*b)* Kárpátoruszsziából — *De Russie Subcarpathique*		
	1924	1925	1926 I—III. negyed *I—III trimestr.*	1924	1925	1926 I—III. negyed *I—III trimestr.*
1. Foglalkozási főcsoportok — *Groupes de professions*						
A) Őstermelés *Production du sol*	13.070	3.619	7.912	492	101	552
B) Ipar — *Industrie*	5.795	2.320	1.168	329	179	99
C) Kereskedelem és forgalom — *Commerce et trafic*	589	92	78	107	13	9
D) Közszolgálatok és szabad fogl. — *Services publ. et professions libér.*	150	15	21	53	4	11
E) Egyéb — *Autres*	15.598	2.669	1.622	1.512	178	152
Összesen — *Total*	*35.202*	*8.715*	*10.801*	*2.493*	*475*	*823*
Ebből szezonmunkás: — *Dont ouvriers saisonniers*						
A) Őstermelés — *Production du sol*	1.267	106	98	2	1	1
B) Ipar — *Industrie*	90	5	5	—	—	—
C) Kereskedelem és forgalom — *Commerce et trafic*	1	—	—	—	—	—
D) Közszolgálatok és szabad fogl. — *Services publ. et professions libér.*	—	—	—	—	—	—
E) Egyéb — *Autres*	676	32	10	—	—	9
Összesen — *Total*	*2.034*	*143*	*113*	*2*	*1*	*10*
2. Foglalkozási csoportok — *Sous-groupes de professions*						
Mezőgazdaság — *Agriculture*	12.931	3.607	7.901	486	99	551
Erdőgazdaság — *Sylviculture*	139	12	11	6	2	1
Bányászat — *Mines*	1.297	1.103	108	56	122	58
Fémipar — *Industrie métallurg.*	1.187	443	322	28	6	9
Gépipar — *Construct. mécanique*	433	115	104	22	7	7
Kőipar — *Ind. de la pierre*	35	5	11	—	8	—
Üvegipar — *Verrerie*	27	6	67	—	—	—
Vegyészeti ipar — *Ind. chimique*	25	6	1	1	—	—
Faipar — *Ind. du bois*	394	74	62	19	2	3
Papíripar — *Ind. du papier*	10	1	1	—	4	—
Sokszorosító- és műipar — *Ind. polygraph. et d'art*	34	9	3	7	—	—
Fonó- és szövőipar — *Ind. textile*	67	22	32	3	—	—
Bőripar — *Ind. du cuir*	62	8	9	4	—	—
Ruházati ipar — *Ind. du vêtement*	941	114	111	111	6	9
Tisztítóipar — *Ind. du nettoyage*	77	13	5	8	—	1
Élelmezési ipar — *Alimentation*	328	59	46	26	4	5
Építőipar — *Ind. du bâtiment*	494	266	210	28	18	4
Egyéb ipar — *Autres industries*	384	76	76	16	2	3
Árúkereskedelem — *Commerce des marchandises*	351	55	54	70	—	9
Vendéglősipar — *Restaurants*	78	11	6	10	5	—
Kereskedelmi segédipar — *Ind. auxil. du commerce*	7	2	2	—	—	—
Pénz és hitel — *Monnaie et crédit*	10	2	—	3	—	—
Posta és vasút — *Postes et chemins de fer*	68	17	5	1	—	—
Egyéb forgalom — *Autre trafic*	75	5	11	23	8	—
Állami és egyéb közszolgálat — *Services de l'Etat et autres serv. publ.*	68	5	3	36	1	3
Szabad foglalkozások — *Professions libér.*	82	10	18	17	3	8
Cselédek — *Domestiques*	1.128	106	83	24	3	4
Napszámosok — *Journaliers*	8.422	1.492	676	278	96	62
Foglalkozásnélküliek — *Sans profession*	81	22	29	15	2	3
Egyéb — *Autres*	5.967	1.049	834	1.195	77	83
Összesen — *Total*	*35.202*	*8.715*	*10.801*	*2.493*	*475*	*823*

XVII. A kivándorlók foglalkozási főcsoportok és a kivándorlás iránya szerint.

Emigrés suivant les groupes de professions et la direction de l'émigration.

Ország megnevezése, melybe a kivándorlás irányult *Pays où l'on a émigré*	1922						1923						1924 I. fele — *Ire moitié*					
	Őstermelés *Production du sol*	Ipar *Industrie*	Kereskedelem forgalom *Commerce, trafic*	Közszolgálat, szabad foglalkozás *Serv. publ., prof. libér.*	Egyéb — *Autres*	Összesen — *Total*	Őstermelés *Production du sol*	Ipar *Industrie*	Kereskedelem forgalom *Commerce, trafic*	Közszolgálat, szabad foglalkozás *Serv. publ., prof. libér.*	Egyéb — *Autres*	Összesen — *Total*	Őstermelés *Production du sol*	Ipar *Industrie*	Kereskedelem forgalom *Commerce, trafic*	Közszolgálat, szabad foglalkozás *Serv. publ., prof. libér.*	Egyéb — *Autres*	Összesen — *Total*
a) Szlovákia. — *De Slovaquie.*																		
Ausztria — *Autriche*	23	45	3	4	45	120	17	62	13	—	37	129	12	65	5	1	18	101
Németorsz. *Allemagne*	4	26	8	—	20	58	—	5	1	—	9	15	1	5	—	—	3	9
Lengyelor. *Pologne*	5	19	—	1	11	36	9	5	3	—	8	25	1	1	—	—	3	5
Magyarorsz. *Hongrie*	54	276	27	20	193	570	77	2.774	16	20	911	3.798	37	200	2	1	322	562
Románia — *Roumanie*	8	54	4	8	31	105	5	88	1	1	50	145	2	36	—	1	1	40
Sz. H. Sz. áll. *Royaume des S. C. S.*	9	62	5	4	16	96	83	64	10	6	42	205	8	14	—	—	5	27
Franciaorsz. *France*	65	483	18	—	190	756	870	482	6	—	858	2.216	2.170	439	14	—	1.494	4.117
Olaszország *Italie*	1	1	—	—	3	5	1	3	1	—	3	8	—	1	—	—	—	1
Oroszország *Russie*	11	4	—	—	13	28	9	12	—	—	12	33	2	10	—	2	4	18
Egyéb Európa *Autre Europe*	16	15	5	1	21	58	7	28	1	1	9	46	5	10	—	—	2	17
Egy.-Áll. — *Etats-Unis*	4.322	1.703	221	62	7.685	13.993	897	639	57	51	2.033	3.677	7.021	3.314	485	122	11.345	22.287
Kanada — *Canada*	17	1	—	—	6	24	1.203	371	31	5	669	2.279	1.569	172	16	1	514	2.272
Argentina *Argentine*	1	4	1	—	9	15	1.292	1.024	62	19	1.324	3.721	15	33	1	2	42	93
Brazilia — *Brésil*	16	53	7	1	32	109	55	48	5	3	31	142	1	1	4	—	2	8
Egyéb Amer. *Autre Amér.*	7	20	1	1	15	44	13	19	6	2	48	88	1	1	—	—	1	3
Egyéb világr. *Autr. parties du monde*	1	—	1	—	1	3	1	7	—	—	4	12	—	1	—	—	1	2
Ismeretlen *Inconnu*	71	143	10	5	488	717	15	25	2	1	14	57	30	9	—	—	38	77
Összesen *Total*	*4.631*	*2.909*	*311*	*107*	*8.779*	*16.737*	*4.554*	*5.656*	*215*	*109*	*6.062*	*16.596*	*10 875*	*4.312*	*527*	*130*	*13.795*	*29.639*
b) Kárpátorusszia. — *De Russie Subcarpathique.*																		
Ausztria *Autriche*	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Németorsz. *Allemagne*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lengyelor. *Pologne*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Magyarorsz. *Hongrie*	6	5	5	—	32	48	—	5	—	4	3	12	—	—	—	—	—	—
Románia — *Roumanie*	—	4	3	—	13	20	3	—	—	—	6	9	7	—	—	—	1	8
Sz. H. Sz. áll. *Royaume des S. C. S.*	14	—	—	—	1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Franciaorsz. *France*	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3	3
Olaszország *Italie*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oroszorsz. *Russie*	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	9	13	—	—	—	—	—	—
Egyéb Európa *Autre Europe*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egy.-Áll. — *Etats-Unis*	444	213	77	37	925	1.696	51	40	18	5	149	263	391	260	100	37	1.340	2.128
Kanada — *Canada*	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	7	9	22	—	1	—	18	41
Argentina *Argentine*	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	4	—	1	—	—	—	1
Brazilia — *Brésil*	1	—	2	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyéb Amer. *Autre Amér.*	—	—	—	—	11	11	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Egyéb világr. *Autr. parties du monde*	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Ismeretlen *Inconnu*	1	1	—	—	3	5	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Összesen *Total*	*466*	*226*	*87*	*37*	*987*	*1.803*	*62*	*46*	*18*	*9*	*178*	*313*	*422*	*261*	*101*	*37*	*1.363*	*2.184*

önálló mester mellett 93·3 százalékkal szerepelnek. Közöttük legkevesebb a kivándorló önálló mester, segítő családtag pedig teljesen hiányzik. Viszont az önálló kereskedők igen nagy számmal hagyták el eddigi otthonukat, a kivándorlók 29·7 százaléka lévén önálló kereskedő és csak 64% munkás. Kivándorolt a négy év alatt

	önálló	munkás és napszámos	segítő családtag
az őstermelők közül	5 058	16.227	2.167
az iparosok „	832	14.087	3
a kereskedők „	293	630	10

A kivándorolt köz- és magántisztviselők száma 369 volt, közte 80 nő; a kivándorolt szabadfoglalkozásúak (ügyvéd, orvos, tanító, stb.) száma (az „önálló" közszolgálatiak száma alapján) 47-re tehető (közte 32 nő).

Ruszinszkóban hasonlók a viszonyok a kivándorlók között. 919 őstermelő között 224 (vagyis 24·4%) volt az önálló birtokos vagy bérlő, segítő családtag azonban alig volt a kivándorlók között; az iparosok közül 9·2, a kereskedők közül 38·5% volt önálló. A közszolgálati ágakhoz vagy szabad foglalkozásokhoz tartozó kivándorló itt alig volt.

A cseh-szlovák kivándorlási statisztika 1924 óta a kivándorlók foglalkozását 30 kisebb csoport szerint is részletezi; az erre vonatkozó adatokat a XVI. sz. táblában foglaltuk össze. A táblázat adatai szerint az iparágak közül a bányászat és a fémipar vesztett el legtöbb embert, de a ruházati ipar, az építőipar, a gépipar, faipar és élelmezési ipar is erősen megcsappant. Tekintélyes számmal vándoroltak ki cselédek is. Az eltávozott napszámosok az összkivándorlók egyötöd részét tették ki. Három évi megfigyelés szerint kivándorolt:

bányász	2.508
fémiparból	1.952
ruházati iparból	1.166
építőiparból	970
gépiparból	652
faiparból	530
élelmezési iparból	433
cseléd	1.317
napszámos	10.590

Végül még néhány pillantást vetünk a XVII. sz. táblázatra, mely a kivándorlók öt foglalkozási főcsoportját a kivándorlás célpontját képező országok szerint részletezi. Ez a táblázat meglepő eredményeket derít fel. A harmadfél év alatt (1922 elejétől 1924 közepéig), melyről ily adatokkal rendelkezünk, a Szlovákiából kivándorolt *őstermelők* először (1922-ben) majdnem teljes számmal (93%) az amerikai Egyesült-Államokba tódultak; a következő évben az odaözönlés megcsappant s Kanada és Argentína csábította magához a kivándorló őstermelők nagy részét. Ebben az esztendőben azonban Franciaország felé is erős áramlat indul meg, mely 1924-ben igen magasra (fél év alatt 2.170 kivándorló) duzzadt fel. Ebben a félévben az Egyesült-Államok újra nagy tömeget (7.021) vonzanak magukhoz, Kanada is másfélezer embert von el, de Argentínába már nem igyekszik senki. A kivándorló *iparosok* Eldorádója 1922-ben az Unió volt, de már tekintélyes a Franciaország felé irányuló hullám, sőt Magyarországba is kívánkozik pár száz ember. A rákövetkező évben az Egyesült-Államok vonzása megapad, de Kanada s főleg Argentína veszi át a szerepet; a francia hullám nem módosul, de Magyarország a kivándorlók felét szívja fel. 1924-ben az egész vonalon nagy az apadás, még pedig az Egyesült-Államok javára, ahová e félévben 3.314 egyén igyekszik. A *kereskedők* kivándorlása tekintetében csak az Egyesült-Államoknak van nagyobb szerepük, amelyekbe tódul az „egyéb" foglalkozások csoportjába tartozó sok napszámos is, akik egyébként Franciaországot is előszeretettel keresik fel. Kárpátorusszia kivándorlói az itt tárgyalt harmadfélév alatt valamennyi foglalkozási csoportból túlnyomó nagy tömegekben az Egyesült-Államokba igyekeztek, a többi országokat csak szórványosan keresték fel.

11. A kivándorlás topografiai eloszlása.

Tanulmányunk befejezéséül még rövid pillantást vetünk a kivándorlás topografiai eloszlására. A cseh statisztika ezt is lehetővé teszi, amennyiben 1922-ről a kivándorlókat a régi magyar vármegyék szerint, 1923 óta pedig járások szerint részletezve mutatja ki, amely utóbbi adatokat a XVIII. sz. táblázatban a régi magyar vármegyék szerint foglaltuk össze. Amennyiben a cseh kormány a járások határait több helyütt megváltoztatta, a térképünkön feltüntetett járási határok csak megközelítőknek tekintendők, a topografiai viszonyoknak nagy vonásokban való jellemzésére azonban az ekként készült térkép mindenesetre elegendő.

XVIII. Kivándorlás járások szerint.

Emigration par arrondissement.

Vármegye, járás *Comitat, arrondissement*	1923	1924	1925	1926 I—III. n. — *I—III trimestr.*	Együtt *Ensemble*
Pozsony.					
1. Pozsony . . . . város	38	153	55	51	297
2. Pozsonyi . . . . járás	47	262	17	60	386
3. Somorjai . . . . „	—	10	2	11	23
4. Dunaszerdahelyi „	5	21	19	16	61
5. Galántai . . . . „	192	245	13	8	458
6. Modori . . . . . „	44	650	163	174	1031
7. Nagyszombati . „	338	1095	197	239	1869
8. Malackai . . . . „	291	1185	132	209	1817
Komárom.					
9. Komáromi . . . „	26	32	19	23	100
10. Ógyallai . . . . „	1	10	—	1	12
Esztergom.					
11. Párkányi . . . . „	8	34	6	14	62
Nyitra.					
12. Érsekújvári . . . „	153	50	46	57	306
13. Vágsellyei . . . „	174	232	36	11	453
14. Nyitrai . . . . . „	476	407	172	136	1191
15. Galgóci . . . . „	404	615	204	82	1305
16. Nagytapolcsányi „	323	507	74	87	991
17. Pöstyéni . . . . „	316	532	58	39	945
18. Vágújhelyi . . . „	148	909	246	170	1473
19. Miavai . . . . . „	56	851	25	79	1011
20. Szenicei . . . . „	138	420	47	145	750
21. Szakolcai . . . „	211	384	78	83	756
22. Privigyei . . . . „	481	805	747	370	2403
Trencsén.					
23. Báni . . . . . „	234	508	153	113	1008
24. Trencséni . . . „	314	786	254	153	1507
25. Illavai . . . . . „	155	360	39	81	635
26. Puhói . . . . . „	47	566	41	131	785
27. Vágbeszterczei . „	152	525	90	60	827
28. Nagybiccsei . . „	173	900	230	162	1465
29. Csacai . . . . . „	294	374	208	89	965
30. Kiszucaújhelyi . „	142	173	72	89	476
31. Zsolnai „	15	491	29	95	630
Turóc.					
32. Turócszentmártoni „	416	583	90	48	1137
Bars.					
33. Körmöcbányai . „	51	98	3	9	161
34. Garamszentkereszti „	498	600	334	191	1623
35. Újbányai . . . . „	533	994	228	65	1820
36. Aranyosmaróti . „	778	786	278	145	1987
37. Lévai . . . . . „	138	734	84	118	1074
38. Verebélyi . . . „	104	356	263	77	800
39. Zselizi . . . . . „	16	258	32	13	319
Hont.					
40. Selmecbányai . . „	110	110	33	25	278
41. Korponai . . . . „	179	483	169	157	988

Vármegye, járás *Comitat, arrondissement*	1923	1924	1925	1926 I—III. n. — *I—III trimestr.*	Együtt *Ensemble*
Árva.					
42. Alsókubini . . . járás	76	197	38	71	382
43. Námesztói . . . „	247	393	103	55	798
44. Trsztenai . . . . „	46	354	24	186	610
Liptó.					
45. Rózsahegyi . . . „	1578	900	764	353	3595
46. Revucai . . . . „	206	—	2	176	384
47. Liptószentmiklósi „	755	397	176	77	1405
48. Liptóújvári . . . „	243	198	10	85	536
Zólyom.					
49. Breznóbányai . . „	807	776	118	277	1978
50. Besztercebányai „	496	523	232	214	1465
51. Zólyomi . . . . „	433	303	71	230	1037
Nógrád.					
52 Kékkői . . . . „	245	196	76	210	727
53. Losonci . . . . „	200	710	128	204	1242
Gömör.					
54. Feledi . . . . . „	280	194	20	106	600
55. Rimaszombati . „	184	658	103	393	1338
56. Tornaljai . . . . „	148	193	52	111	504
57. Rozsnyói . . . . „	193	887	200	201	1481
Szepes.					
58. Szepesófalusi . . „	47	144	—	24	215
59. Ólublói . . . . „	326	330	191	222	1069
60. Késmárki . . . „	173	248	42	143	606
61. Poprádi . . . . „	301	296	23	122	742
62. Iglói . . . . . „	207	334	42	58	641
63. Lőcsei . . . . . „	88	341	33	76	538
64. Gölnicbányai . . „	164	360	102	48	674
Sáros.					
65. Kisszebeni . . . „	141	693	48	104	986
66. Bártfai . . . . . „	50	1176	94	286	1606
67. Felsővízközi . . „	59	456	42	260	817
68. Girálti . . . . . „	17	422	49	136	624
69. Kapi . . . . . „	1	360	38	201	600
70. Eperjesi . . . . „	242	940	126	221	1529
Abaúj-Torna.					
71. Kassa . . . . . város	36	339	32	23	430
72. Kassai . . . . . járás	44	237	60	162	503
73. Szepsi . . . . . „	39	340	73	119	571
Zemplén.					
74. Mezőlaborci . . „	54	135	38	118	345
75. Szinnai . . . . „	23	185	29	119	356
76. Homonnai . . . „	14	182	33	157	386
77. Varannói . . . „	53	298	60	166	577
78. Gálszécsi . . . „	34	274	46	390	744
79. Nagymihályi . . „	48	682	152	361	1243
80. Királyhelmeci . „	8	169	30	80	287

Vármegye, járás *Comitat, arrondissement*	1923	1924	1925	1926 I—III. n. — *I—III trimestr.*	Együtt *Ensemble*
Ung.					
81. Szobránci . . . járás	71	288	229	370	958
82. *Nagybereznai . „	18	92	17	119	246
83. *Perecsenyi . . „	6	162	5	37	210
84. *Szerednyei . . „	17	213	25	—	255
85. *Ungvár . . . . város	42	316	21	13	392
86. *Ungvári . . . járás	38	345	55	235	673
Bereg.					
87. *Szolyvai . . . „	2	34	4	27	67
88. *Oroszvégi . . . „	1	—	—	—	1
89. *Munkács . . . város	7	118	3	26	154
90. *Munkácsi . . . járás	20	193	38	63	314
91. *Mezőkaszonyi . „	—	—	—	—	—
92. *Beregszász . . város	8	151	6	26	191
93. *Beregszászi . . járás					
94. *Ilosvai . . . . „	4	41	8	32	85
Ugocsa.					
95. *Nagyszőllősi . . „	44	449	137	91	721
Máramaros.					
96. *Dolhai . . . . „	2	54	18	—	74
97. *Ökörmezői . . „	13	35	15	5	68
98. *Huszti . . . . „	56	121	6	96	279
99. *Técsői . . . . „	17	74	9	19	119
100. *Taracközi . . . „	11	60	67	27	165
101. *Rahói . . . . . „	7	35	41	7	90

A *-al jelölt járások Kárpátorussziában vannak. — *Les arrondissements marqués d'un astérique se trouvent dans la Russie Subcarpathique.*

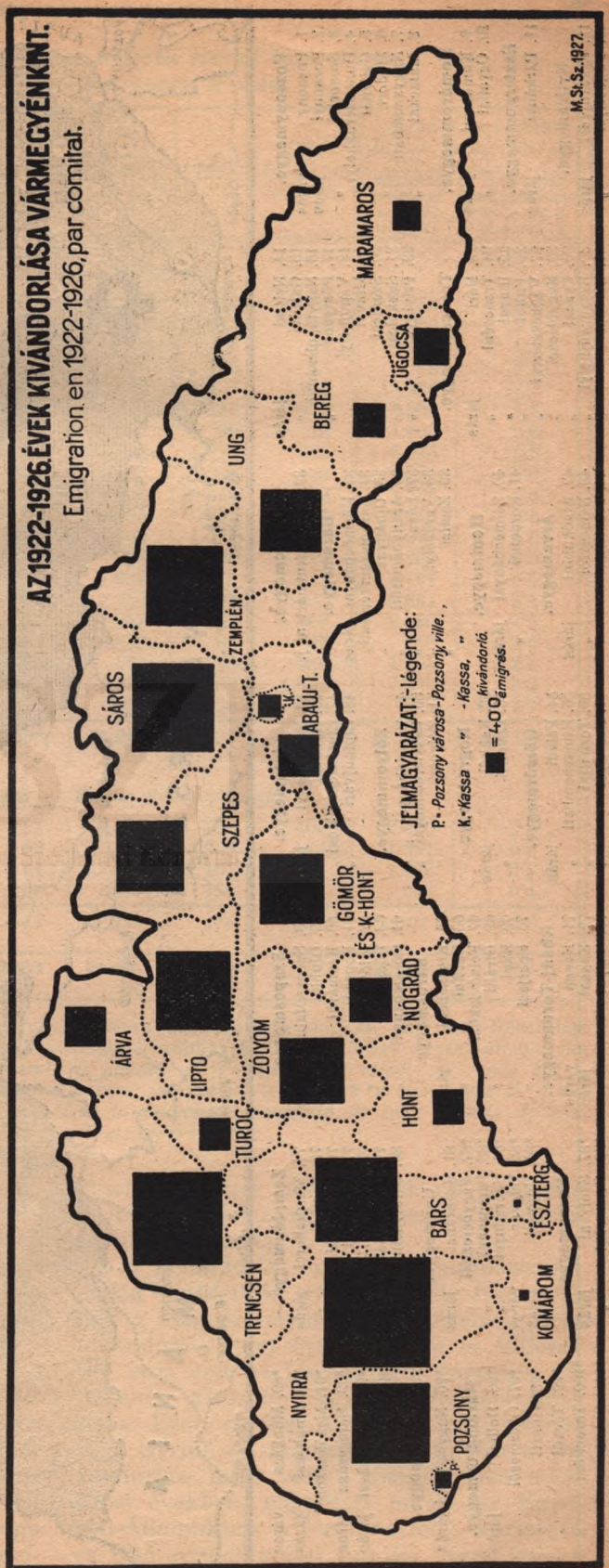
Az alább közölt összeállítás és az első térkép szerint az 1922—26. években *Nyitra* vármegye szolgáltatta abszolut számban a kivándorlók legnagyobb tömegét, amennyiben onnan öt év alatt közel 14.000 ember kívánt kivándorolni. Hozzá közvetlenül *Trencsén* megye csatlakozik tízezer kivándorlóval majd *Sáros és Bars* 8—8.000, *Pozsony, Zemplén* és *Liptó* 7—7.000, *Szepes, Zólyom* és *Gömör* 5—5.000 kivándorlóval, a többi megyék pedig kisebb összegekkel. Már ez a felsorolás, melyben különböző népességű megyék egyforma kivándorló tömeggel szerepelnek, rámutat a kivándorlás sűrűsége tekintetében fennálló nagy eltérésekre. Hogyha a kivándorlók számát *a vármegyék népességével* állítjuk szembe, úgy a legintenzívebb kivándorlási mozgalmat *Liptó* megyében találjuk, ahonnan öt év alatt a népességnek 6·4 százaléka vándorolt el, majd *Sáros* és *Bars* megyék következnek 4·5 és 4 százaléknyi népveszteséggel, *Árva, Ung, Zólyom, Gömör, Szepes, Trencsén* és *Zemplén* 3—4 százaléknyi, *Nyitra, Turóc, Pozsony, Nógrád, Abaúj-Torna* és *Hont* 2—3 százaléknyi kivándorlási veszteséggel; az itt fel nem sorolt vármegyékben a kivándorlott néptömeg a népesség 2%-án alul maradt, legkisebb volt *Esztergom* vármegyében (0·1%), *Pozsony* (0·4%) és *Kassa* városokban (1%). Kárpátorussziában *Ung* és *Ugocsa* megyék népessége a kivándorlás által 2 százalékkal, *Bereg* és *Máramarosé* átlag félszázalékkal csökkent.

A XIX. sz. összeállítás, mely a kivándorlás abszolut számadatain kívül ennek a népesség számához való arányát is kitünteti, egyúttal a kivándorlásoknak időszerinti alakulásának megfigyelését is lehetővé teszi, melynek tüzetesebb taglalására azonban át nem térhetünk.

A kivándorlás helyi okainak és körülményeinek felismerésére jó szolgálatot tesznek a *járások szerinti részletezések,* amelyekben a kivándorlás tüneteit kisebb területekre lokalizálva követhetjük. Erre módot ad az a térkép, melyben járásonkint és öt város (Pozsony, Kassa, Ungvár, Munkács és Beregszász) megkülönböztetésével részletezve mutattuk ki az 1923—1926. években kivándorlottakat a járás, illetve város népszámához viszonyítva. Ez a térkép sok érdekes jelenséget derít fel. Két erős kivándorlási centrumot ismerünk fel, ahonnan a lakosságnak közel egytizedrésze vándorolt el: egyik a *rózsahegyi járás* 9·8 százalékos népcsökkenéssel, a másik a *garamszentkereszti járás* 9·1 százalék népveszteséggel. Mindkettő erősen ipari járás volt, amaz Rózsahegy hatalmas textil-, celluloze- és papírgyáraival, ez az alsóhámori, vihnyei, garamrudnói és más, bár kisebb, de számottevő ezüst- és fémárú-, gép- és üveggyáraival. A cseh-szlovák kormány iparmegfojtó politikája az itteni ipart is halálra ítélte s a nép nagy részét, melyet eddig az ipari foglalkozás tartott fönn, kivándorlásra kényszerítette. Ugyanez a politika támadta meg életgyökerében az *aranyosmaróti* és *újbányai járások* iparteleppeit is, aminek eredménye a lakosság 5·9

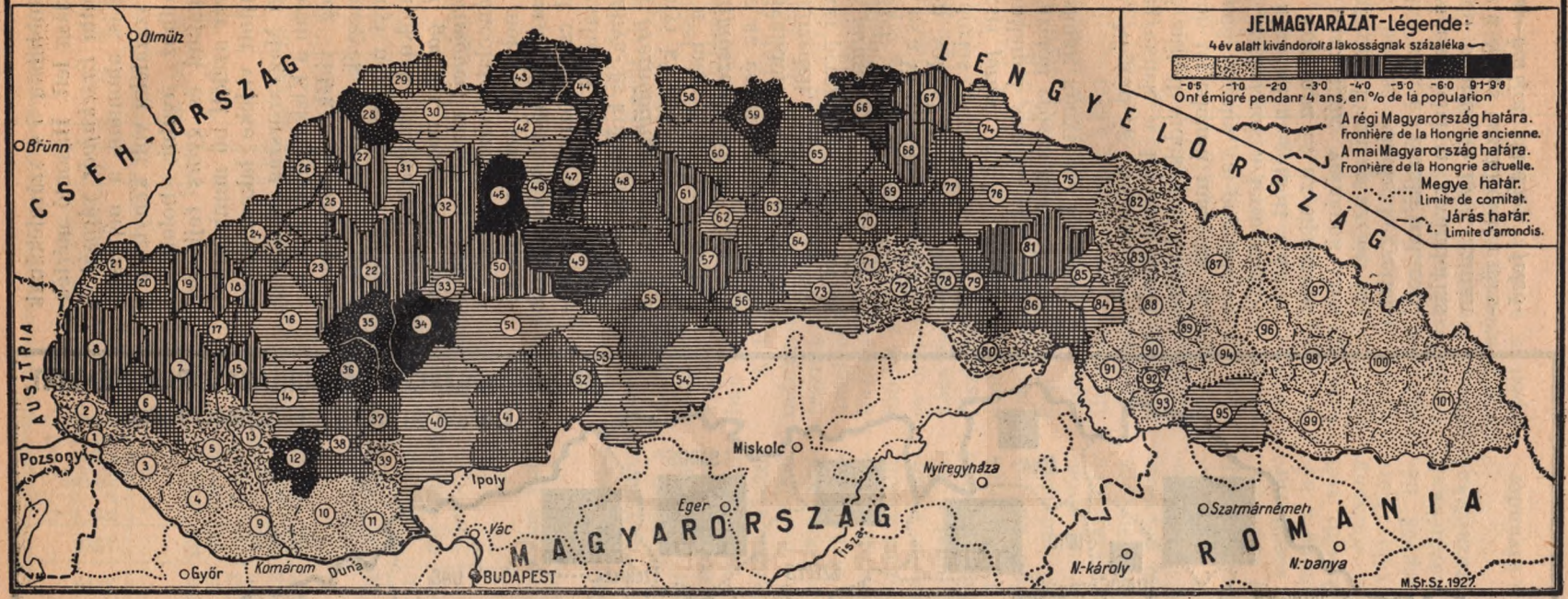
illetve utóbbiban 5·4 százalékának kivándorlása lett. Hasonló mértékben sujtotta *Érsekújvár* városát és kerületét is, ahonnan a népességnek 5·6 százaléka volt kénytelen a vándorbothoz nyúlni, holott az élénkforgalmú és gyors fejlődésű Érsekújvár azelőtt bő munkaalkalmat nyujtott vidéke lakosságának is. A régi Magyarország északnyugati határán a Kiskárpátok és a határhegység vidékén, *Pozsony* és *Nyitra* megyék területén, a 3—4 százaléknyi népveszteséget szenvedett járásoknak *(malackai, nagyszombati, galgóci, vágújhelyi, miavai* és *privigyei)* majdnem szakadatlan láncolata húzódik északkelet felé, melyek a szintén erős kivándorlásra (3·8%) hajló *Turóc* megyével csatlakoznak a már említett rózsahegyi járáshoz; ettől keletre a bánya- és kohóiparban megtámadott *breznóbányai járás* (4·3 százaléknyi kivándorlási veszteséggel) és a még erősebben sujtott (4·5%) *liptószentmiklósi járás* rekeszti be az északnyugati Felföldnek a kivándorlás által legerősebben megtizedelt területét, amelynek északi peremét a *námesztói* és *trsztenai járások* (4·5 és 4·1%-os veszteséggel) képezik. Magának az Árvának és a Vágnak termékenyebb völgyében sokkal kevésbbé tudott a kivándorlás pusztítani, az egy *nagybiccsei járást* (5·5%) kivéve, ahová hullámai szintén eljutottak, mint az azelőtt erősen kifejlett ipar pusztulásának kényszerű következményei.

Hont, Nógrád és (részben) Gömör megyéknek a kivándorlástól kevésbbé sujtott vidékeitől keletre egy kisebb terjedelmű második elnéptelenedő szigetet, a *poprádi* és *rozsnyói járásoknak* a természettől minden kinccsel megáldott vidékét találjuk. *Korompa* és az elpusztult *gömöri vasbányák* volnának hivatva tetemre hívni az azelőtt jómódú s boldog vidék kegyetlen megölőit. Fenn, az északi határon, *Ólubló* vidéke jelzi a kivándorlás jegecesedő pontját (5·1%), azután következik *Sáros* északkeleti csücskében a *bártfai* (4·4%), *felső-*

AZ 1923-1926. ÉVEK KIVÁNDORLÁSA JÁRÁSONKINT.

Emigration en 1923-1926, par arrondissement.

Pozsonymegye.

1. Pozsony város
2. Pozsonyi járás
3. Somorjai „
4. Dunaszerdahelyi „
5. Galántai „
6. Modori „
7. Nagyszombati „
8. Malackai „

Komárommegye.

9. Komáromi járás
10. Ógyallai „

Esztergommegye.

11. Párkányi járás

Nyitramegye.

12. Érsekújvári járás
13. Vágsellyei „
14. Nyitrai járás
15. Galgóci „
16. Nagytapolcsányi „
17. Pöstyéni „
18. Vágújhelyi „
19. Miavai „
20. Szenicei „
21. Szakolcai „
22. Privigyei „

Trencsénmegye.

23. Bári járás
24. Trencséni „
25. Illavai „
26. Puhói „
27. Vágbesztercei „
28. Nagybiccsei „
29. Csacai „
30. Kiszucaújhelyi „
31. Zsolnai „

Túrócmegye.

32. Túrócszentmártoni j.

Barsmegye.

33. Körmöcbányai járás
34. Garamszentkereszti „
35. Újbányai „
36. Aranyosmaróti „
37. Lévai „
38. Verebélyi „
39. Zselizi „

Hontmegye.

40. Selmecbányai járás
41. Korponai „

Árvamegye.

42. Alsókubini járás
43. Námesztói „
44. Trsztenai „

Liptómegye.

45. Rózsahegyi járás
46. Revucai „
47. Liptószentmiklósi „
48. Liptóújvári „

Zólyommegye.

49. Breznóbányai „
50. Besztercebányai „
51. Zólyomi „

Nógrádmegye.

52. Kékkői járás
53. Losonci „

Gömörmegye.

54. Feledi járás
55. Rimaszombati „
56. Tornaljai „
57. Rozsnyói „

Szepesmegye.

58. Szepesófalusi járás
59. Ólublói „
60. Késmárki „
61. Poprádi „
62. Iglói „
63. Lőcsei „
64. Gölnicbányai „

Sárosmegye.

65. Kisszebeni járás
66. Bártfai „
67. Felsővízközi „
68. Girálti „
69. Kapi „
70. Eperjesi „

Abaúj-Tornamegye.

71. Kassa város
72. Kassai járás
73. Szepsi „

Zemplénmegye.

74. Mezőlaborci járás
75. Szinnai „
76. Homonnai „
77. Varannói „
78. Gálszécsi „
79. Nagymihályi „
80. Királyhelmeci „

Ungmegye.

81. Szobránci járás
*82. Nagybereznai „
*83. Perecsenyi „
*84. Szerednyei „
*85. Ungvár város
*86. Ungvári járás

Beregmegye.

*87. Szolyvai járás
*88. Oroszvégi „
*89. Munkács város
*90. Munkácsi járás
*91. Mezőkaszonyi „
*92. Beregszász város
*93. Beregszászi járás
*94. Ilosvai „

Ugocsamegye.

*95. Nagyszőllősi járás

Máramarosmegye.

*96. Dolhai járás
*97. Ökörmezői „
*98. Huszti „
*99. Técsői „
*100. Taracközi „
*101. Rahói „

XIX. A kivándorlók részletezése megyék szerint és évenkint.

Répartition des émigrés par comitat et année.

Vármegye, város *Comitat, ville*	1922	1923	1924	1925	1926 I—III. n. *trimestr.*	Együtt az öt év alatt[1]) *Au total, pendant ces 5 ans,* abszolút számban *nombres absolus*	Együtt az öt év alatt[1]) *Au total, pendant ces 5 ans,* a lakosság százalékában *en % de la population*
a) **Szlovákia** — *Slovaquie*							
Pozsony város	92	38	153	55	51	389	0·4
Pozsony megye	1.607	917	3.468	543	717	7.252	2·3
Komárom „	8	27	42	19	24	120	1·1
Esztergom „	—	8	34	6	14	62	0·1
Nyitra „	2.246	2.880	5.712	1.733	1.259	13.830	2·7
Trencsén „	1.692	1.526	4.683	1.116	973	9.990	3·2
Turóc „	326	416	583	90	48	1.463	2·6
Bars „	262	2.118	3.826	1.222	618	8.046	4·0
Hont „	108	289	593	202	182	1.374	2·0
Árva „	203	369	944	165	312	1.993	3·8
Liptó „	998	2.782	1.495	952	691	6.918	6·4
Zólyom „	597	1.736	1.602	421	721	5.077	3 6
Nógrád „	237	445	906	204	414	2.206	2·3
Gömör „	844	805	1.932	375	811	4.767	3·5
Szepes „	1.166	1.306	2.053	433	693	5.651	3·4
Sáros „	2.288	510	4.047	397	1.208	8.450	4·5
Kassa város	133	36	339	32	23	563	1·0
Abaúj-Torna megye	831	83	577	133	281	1.905	2·3
Zemplén „	3.099	234	1.925	388	1.391	7.037	3·2
Ung „	—	71	288	229	370	958	3·7
Összesen — *Total:*	*16.737*	*16.596*	*35.202*	*8.715*	*10.801*	*88.051*	[1]) *3·0*
b) **Kárpátorusszia** — *Russie Subcarpathique*							
Ung megye	584	121	1.128	123	404	2.360	2·2
Bereg „	389	42	537	59	174	1.201	0·6
Ugocsa „	681	44	449	137	91	1.402	2·1
Máramaros „	149	106	379	156	154	944	0·4
Összesen — *Total:*	*1.803*	*313*	*2.493*	*475*	*823*	*5.907*	[1]) *1·0*
Mindössze — *Total général:*	**18.540**	**16.909**	**37.695**	**9.190**	**11.624**	**93.958**	**2·7**

[1]) E számítás az öt év alatt kivándorolt egyének *összes* számára van alapítva, míg a 2. fejezetben (ahol a cseh statisztikának 100.000 lakóra való számítását közöltük) az ötévi időszak *egyévi átlaga* van feltüntetve; innen a látszólagos ellentét a két adatközlés között. — *Tandis que ce calcul est fondé sur le nombre* ***total*** *des personnes émigrées pendant les cinq années envisagées, le chapitre 2 (où figure le calcul pour 100.000 habitants de la statistique tchèque), indique la* ***moyenne annuelle*** *de cette période de cinq années, ce qui amène, entre les deux données, une opposition apparente.*

vizközi és girálti járásoknak erősen megtizedelt határszéle, majd Ung megye *szobránci járásán* (3·7%) túl a kivándorlás mind gyérebbé válik s Máramaros megyében eléri mélypontját, amelyhez hasonlót csak a Csallóköz termékeny rónáin találunk még. A többi részletek mellőzésével utalunk a térképünkre, mely a kivándorlás topografiai eloszlásáról könnyen áttekinthető képet nyujt. De megemlítjük még, hogy a Felvidék *városai* sem maradtak mentek a kivándorlástól. 4 év alatt *Pozsonyból* 297, *Kassáról* 430, *Ungvárból* 392 és *Munkácsról* 154 egyén vándorolt ki, jeléül annak, hogy a csehek által nagy arányokban mesterségesen fejlesztett eme városokban is megindult az ősi lakosság kényszerű elvándorlásának folyamata.

A kivándorlás, miként tanulmányunk elején említettük, régóta egyik fájó sebe volt a magyar felvidék népességének. Erős kivándorlás folyt évtizedek óta és különösen erős volt az Északkeleti Kárpátok vidékének kivándorlása Szepestől Máramarosig. Ezen vidéken ma — a cseh statisztika szerint — számszerűleg kisebb a kivándorlás, mint volt a világháborút megelőző években, nagyrészt persze az Egyesült-Államoknak a bevándorlást korlátozó és tiltó rendelkezései folytán. Nem így az

északnyugati Felvidéken. Itt a Felvidék virágzó iparának és bányászatának tönkretétele a lakosság egy részét megfosztotta megélhetésének lehetőségétől s ezzel a kivándorlás erős fokozódását idézte elő oly vidékeken, ahol azelőtt ennek szüksége csak kisebb mértékben volt meg. Ennek bizonyítására szembeállítjuk a tót Felvidéknek a világháború előtti öt év alatti kivándorlását a legutóbbi öt esztendő mozgalmával, megjegyezvén, hogy csak olyan vármegyéket vettünk figyelembe, melyek egész terjedelmükben átkerültek az új államhoz, ahol tehát a vármegyékről kimutatott adatok a cseh statisztika adataival összehasonlíthatók, és hangsúlyozva még, hogy a cseh adatok csak 4¾ évre, tehát a magyar adatoknál három hónappal *rövidebb* időre vonatkoznak. Ez adatok a következők:

	1909—1913[1]) (5 év alatt) kivándorolt	1922—1926 (4¾ év alatt) kivándorolt	Kivándorlás szaporulata (+)
Pozsony városából . .	179	389	+ 210
Pozsony vármegyéből	4.162	7.252	+ 3.090
Nyitra „	9.806	13.830	+ 4.024
Trencsén „	6.975	9.990	+ 3.015
Turóc „	2.638	1.463	— 1.175
Bars „	1.665	8.046	+ 6.381
Árva „	3.960	1.993	— 1.967
Liptó „ . .	3.691	6.918	+ 3.227
Zólyom „ . .	3.084	5.077	+ 1.993
Összesen . .	36.160	54.958	+ 18.798

[1]) Lásd: Magyar Statisztikai Közlemények, új sorozat 67. kötet, a 2—3. lapon

E számok minden kommentárnál jobban beszélnek.

Dr. Thirring Gusztáv.

A M. M. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár